

2023

February 13 - 14

Naples, Italy

 InterSci

CONFERENCE
PROCEEDINGS

VII International
scientific and practical conference
Formation of ideas about the
position and role of science

Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference

Formation of ideas about the position and role of science

Naples, Italy

February 13 – 14, 2023

UDC 001

Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference «Formation of ideas about the position and role of science», February 13 – 14, 2023, Naples, Italy by the «InterSci». 104 p.

ISBN – 9-789-40368-988-3

Coordinator

Olga Timofeeva

Manager «InterSci»

Editorial board

Nataliia Orlova

Doctor of Medical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Medicine and Health Organization, National Pirogov Memorial Medical University

Oksana Shevchuk

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of Constitutional, Administrative and financial law of the Faculty of Law, Western Ukrainian National University

Nataliya Mentuh

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of Constitutional, Administrative and financial law of the Faculty of Law, West Ukrainian National University

The collection of proceedings of international scientific and practical conference is an electronic publication for a wide audience of interested scientists. Students, postgraduates, doctors and candidates of sciences, scientific and pedagogical workers, specialists of various profiles and directions and other interested persons of the international scientific community submit their materials for publication. The published theses reflect the authors' vision of the development of modern science and educational trends.

E-mail: info@intersci.eu

Homepage: <https://intersci.eu>

© Team of conference participants, 2023

TABLE OF CONTENTS

ARCHITECTURE AND ART HISTORY

- Символічний зміст орнаментального мистецтва 6
Марущак О.В., Лесик А.Р., Черненко Д.С.

BIOLOGICAL AND CHEMICAL SCIENCES

- Current environmental problems of the beech forests of the Carpathians 9
Roman L.Y.

CULTURAL AND HISTORICAL SCIENCES

- Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх істориків та археологів 11
Жалій Т.В.

ECONOMIC SCIENCES

- Міжнародний валютний фонд та його діяльність в Україні в умовах воєнного стану 13
Гладун Ю.І.

- Екологічний облік як інструмент ефективної діяльності підприємства 16
Демко І.І.

- Peculiarities of corporate governance in Ukraine 20
Zakharova N.

- Соціальна складова поняття "людина з особливими потребами" 25
Пайман Г.В.

- Integrative processes in the modern information system of the enterprise 28
Kundrya-Vysotska O.P., Kundrya V.I., Kucherka M.Y.

- Application of forecasts in the process of forming the strategy of production infrastructure systems in Azerbaijan 31
Mammadov M.A., Mammadova F. A., Ganiyev K.I., Aliyev S.I.

GEOGRAPHICAL SCIENCES AND TOURISM

- Вплив COVID-19 на туризм Китаю 35
Гурова Д.Д., Цвілій С.М., Журавльова С.М., Кукліна Т.С.

LEGAL AND POLITICAL SCIENCES

Володимир Корецький – фундатор порівняльного правознавства та міжнародного приватного права 40
Зінченко О.В.

Сучасний стан та значення державної системи спостережень (моніторингу) за змінами стану навколишнього природного середовища в умовах воєнного стану 43
Казанчук І.Д.

В чому полягають відмінності в компетенції державного бюро розслідувань України від органів прокуратури та національної поліції України? 47
Лісойван Я.М.

MEDICAL SCIENCES

Особливості репродуктивної системи жінки на тлі постковідного періоду 51
Бойчук О.Г.

PEDAGOGICAL SCIENCES

Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів 54
Потапюк Л.М., Ковальчук В.В.

Сучасні логопедичні технології розвитку лексико-граматичних компонентів та зв'язного мовлення дітей 60
Ревуцька О.В., Пархоменко М.В., Малуєва Т.В., Ушакова Л.В.

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Використання спеціальних вправ на суші і у воді для розвитку швидкості у плавців 66
Гета А.В., Остапов А.В.

Особливості впровадження моделі готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності 71
Жалій Р.В.

Перспективи опанування бойових мистецтв у студентської молоді 74
Оніщук Л.М., Шавиро Ю.І.

Дистанційна форма проведення занять з фізичного виховання зі студентами СМГ 80
Хоміцька В.М., Корж Є.М., Петрова Н.В.

Досягнення особистої ефективності фахівців з фізичної реабілітації
засобами тайм-менеджменту 83
Черменський А.В.

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Особливості інформаційного впливу на особистість в умовах війни 86
П'янківська Л.В.

TECHNICAL SCIENCES

Аналіз дисперсного складу кисломолочного десерту 89
Добробог Ю.В.

The influence of the speed of the flux cored wire on the penetration of the
base metal and its share in the deposited metal 91
Lentiuhov I.P.

Methodological principles of the use of synthesis gas in energy production 94
Viacheslav M., Obodovskyi I.

The preliminary project of pyrolysis gas powered tram 98
Obodovskyi I., Morozov V.

Символічний зміст орнаментального мистецтва

Марущак Оксана Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва,
технологій та безпеки життєдіяльності
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Лесик Анна Ростиславівна

здобувачка ступеню вищої освіти бакалавра
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Черненко Діана Сергіївна

здобувачка ступеню вищої освіти бакалавра
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Сучасне суспільство демонструє інтерес до аналізу ціннісних перетворень, які відбуваються в його структурі, що зумовлює розгляд мистецтва наукою як соціокультурного феномену з позиції аксіології. Мистецтво в цілому та орнаментальне мистецтво, зокрема, як складний системний об'єкт, народжений і втілений соціумом, для якого характерне яскраве відображення динаміки ціннісних орієнтацій, нині досліджуються комплексом гуманітарних дисциплін із застосуванням різноманітної методології.

Актуальним у дослідженні орнаментального мистецтва є застосування діалектичного способу, оскільки в його контексті орнамент визначається як особлива культурна динамічна інформація, що призводить до оформлення провідних прийомів композиційного розвитку та стилістичного різноманіття у галузі орнаментальної творчості. У процесі становлення декоративно-ужиткового мистецтва актуальності набуває ситуація примирення традиції та новаторства в галузі орнаментальної творчості, що зумовлює пріоритетність канонічних закономірностей у галузі образної системи і сприяє частковому оновленню на деяких системних рівнях мовних засобів виразності (образотворчості).

Застосування семіотичного підходу до художнього орнаменту зумовлене потребою сучасної науки у виявленні особливостей механізмів процесу символізації, характерних мовним засобам орнаментального мистецтва. Незважаючи на те, що дослідження знакових утворень здійснювалися з давнини (починаючи з античної філософії) і продовжуються донині, залишилися невирішеними питання символотворчості (процесу надання переносного значення художнім феноменам) у мистецтві, а також у центрі уваги діячів науки та мистецтва залишається історія символів, внаслідок чого складаються великі каталоги знаків і символів.

У зв'язку з цим основною проблемою нашого дослідження є аналіз символічного світу декоративно-ужиткового мистецтва, в цілому, та орнаментального мистецтва, зокрема.

Символи, що використовуються в орнаментальному мистецтві, різноманітні та існують на всіх рівнях орнаментальної системи. Для перевтілення орнаментального образу в символ слід дотримуватися певних умов. По-перше, необхідно уявити конкретний виразний елемент системи мови орнаментального мистецтва в контекст соціокультурного простору орнаменту, по-друге, варто створити ситуацію, за якої орнаментальний образ набуде додаткового (другого) значення. Таким чином, під час сприйняття художніх феноменів, створюваних за допомогою мови орнаментального мистецтва, вся різноманітність сигналів, що передаються споживачеві культурних артефактів, обробляється і перетворюється на знаки, які згодом можуть еволюціонувати у символи.

Символізація в орнаментальному мистецтві ґрунтується на збереженні базових орнаментальних формул, закріплених історією декоративно-ужиткової творчості. Орнамент становить універсальний засіб зберігання та трансляції специфічної інформації між різними поколіннями людей у формі художніх образів за допомогою комплексу спеціально підібраних для цих цілей засобів художньої виразності (образотворчості), таких як точка, лінія, штрих, пляма, колір та інших елементів, що утворюють систему мови орнаментального мистецтва. Відтак, у сучасних дослідженнях дизайну серед засобів графічної виразності на папері та на поверхні предметів виокремлюють основні елементи образотворчої мови (лінію, штрих, точку, пляму), засоби їх організації (упорядкування) на будь-якій поверхні, властивості поверхні, на якій утворюється зображення.

Символізація в орнаментальному мистецтві передбачає використання як символу окремих орнаментальних фігур або їх поєднання (горизонтальні, вертикальні, колірні та композиційно-динамічні), а також цілісних орнаментальних образів, утворюваних конкретною художньою побудовою, жанром, авторським стилем.

Для орнаментальної творчості властиві так звані символи «зображення», які доповнюють один одного і спрямовані на створення образу предметів об'єктивної реальності, та символи «вираження», що відображають динаміку переходів почуттів і переживань суб'єкта, який пізнає світ, та умовно розмежовуються на «емоційну» (психологічну, релігійну) і «раціональну» символіку (комплекс філософських, етичних, естетичних символів). Серед символів «зображення» можна виокремити символи природи: стихій Землі, Води, Повітря і Вогню; символи тварин і рослинного світу, а також символи світу людини.

В орнаментальному мистецтві серед раціонально-логічної символіки найпоширенішими є символи абстрактних геометричних фігур (хрест, квадрат, точка, коло), що здатні викликати у людини, яка сприймає їх, почуття симетрії або асиметрії, балансу або нестійкості, тривоги або заспокоєння тощо. В орнаментальній творчості точка розглядається як символ центру, початку, творчої сили, уособлення сконцентрованої енергії, тобто сприймається як квінтесенція всіх знаків. Лінія символізує рух, лінію горизонту (горизонтальна лінія); це символ правдивості та досконалої людини. Коло сприймається як геометрична фігура, що викликає почуття балансу, символізує гармонію та

врівноваженість небесного та земного, верху та низу. Якщо коло відображає ідею досконалості, вічності і нескінченності, то квадрат, навпаки, сприймається як статична досконалість, стійкість, земний та матеріальний аспект буття, надійність. Ромб уособлює жіночий творчий принцип, символізує плодючість. Універсальним символом людства є хрест, який символізує космос і в якому вертикальна лінія означає духовний чоловічий принцип, горизонтальна – жіночий, земний, а точка їх перетину означає зустріч неба та землі. Трикутник в орнаментальному мистецтві символізує мудрість, родючість, а лінійні трикутники або композиції, що мають форму трикутника, можуть означати тріади богів та інші потрібні поняття: триєдина природа всесвіту; Небо, Земля, Людина; батько, мати, дитина; людина як тіло, душа та дух тощо. Традиційно рівносторонній трикутник у сакральній геометрії визначається як символ сонця. Якщо рівносторонній трикутник зображувався вершиною вгору, він означав символ еволюції, чоловічого початку, духовний світ. Зображений вершиною вниз рівносторонній трикутник уособлював інволюцію, жіночий початок, мудрість.

Історія мистецтва засвідчує, що символіці кольору в орнаментальному мистецтві належить особлива роль. Незважаючи на видиму універсальність у прочитанні колірних символів, слід зазначити, що символ має національні особливості трактування сприйняття колірної палітри (в Україні білий колір символізує життя, невинність, моральну чистоту та цнотливість, в Японії білий колір – це символ трауру, означає сліпоту та абсолютну тишу).

За характером і метою функціонування пропонуємо розрізняти такі типи символів: символи епохи, напряму, стилю; символи приналежності до культури; символи національної характеристики; функціональні символи; символи рецепційного очікування.

Отже, орнаментальне мистецтво – особливий символічний світ. Мова орнаменту як соціокультурний феномен є засобом трансляції специфічної естетичної інформації, яка відображає світоглядні переваги суб'єкта конкретної історичної епохи крізь призму знакових (символічних) комплексів. Мовою орнаментального мистецтва відбувається трансляція соціально значущої інформації.

Current environmental problems of the beech forests of the Carpathians

Roman Liudmyla Yurivna

Ph.D., Associate Professor of the Department of Ecology and Environmental Protection
State higher educational institution «Uzhgorod National University»

One of the most popular natural ecosystems of Ukraine are the beech forests of the Carpathian region of the country. They consist of dozens of separate massifs, which extend from the Rakhiv mountains and the Chorngir ridge westward along the Poloninsk ridge to the Vyhorlat and Bukovske Verhy mountains in Slovakia.

The old-growth beech forests of the Carpathians are a valuable treasure not only within the country, but also at the world level. They are a model of intact natural complexes of temperate forests. It is these primeval forests that represent perfected ecological models, which clearly reflect the processes characteristic of pure and mixed forests under various natural and climatic conditions.

The purpose of the study is to assess the ecological problems of preservation and protection of the beech forests of the Carpathians in modern conditions.

Old-growth beech forests are an exceptional example of broad-leaved forests that have not been affected (or almost not) by anthropogenic influence. They are an important source of the history of the development of European forest ecosystems. Unlike other forest ecosystems, primeval forests more effectively moderate the climate, purify water and air.

A large number of territories and objects of the nature reserve fund of Ukraine have been created to preserve the world's largest continuous natural massif of the beech primeval forest of the Carpathians. The largest among them is the Carpathian Biosphere Reserve, in particular its Ugolsko-Shirokoluzhansky massif, which is the main center of beech forests in Europe. It is here that half a thousand year-old beeches with a height of 45 meters and a diameter of more than 130 centimeters grow today.

Normative and legal relations in the field of protection of primeval forests are regulated by the Laws of Ukraine «On Plant Life», «On Protection of the Natural Environment», «On the Nature Reserve Fund of Ukraine», and the Forest Code of Ukraine. But despite all the introduced laws, preservation of primeval beech forests has a number of ecological problems caused by natural and anthropogenic factors.

Protection and restoration of primeval beech forests has certain characteristic features: the amount and quality of natural beech regeneration largely depends on the completeness of the mother forest, microclimatic conditions, soil properties and other factors. These forest ecosystems are characterized by a significant height range: from 30 to 155 m above sea level. They are represented by both pure and mixed natural groups [1].

Young people need special attention. Young beech growth is very sensitive to spring or autumn frosts or to summer overheating. It is worth considering that the southern slopes of the Carpathians are evenly illuminated by the sun throughout the day. Accordingly, air and soil humidity are significantly lower than the same

parameters on the northern slopes. This causes significant fluctuations in temperature during the day and can negatively affect the growth of young beech trees. In the spring, the southern part of the Carpathians is freed from the snow cover earlier and beech growth begins earlier, which dies already during the first spring frosts.

The dynamics of natural regeneration of forest beech depends on many factors: productivity in the previous year, frosts, amount of precipitation, pests, etc. It is worth noting that the natural renewal of forest beech occurs annually, but most of it falls out in the first year, and within seven years, about 1% of it remains [3].

Unfortunately, the long-term process of preserving the beech forests of the Carpathians is accompanied by frequent environmental problems caused mainly by anthropogenic factors. The main negative impact on the beech ecosystems of the Carpathians is observed as a result of the search for and implementation of alternative fuel sources of energy supply, bank fortification of rivers and anti-slide measures, repair and maintenance of road infrastructure, development of tourist and recreational infrastructure, etc.

In the modern conditions of military operations on the territory of Ukraine, a new ecological threat to the preservation of the unique primeval forests of the Carpathian region has formed. As a result of rocket attacks, valuable wood is destroyed; the natural dynamics of forest ecosystems are disrupted. As a result of long-term illegal deforestation, a significant part of valuable tree species was lost. It was noted that as of 2020, almost 122 hectares of primeval forests have been lost in the Uzhan National Natural Park, 10 hectares in the Skolivski Beskydy NPP, and about 1,800 hectares of primeval beech forests have been lost in ten reserves and sanctuaries [2].

The creation of new and expansion of existing territories of the nature reserve fund ensures the preservation and maintenance of self-renewal of forest ecosystems, strengthens the protection of primeval forests from the influence of anthropogenic factors. Inclusion of these forest areas in the UNESCO World Heritage provides them with additional protection. But it is possible to achieve full guarantees of preservation of the beech forests of the Carpathians only with a high ecological culture of the population, rational use of nature and compliance with the principles of sustainable development.

References

1. Ustimenko P.M., Dubina D.V., Ziman S.M., Tyukh Y.Yu., Derbak M.Yu. Beech primeval forests of the Synevyr National Nature Park: state and prospects. Black Sea Botanical Journal. 2012, T8(4). P.354-361.
2. Official website of the State Agency of Forest Resources of Ukraine. Access mode: <https://forest.gov.ua/>
3. Official website of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. Access mode: <https://mepr.gov.ua/news/39661.html>

Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх істориків та археологів

Жалій Тамара Віталіївна

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Процес підготовки майбутніх істориків та археологів у закладах вищої освіти сьогодні є відповідальним і системним. У руслі російсько-української війни ідеологічне підґрунтя унікальності української нації, безперервності державотворення та постійного розвитку суспільства на українських теренах є беззаперечним. Однак фахові історики й археологи мають виконувати цю важливу місію: стверджувати, науково аргументувати, популяризувати такі цінності як у закладах культури (музеї, архів та ін.), так і в закладах освіти для молоді. Оскільки освітній процес і в умовах карантинних обмежень, і в умовах правового режиму воєнного стану здебільшого здійснюється в онлайн-режимі, то закономірною стало таке тематичне спрямування нашої публікації.

Метою статті є висвітлення використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі фахової підготовки майбутніх істориків та археологів. Сьогодні ми використовуємо різні класифікації ІКТ за альтернативними критеріями, однак для студентів, змішаний формат навчання яких не дає вповні реалізувати можливість «живого спілкування» в аудиторіях, такі технології є вкрай необхідними.

Так, платформами для навчальної діяльності у форматі асинхронного режиму, безумовно, є Moodle, Classroom та ін. Розміщення завдань, інструктажі, діалоги-коментування, перевірка, повернення на доопрацювання тощо. Такі можливості надають указані платформи.

Для майбутніх істориків та археологів під час опанування дисциплін професійної підготовки можна пропонувати такі види завдань з використанням можливостей ІКТ:

1. Проведіть моніторинг мережі Інтернет і дайте відповідь на питання:
2. Які віртуальні й реальні музеї найбільш часто надаються пошукувачами (надайте перелік з не менш, як 10- музеїв)?
3. Чому, на Вашу думку, саме ці музеї найбільш популярні в мережі Інтернет?
4. Чи легко Ви знаходите інформацію про музей Вашого населеного пункту або про один з улюблених музеїв у місті Полтаві (на вибір)? Поясніть свою думку.
5. Створити мультимедійну презентацію музею Вашої громади (на вибір), бажано з використання 3-D елементів, відеоредакторів.

Для використання ІКТ в діяльності музеїв потрібно мати вміння щодо кібербезпеки й кібергігієни, тому студентам пропонується проходження

тестування з «Основ кібергігієни» на сайті: <https://diia.gov.ua/> [1-3]. Аналогічні завдання можна виконувати на освітніх платформах (PROMETHEUS, Освіторія, EdEra та ін.). За результатами опрацювання таких ресурсів здобувачам освіти зараховуються додаткові бали, такі здобутки зараховуються як успіхи в неформальній освіті. З метою контролю задля контроль за рівнем досягнень прогн=нозованих результатів навчання, освітніх досягнень студентів здійснюється шляхом: ведення журналів в паперовій й електронній формах з відображенням результатів оцінювання різних видів активності; виконання завдань на Classroom в умовах змішаного/дистанційного режимів [4-5]. Тим більше, що цифрові технології стають уже традиційними для сучасних музеїв [6].

Отже, зважаючи на те, що підготовка майбутніх істориків та археологів є сьогодні пріоритетним напрямком професійної освіти, форми роботи, які пропонуються студентам в умовах змішаного/дистанційного режиму освітнього процесу для самостійної роботи:

- ✓ розв'язування задач та аналіз типових ситуацій, які можуть виникати в діяльності працівників музеїв;
- ✓ проходження онлайнтестування;
- ✓ неформальне навчання у формі сертифікатних програм на платформі Prometheus, на сайті Освіта.дія (офіційний вебсайт Мінцифри) та ін.;
- ✓ створення проєктів, творчих завдань з використання об'єктів WordArt, SmartArt;
- ✓ робота з відеоредакторами й презентація власної активності;
- ✓ виконання завдань щодо досліджень віртуальних музеїв в мережі Internet;
- ✓ застосування технологій Jamboard, можливостей сайту www.menti.com.

Список літератури:

1. Основи кібергігієни. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cyber-hygiene>.
2. Вайдакер Ф. Загальна музеологія: Посібник / Перекл. з нім. В.Лозинський, О.Лянг, Х.Назаркевич. Львів, 2005.
3. Ковальчук Є. І. Актуальні теоретичні питання сучасного музеєзнавства: музеєфікація пам'яток сакрального мистецтва / Є І Ковальчук. *Волинський музейний вісник*. Наук. зб. – Луцьк : МП "Пульс", 2010. Вип. 2. С. 8–12.
4. Прищепа О. П. Основи музеєзнавства : навч.-метод. посібн. / Олена Прищепа. Рівне : Б. в., 2006. 104 с.
5. Про музеї та музейну справу. Закон України від 29 черв. 1995 р. № 249 / 95-ВР. *Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища* : зб. офіц. док. К. : Істина, 2002. С. 49–58.
6. Цифрові технології в музейній справі. URL: http://pmu.in.ua/museum_pedagogics.

Міжнародний валютний фонд та його діяльність в Україні в умовах воєнного стану

Гладун Юлія Ігорівна

здобувачка вищої освіти за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник:

Самарічева Тетяна Анатоліївна

к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Однією із найважливіших Міжнародних фінансових організацій виступає Міжнародний валютний фонд (МВФ). Саме ця спеціалізована установа ООН, провідна організація міжнародної валютної сфери налічує у своєму складі 189 країн світу та є гарантом надання певної спеціалізованої допомоги країнам, які її потребують. Діяльність МВФ характеризується певними особливостями, а саме: кожна країна, при вступі вносить квоту (особливий внесок, який визначається для кожної країни окремо, так як враховується економічне становище, фінансова стабільність та запас резервів), розрахунки якої проводяться у спеціальній одиниці на базі провідних валют, а саме: долар США, євро, японська ієна та фунт стерлінгів. Таким чином формується ресурсна база МВФ, яка забезпечує його діяльність та функціонування. Головним завданням Міжнародного валютного фонду є забезпечення фінансової стійкості та стабільності, стабілізація курсу валют, поживлення економічного зростання та надання допомоги країнам-членам.

З 1992 року членом МВФ є Україна відповідно до Закону України від 3 червня 1992 р № 2402-ХІІ «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» [1]. Неодноразово між Україною та МВФ відбуваються фінансові операції, консультації та реалізація іншої діяльності. Та від початку повномасштабного вторгнення військ російської федерації на території України діяльність МВФ почала відігравати провідну роль в економічному секторі економіки держави. Так як Україна стала країною-членом МВФ, що воює змінилися певні особливості надання фінансування. А саме, Україна звернулася до МВФ із проханням надати екстрену фінансову допомогу, завершуючи при цьому діючу програму Stand-By.

Беручи до уваги надскладну економічну ситуацію в Україні у результаті збройного нападу, для надання екстреної допомоги МВФ використала одну зі своїх програм. Детальніше дізнаємося про кожну з них, завдяки їх характеристикам, відображених у таблиці 1 [2].

Таблиця 1.
Програми МВФ та їхні характеристики

<i>Назва програми</i>	<u>SBA</u>	<u>EFF</u>	<u>RFI</u>
<i>Тривалість</i>	до 3 років (зазвичай 12-18 місяців)	до 4 років	термінове зарахування коштів
<i>Обсяги фінансування</i>	до 435% квоти країни (для України 11,55 млрд. дол.)	до 435% квоти країни (для України 11,55 млрд. дол.)	100-133,33% квоти країни (для України 2,65-3,53 млрд. дол.)
<i>Терміни повернення коштів</i>	3,25-5 років	4,5-10 років	3,25-5 років
<i>Мета</i>	Вирішення потенційних або короткострокових платіжного балансу країни	Підтримка країн (середньострокова) задля вирішення тривалих проблем платіжного балансу та проведення певних структурних реформ	Швидка та оперативна підтримка країн, які потребують невідкладної допомоги у зв'язку зі стихійними лихами, воєнними конфліктами тощо

Аналізуючи дані, наведені у таблиці, ми можемо зробити висновок про те, що надана фінансова допомога 9 березня 2022 року в розмірі 1,4 мільярда доларів США (програма RFI) стала найефективнішою першочерговою програмою підтримки для України, адже мета такої програми – максимально швидко надати допомогу країні у зв'язку з воєнними діями. Крім того, 30 вересня 2022 року МВФ розширив для України програму RFI, завдяки якій з'явиться можливість залучити близько 1,3 мільярда доларів США від МВФ.

Відслідковуючи новини в Україні, можна побачити, що все більш актуальним питанням економічного характеру постає розширена програма багаторічної фінансової допомоги Україні від МВФ. Суть полягає у наданні багаторічного пакету допомоги Україні на суму 16 мільярдів доларів США якнайближчим часом. Звичайно ж, схвалення такої програми та її реалізація залежать від низки факторів, котрі мають неабиякий вплив, проте, за словами джерел, розглядаючи позитивний розвиток подій, план буде затверджено до кінця березня, а перший транш надійде вже у квітні. В разі незатвердження плану за відсутності підтримки достатньої кількості країн-членів МВФ, фонд надасть Україні фінансову допомогу програми RFI, сумою 1,3 мільярдів доларів США [3].

Таким чином, нами була розглянута основна діяльність МВФ та її підтримка України в умовах воєнного стану. Звичайно ж, в країні, що воює не може бути

повністю забезпечений економічний та фінансовий контроль, проте Міжнародний фінансовий фонд продовжує тісно співпрацювати з Україною, надаючи можливі фінансові пакети програм допомоги. Маємо надію на отримання повноцінної програми багаторічної допомоги.

Список літератури:

1. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій: Закон України від №33 від 24.06.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-12#Text>
2. Програма МВФ воєнного часу. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/30/690830>
3. Розгляд питання щодо надання Україні пакету допомоги від МВФ. URL: <https://mind.ua/news/20252640-mvf-rozglyadae-paket-dopomogi-ukrayini-na-16-mlrd-persh-viplati-mozhut-nadijti-vzhe-u-kvitni-bloomb>

Екологічний облік як інструмент ефективної діяльності підприємства

Демко Ірина Іванівна

к.е.н., доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка

У сучасних умовах значна кількість підприємств базує свою діяльність на використанні природно-ресурсного потенціалу, що досить негативно відображається на стані навколишнього середовища та призводить до екологічних проблем глобального характеру, кількість яких зростає з кожним роком. При цьому, більшість керівників підприємств навіть не здогадуються про розміри збитків, яких завдає їхнє підприємство навколишньому середовищу, адже відсутність певної системи методів, норм і вимог щодо відображення результатів екологічного обліку у звітності підприємства призводить до порушення інформування керівництва. Традиційна система бухгалтерського обліку не є придатною для адекватного врахування екологічних впливів підприємства і виконання функцій екологічно свідомого управління і контролю. Саме тому, питання екологічного обліку є надзвичайно важливим, оскільки може стати ефективним інструментом природоохоронної діяльності на підприємстві.

Екологічний облік на підприємстві - це система виявлення, вимірювання, реєстрації, нагромадження, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовки релевантної інформації про діяльність підприємства в галузі природокористування з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття оптимальних рішень [3].

Сьогодні у світі найбільш часто розглядаються чотири основні напрями розвитку екологічного обліку:

- фінансовий облік;
- управлінський облік (облік виробничих витрат);
- облік потоку основних засобів;
- екологічна звітність.

На підставі викладених сучасних закономірностей упровадження екологічного обліку в Україні можна зазначити, що більш придатна для цього система управлінського обліку. Саме управлінський облік здатний формувати показники внутрішньої звітності за даними первинного обліку, які стають системою комунікацій усередині підприємства.

Як зазначає вітчизняний науковець Л.М. Пелиньо, існує низка перешкод, що заважають підприємствам впроваджувати екологічний облік [3], а саме:

- витрати підлягають вирахуванню із суми оподаткованого податком доходу лише після того, як вони проведені. Внаслідок цього немає стимулу враховувати зобов'язання, зокрема екологічні;

– оскільки інвестори уважно стежать за величиною прибутку виходячи з однієї акції, підприємства відкладають вживання заходів, які могли б призвести до зменшення прибутків;

– надмірна складність виділення витрат на природоохоронні заходи із загальних витрат;

– відсутність конкретних рекомендацій стосовно надання інформації про природоохоронну діяльність і організацію екологічного обліку на підприємствах.

На думку науковця, екологічний облік має знайти відображення в загальній системі бухгалтерського обліку, адже лише у цьому випадку він стане ефективним інструментом природоохоронної діяльності на підприємстві [3].

Варто виокремити ряд причин, які актуалізують питання щодо його впровадження на підприємствах :

- рахунки обліку повинні відображати ставлення підприємства до навколишнього середовища, його вплив, витрати, зобов'язання та ризики щодо фінансової позиції у цьому відношенні;

- інвестори потребують інформації про екологічну ефективність підприємства аби приймати зважені та обдумані інвестиційні рішення;

- необхідно коректно і в раціональний спосіб здійснювати облік і розподіл витрат, в т.ч. екологічних, на виробництво продукції, робіт, послуг;

- екологічний облік є ключем до сталого розвитку у планетарному масштабі [1].

В цілому система екологічного обліку на підприємстві повинна включати три основні складові: облік екологічних витрат, облік екологічних зобов'язань, звітність про природоохоронну діяльність.

Першим кроком до ефективного використання екологічного обліку може стати введення нових субрахунків у відповідних класах у плані рахунків, нових форм первинних документів і звітності. Крім цього, при обліку витрат необхідне диференційоване відображення екологічних витрат за їх видами й місцем виникнення. Цей підхід може більш точно виявити екологічні витрати й використати одержані дані під час взаємовідносин із зовнішніми інвесторами.

Розглянемо основні документи, які щорічно надаються підприємством, – Баланс і Звіт про фінансові результати – та оцінимо їх з позиції існуючих у більшості країн мінімальних вимог комерційного права. Перш за все, з усієї маси представлених у цих документах загальних даних може бути виділена така екологічно релевантна інформація. У даних річного звіту, поряд з рядом статей основних засобів (наприклад, споруди з очищення стічних вод і уловлювання шкідливих речовин, що надходять в атмосферне повітря), можуть міститися відомості про придбані права природокористування або про амортизаційні відрахування на природоохоронне устаткування. У пасивній стороні балансу до позицій, що стосуються екологічних аспектів діяльності підприємства, можуть бути, наприклад, віднесені відрахування до резервних фондів, а саме: відрахування до резервного фонду на відшкодування завданої екологічної шкоди (збитку від забруднення ОНС); екологічні збори;

відрахування до резервного фонду на виконання зобов'язань з рекультивації; аналогічні відрахування з усунення відходів; відрахування до резервного фонду на поточний ремонт природоохоронного устаткування.

У даних річного звіту, разом з рядом статей основних засобів (наприклад, споруди з очищення стічних вод і уловлювання шкідливих речовин, що надходять в атмосферне повітря), можуть міститися відомості про придбані права природокористування або про амортизаційні відрахування на природоохоронне устаткування. У пасивній стороні балансу до позицій, що стосуються екологічних аспектів діяльності підприємства, можуть бути, наприклад, віднесені відрахування до резервних фондів, а саме: відрахування до резервного фонду на відшкодування завданої екологічної шкоди; екологічні збори; відрахування до резервного фонду на поточний ремонт природоохоронного устаткування та інші [2].

У Плані рахунків бухгалтерського обліку варто передбачити рахунки, що відображають:

- виручку від продажу відходів;
- витрати на придбання екологічно чистої сировини;
- зарплату та премії за діяльність у сфері охорони навколишнього середовища;
- амортизаційні відрахування природоохоронного устаткування;
- інші витрати на охорону навколишнього середовища [2].

Під час обліку довгострокових інвестицій разом із виділенням таких спеціальних видів інвестицій, як придбання земельних ділянок і придбання об'єктів природокористування, доцільно також відображати природоохоронні інвестиції в галузевому розрізі [3].

До основних проблем та перспектив запровадження екологічного обліку слід віднести:

- відсутність раціональної, ефективної екологічної політики кожного підприємства (екологічна інформація часто є нечіткою та відносною);
- більшість природних утрат не можна виразити в грошовому вимірнику, вони важко піддаються навіть кількісному виміру (важлива екологічна інформація може бути отримана не з фінансово-економічних джерел, а таких сфер, як геологія, екологія, біологія, фізика і т. ін.)
- відсутність жорстких законодавчих вимог, податкових стимулів враховувати та запобігати нанесенню шкоди навколишньому середовищу;
- відчувається потреба в удосконаленні єдиної системи стандартизації та якості товарів, включаючи розробку конкретних технічних регламентів;
- підвищенні інформаційного забезпечення та покращанні якості життя через планування асортименту продукції відповідно до потреб населення (особливо в сільській місцевості); активізації відповідальності споживачів, що впливає на їх вибір товарів; удосконаленні механізму ціноутворення та лібералізації внутрішнього ринку [4].

На нашу думку, екологізація є надзвичайно важливим напрямом розвитку бухгалтерського обліку, що дасть змогу своєчасно приймати обґрунтовані

управлінські рішення стосовно повного врахування ступеню впливу діяльності суб'єктів господарювання на навколишнє середовище.

Сучасні умови господарювання вимагають від підприємств запровадження і дотримання належного (дієвого) комплексного механізму управління екологічною діяльністю, тому кожному підприємству слід запроваджувати система ведення екологічного обліку, як складової бухгалтерського обліку, що в повній мірі дасть можливість не тільки збільшити ефективність використання природними ресурсами, а й отримувати результат природоохоронної діяльності та визначати частку прибутку (збитку) екологічної діяльності у структурі нерозподіленого прибутку.

Для систематичного контролю екологічних аспектів господарської діяльності необхідно сприяти складанню інтегрованої звітності, яка б містила більш докладну та повну екологічну інформацію в нерозривному взаємозв'язку з економічними показниками діяльності суб'єктів господарювання.

Список літератури

1. Accounting and Financial Reporting For Environmental Costs and Liabilities [Guidance Manual] / United Nations Conference On Trade And Development. - Geneva, 2002 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.unctad.org/>.
1. Екологічний облік і реформування традиційної системи обліку на підприємстві [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.childflora.org.ua/?page_id=42.
2. Пелиньо Л.М. Місце екологічного обліку в сучасній системі бухгалтерського обліку та його важливе значення у сфері охорони довкілля / Л.М. Пелиньо // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.2. – С. 70–75.
4. Гриценко О.І. Екологічний облік: визначення перспектив та основних засад запровадження // МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ. Випуск ЕКОНОМІКА І - СУСПІЛЬСТВО# 2. – 2016. - С. 678-683.

Peculiarities of corporate governance in Ukraine

Zakharova Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Management and Administration

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

The uncertainty of the operating conditions, the need to ensure sustainable development, and the establishment of a socially responsible business led to the fact that the need to solve corporate governance problems began to come to the fore.

In Ukraine, a significant part of the enterprises work by choosing a joint-stock organizational and legal form. Therefore, the introduction of better standards of corporate governance in them is of great importance for the country's investment attractiveness.

Corporate governance is one of the important elements and a prerequisite for the successful operation of a joint-stock company.

The goal of effective corporate governance is to achieve an optimal balance of interests of all parties: shareholders, management, customers, suppliers, creditors, the state and society. Corporate management covers almost all areas of activity of a joint-stock company - planning, internal control, evaluation of production efficiency, disclosure of information and much more.

The development of corporate governance in Ukraine is carried out in accordance with the Law of Ukraine «On Joint-Stock Companies», as well as other regulatory, methodological recommendations and documents in this area.

The Law of Ukraine «On Joint Stock Companies» № 2465-IX dated July 27, 2022, which came into effect on January 1, 2023, defines the procedure for the creation, operation, termination and separation of joint stock companies, their legal status, rights and obligations of shareholders [1].

It should be noted that joint-stock companies in Ukraine are divided by type into public and private. However, according to the new Law, a public joint-stock company can be created exclusively by changing the type of joint-stock company from private to public or by converting from another business company.

It should be noted that as of the beginning of December 2021, 13660 joint-stock companies were operating on the territory of Ukraine. At the same time, 1210 of them are public joint-stock companies, 5318 are private joint-stock companies.

Military aggression led to the closure or reduction of activities of many enterprises, including joint-stock companies. As a result, during January-November 2022, the National Securities and Stock Market Commission registered only 16 share issues worth UAH 2,97 billion. Compared to the same period in 2021, the volume of registered share issues decreased by UAH 37,75 billion [2].

As for the peculiarities of management, according to the Law of Ukraine «On Joint-Stock Companies», the management structure of a joint-stock company can be:

- one-level (the governing bodies of the joint-stock company are the general meeting and the board of directors);

- two-level (the governing bodies of a joint-stock company are the general assembly, the body responsible for supervision (supervisory board), and the executive body (collegial or individual)).

The innovation of this law is the reduction of the minimum amount of the authorized capital of a joint-stock company from 1250 to 200 of the minimum wage, based on the amount of the minimum wage effective on the day of creation (registration) of the joint-stock company [1].

In many countries, the corporate agreement plays an important role in the relations between the participants or shareholders of the company. In Ukraine, this concept was introduced recently and provided for in the Law of Ukraine «On Limited and Additional Liability Companies». The new Law of Ukraine «On joint-stock companies» now also introduces the concept of a corporate agreement, according to which the company's shareholders undertake to exercise their rights and powers in a certain way or refrain from exercising them. The corporate contract must be concluded in writing, it can be paid or free. It may provide for the conditions or the procedure for determining the conditions under which a shareholder has the right or obligation to buy or sell shares of the company, and also determine the cases when such a right or obligation arises.

It is important to note that a corporate agreement, to which the state, territorial community, state or communal enterprise or legal entity, in the authorized capital of which 25% or more of the shares directly or indirectly belong to the state or territorial community, is a party, is made public within 10 days from the date of conclusion of the agreement through placement on the official website of the relevant state authority, local self-government body, as well as on the website of the joint-stock company [1].

At the request of time, the changes also affected the procedure for holding general meetings of shareholders, which can be held by:

- 1) in-person voting (in-person general meeting);
- 2) electronic voting (electronic general meeting);
- 3) survey (remote general meeting).

Electronic general meetings do not involve the joint presence of shareholders (their representatives) and are held exclusively by electronic absentee voting of shareholders using an authorized electronic system.

Remote general meetings do not involve the joint presence of shareholders (their representatives) and are conducted by remote filling in of ballots by shareholders and sending them to the company through the depository system of Ukraine [1].

Due to the introduction of the electronic and remote format, a major role in holding meetings is entrusted to the authorized electronic system - the software and technical complex of the Central Securities Depository authorized by the National Securities and Stock Market Commission. The system generates a list of shareholders (their representatives) registered to participate in the general meeting, through this system the identification of the shareholder or his representative, the calculation of voting results on issues on the agenda of the electronic general meeting, as a result of which a protocol on the voting results is formed. Innovations related to the holding of electronic general meetings and the functioning of the authorized electronic system will come into effect on January 1, 2024.

The law defines the powers of the corporate secretary, who is an official who is responsible for the effective ongoing interaction of the company with shareholders, other investors, coordination of the actions of the company to protect the rights and interests of shareholders, maintaining the effective work of the board of directors or the supervisory board, and also performs other functions.

The position of corporate secretary of a joint-stock company shall be introduced in a mandatory manner in:

1) joint-stock companies whose securities are admitted to trading on the organized capital market or whose securities have been publicly offered;

2) banks, insurers, non-state pension funds, other joint-stock companies that are enterprises of public interest in accordance with the Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine»;

3) private joint-stock companies with a number of shareholders - owners of ordinary shares of the company of 100 or more people.

In other joint-stock companies, the position of corporate secretary may be introduced, or the functions of the corporate secretary may be performed by an individual under a civil law contract.

The leading role in the organization of the corporate governance system in Ukraine is played by the National Securities and Stock Market Commission.

According to the Law of Ukraine «On State Regulation of Capital Markets and Organized Commodity Markets», the important tasks of the National Securities and Stock Market Commission are:

- methodological support for the introduction and development of principles of corporate governance in accordance with legislation;

- establishment of requirements and development and approval of corporate governance standards in professional participants of capital markets and organized commodity markets, as well as control over their compliance;

- generalization of the practice of applying legislation on corporate governance;

- development of methodological recommendations on the organization of the corporate management system of professional participants of capital markets and organized commodity markets [3].

When organizing corporate governance, professional participants are recommended to adhere to the Code of Corporate Governance, approved by the decision of the National Securities and Stock Market Commission dated March 12, 2020 №118 [4]. This document interprets corporate governance as a system of rules, practices and processes, with the help of which the Company's goals are established, the methods of their achievement are determined, and the results of economic activity are monitored. Good governance requires accountability for achieving the Company's ultimate goal of creating long-term shareholder value.

For the effective, understandable implementation and functioning of the corporate governance system in professional participants, the National Securities and Stock Market Commission has developed five standards.

The first standard establishes the basic concepts and terminology used in the process of corporate governance in professional participants. The effect of each of the following four applies to those professional participants whose circle is defined in the

title of the standard itself. In particular, they regulate issues depending on the type of participant and the specifics of his activity. We will remind you that earlier it was a single document that was distributed to all types of professional participants.

The standards define that corporate governance in a professional participant is a system of relations between the bodies of a professional participant, its shareholders (participants) and other stakeholders, which defines the rules and procedures for making decisions regarding the activities of a professional participant and exercising control over it, establishes the distribution of rights and obligations relations between its bodies and participants regarding the management of a professional participant in order to prevent the realization of risks of professional activity, namely:

- 1) ensuring the prevention of harm to the clients of such a professional participant or the creation of a threat to investments;
- 2) prevention of non-compliance by a professional participant with the requirements of legislation on capital markets and organized commodity markets;
- 3) prevention of acceptance by a professional participant of risks, the implementation of which poses a threat to the integrity of capital markets and organized commodity markets and the stability of their functioning.

The principles of organizing the internal structure of corporate governance in professional participants include:

- 1) effective management of the professional participant, including through appropriate division of duties;
- 2) supervising the operational activities of a professional participant;
- 3) prevention and settlement of conflicts of interest;
- 4) responsibility for improper organization of corporate governance [5].

Joint-stock companies in Ukraine can form a system of corporate governance in accordance with the generally accepted principles of corporate governance of the Organization for Economic Development and Cooperation, which can be applied in a wide range of legal, economic and political conditions. In 2014, the National Commission for Securities and the Stock Market approved the Principles of Corporate Governance in order to regulate the norms of national legislation on corporate governance issues. This document contains clearly defined rights of shareholders, the functions of the supervisory board and the executive body, the procedure for disclosing information, and the mechanism for controlling the company's financial and economic activities. These principles are of a recommendatory nature and are not mandatory, with the exception of those provisions approved in the legislative acts of Ukraine. The novelty of their use by any company is economic expediency and objectively existing market requirements for attracting investments [6].

Corporate governance is a system of relations between company bodies, shareholders and a number of interested parties. Its quality is one of the key elements of the company's development, increasing the confidence of investors. Corporate governance outlines the boundaries within which the company's tasks are determined, the means of fulfilling these tasks, and the monitoring of the company's activities.

Thus, the presence of an effective corporate management system increases the cost of capital, contributes to the improvement of activity efficiency and is the basis for further economic development of the enterprise.

References:

1. On joint-stock companies: Law of Ukraine № 2465-IX dated 07.27.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>.
2. Informational report on the capital markets of Ukraine during January-November 2022. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
3. On state regulation of capital markets and organized commodity markets: Law of Ukraine № 448/96-BP dated 10.30.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Corporate governance code: key requirements and recommendations. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/corporate-governance-code_final_ukr.pdf
5. On the approval of Standard № 1 «Corporate governance in professional participants of capital markets and organized commodity markets. Basic concepts and terms»: Decision of the National Securities and Stock Market Commission №1288 dated 12.30.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0261-22#top>.
6. On the approval of the Principles of Corporate Governance: Decision of the National Securities and Stock Market Commission № 955 dated 22.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14#top>.

Соціальна складова поняття "людина з особливими потребами"

Паймаш Ганна Василівна

аспірант

Національний технічний університет "Харківський політехнічний університет"

На теперішній час для повноцінної участі в житті суспільства у людей з особливими потребами (інвалідів) виникає безліч труднощів, пов'язаних з соціальною взаємодією, спостерігається кризове соціально-економічне становище, утруднена реалізація своїх прав, які передбачені у Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах, що кожна людина має всі передбачені в них права й свободи без будь-якого розрізнення[1].

Мета Всесвітньої програми дій щодо інвалідів полягає у сприянні ефективним заходам з метою запобігання інвалідності, відновлення працездатності та реалізації цілей "рівності" та "повної участі" інвалідів у соціальному житті та розвитку, це означає створення таких самих умов життя, що і для всього населення, і рівної частки у поліпшенні умов життя внаслідок соціального та економічного розвитку. Ці концепції повинні застосовуватися однаково і мати рівну першочерговість у всіх країнах, незалежно від рівня розвитку [2].

Відповідно до статті 1 Закону України "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні"[3], інвалідність - це міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав на рівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист. Поняття інвалідність еволюціонує і є результатом взаємодії, що відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я та стикаються з бар'єрами, які заважають їх повній та ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими при взаємодії у навколишньому середовищі, яка передбачена Конвенцією про права осіб з інвалідністю [4].

В статті 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [4] вказано, що держави-учасниці цієї Конвенції визнаючи право людей з інвалідністю на освіту повинні прагнути до повного розвитку людського потенціалу на підставі забезпечення інклюзивної освіти на всіх рівнях і навчання протягом усього життя.

Особливі потреби (інвалідність) можуть бути фізичними, психічними та розумовими. Одні люди вже народжуються з деякими порушеннями, інші набувають особливі потреби через нещасний випадок чи хворобу. Існують різні ступені втрати здоров'я: від середнього до серйозного, від тимчасового до постійного.

Гармонійний розвиток людини з особливими потребами та успішність подолання обмежень, які виникають через обмеження життєдіяльності Інвалідність та порядок її встановлення [5] накладеними особливими потребами залежить від створення сприятливих умов у сім'ї, навчальних закладах, соціумі та т.і. На ці умови впливають такі фактори, як педагогіка, соціологія, філософія, медицина, економіка, синергетичний взаємозв'язок, теорія мотивацій та інвестицій.

З точки зору соціології успішна адаптація особи з особливими потребами до зовнішніх умов напруму залежить від прийняття соціумом людини “такою, як вона є”.

Завдяки впливу педагогіки відбувається формування особистостей, які не роблять розмежування між людьми, спільне виховання та навчання надає можливості ознайомлення з правилами комунікації, навчання прийняття осіб з особливими потребами та взаємодії з ними, як з особистостями та повноцінними членами суспільства. Набуті навички взаємні та взаємопов'язані та надають можливість безперешкодного спілкування між людьми у суспільстві в цілому.

Основна роль у вихованні відводиться батькам та сім'ї. На створення сприятливих умов необхідні, як матеріальні, так і нематеріальні витрати. Їх якість та кількість є основою для формування та збільшення знань, умінь, здібностей та досвіду особи. Ці витрати можна розглядати, як інвестування у майбутнє людини. Виховання особи з особливими потребами потребує постійних значних нематеріальних та матеріальних вкладень для формування особистості та подолання перешкод, які виникають при взаємодії у суспільстві. Використовуючи особливості мотиваційної поведінки з урахуванням потреб та вимог людей з особливими потребами, поведінкової теорії, використанням синергетичної теорії, економічної теорії, маркетингу, як функцією управління є можливість служити меті забезпечення основи гармонійного зв'язку та балансу соціальних та економічних цілей осіб з особливими потребами у суспільстві.

Термін “інвалід”, який протягом довгого часу використовувався стосовно людей з особливими потребами у теперішній час змінено на термін “людина з інвалідністю”, використаний у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [4].

У рамках створення ефективної системи запобігання та протидії дискримінації та плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року слова “інвалід”, “особа з обмеженими фізичними можливостями”, “інвалід війни” та “дитина-інвалід” в усіх відмінках і числах замінили в 44 законах відповідно словами “особа з інвалідністю” [6].

На думку автора термін “особа з інвалідністю” не відображає повною мірою соціальну характеристику людей цієї групи. Використання цього визначення надає негативний психологічний вплив, як на саму людину, так і на її оточення. Людину не сприймають як особистість, а як інваліда, вже заздалегідь “неповноцінного” так чи інакше в усіх сферах життя. Було б доцільніше використовувати визначення “людина з особливими потребами”: особливі потреби у спілкуванні, переміщенні, навчанні, працевлаштуванні та т.і. Це, здавалося б не суттєва різниця, несе глибокий зміст безпосередньо для людей даної категорії та для членів їхніх сімей. Для повноцінного соціального розвитку

участі в житті суспільства людини не повинні розглядати з точки зору обмежень, накладених на неї її станом здоров'я. Повинен розглядатися підхід з погляду особливих потреб людей для реалізації своїх конституційних прав, отримання належного рівня медичного забезпечення, здобуття освіти та професії, можливість гідного працевлаштування відповідно до своїх здібностей та переваг.

Список літератури:

1. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_427
3. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
4. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
5. <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>
6. <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az>

Integrative processes in the modern information system of the enterprise

Kundrya-Vysotska Oksana Petrivna

Candidate of Economics, Professor,
Ivan Franko National University of Lviv

Kundrya Vita Ihorivna

Student,
Lviv University of Trade and Economics

Kucherka Maria Yaroslavivna

Student,
Ivan Franko National University of Lviv

The accounting system as a tool of the modern information system of the enterprise today covers all types of business accounting: accounting, financial, management, statistical, tax, operational, strategic. Therefore, performing its functions, accounting must be organized in such a way as to meet the requirements of effective management and decision-making at all levels of management. In other words, accounting under the conditions of modern information requests should become an adequate information system that serves the process of making and implementing current and strategic management decisions.

It should be noted that today in practice, the approach is widespread, according to which all available types of accounting exist separately. According to scientists [1, p.42–44.], as well as in our opinion, certain shortcomings are inherent in this accounting organization. First, it is cost-effectiveness, caused by the need to double input information. Secondly, double entry of information can lead to major discrepancies in reports on the results of financial and economic activity. Instead, management accounting information should be consistent and comparable with financial accounting information. Thus, in order to ensure such comparability, first of all, one should carefully approach the development of the company's accounting policy.

Today, within the framework of a unified accounting system, accounting, management, financial, tax, operational, production accounting, accounting according to IFRS and/or GAAP standards are allocated. And each of these types of accounting is carried out simultaneously according to different standards. For example, an enterprise that is part of a large holding company prepares one management report for the parent company, and another for its internal purposes. The situation is complicated if the parent company is located in another country. Under such conditions, there is a need to combine all types of accounting in a single integrated accounting system. The task is feasible, because, in fact, all these types of accounting, although different, reflect the same primary information. Therefore, it is logical that the primary information about business operations should be displayed by one specialist once and in one

information system in the form that is required for all accounting systems maintained at the enterprise, and would enter the appropriate reporting forms. (Fig. 1.1)

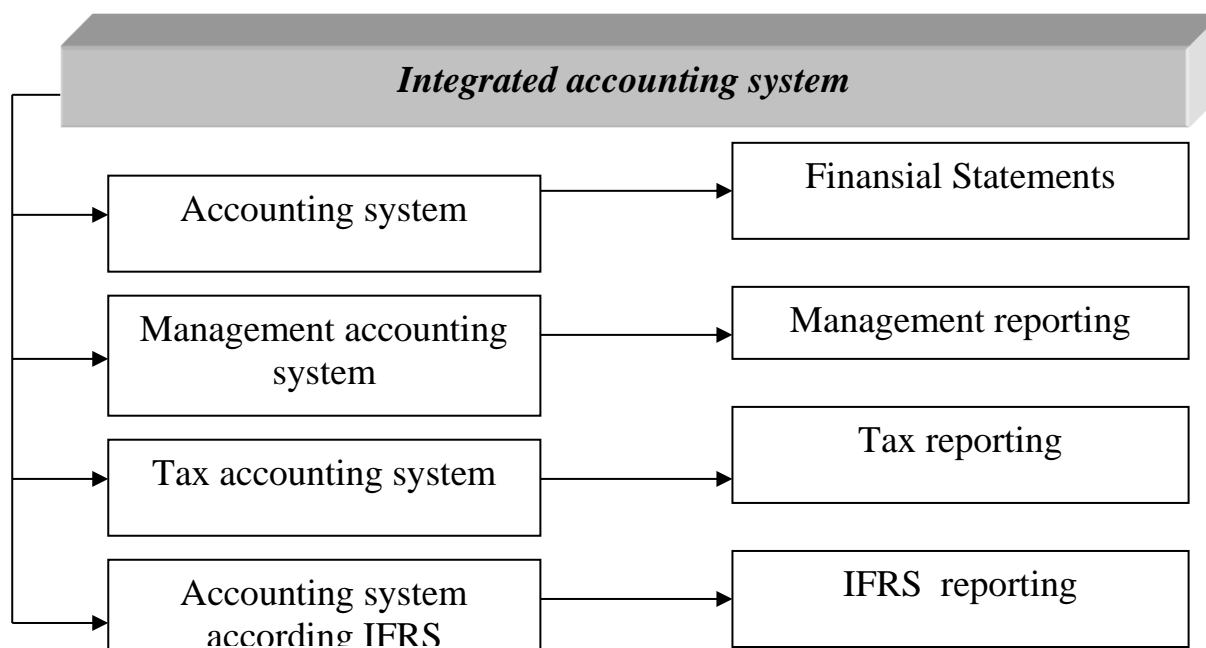

Fig. 1.1. Conducting business operations in an integrated accounting system

Of course, such integration in accounting has advantages, namely:

- exclusion of double (triple, etc.) data entry for economic transactions for the needs of different accounting systems;
- a high level of information reliability due to one-time data entry and due to the minimization of errors during repeated processing of the same information in different accounting systems;
- comparability and compatibility of data from different systems due to the use of a single information space;
- lack of need for additional services for parallel maintenance of different types of accounting;
- document flow optimization.

It is important to note that the integration processes in the accounting system take place at two levels [2]:

- 1) at the level of methodology and accounting techniques;
- 2) at the accounting automation level.

Thus, at the methodological level of integration for the purpose of organizing management accounting, a management accounting policy is developed, which includes methodological and organizational and technical sections.

Accordingly, in the methodical section:

- asset valuation methods are selected for the purpose of drawing up a management balance sheet;

- the method of cost accounting, costing of products and preparation of information for groups of management decisions is determined;
- the management plan of accounts and management reporting formats are being developed;
- a list of economic operations possible in the company is being developed.

In the organizational and technical section:

- organizational structures of services dealing with management accounting are defined;
- the financial structure (centers of financial responsibility) is prescribed;
- document flow standards are being developed;
- accounting techniques and new requirements for the efficiency of primary information processing to obtain the necessary management information are being developed.

After developing the methodology, the next stage is, of course, the introduction of an automated accounting and management accounting system.

There are several options for integrating management and accounting, depending on the way operations are displayed in the integrated system:

- simultaneous display of business transactions in different accounting contours from the document entered into the system.
- transformation according to certain rules of data entered into the main and other accounting contours.

In addition, a combined option is possible. Then one part of the primary information is entered into the management circuit and from it enters the accounting circuit. At the same time, the other part of the data is first entered into the accounting circuit, and then transformed into management data.

Today, in our opinion, integration is relevant not only at the level of different types of accounting. It is for the organization of effective management, especially corporate management, that it is important to combine such components of the accounting system as accounting, analysis, control, planning. The need for such integration is also evidenced by foreign practice.

Reference list:

1. Panova N.A. Integration of management and accounting / N.A. Panova // Corporate financial reporting. International standards. -2007. – No. 10. – P. 42–44.
2. Kundrya-Vysotska O.P. Framework approaches to the formation of integrated reporting [Text] / O.P. Kundrya-Vysotska, I.I. Demko // Collection of abstracts of the international scientific conference "Economics, accounting, finance and law: analysis of trends and prospects for development" (Poltava, October 24 2019): – Poltava: CFESR, - 2019, pp. 38-39.

Application of forecasts in the process of forming the strategy of production infrastructure systems in Azerbaijan

Mahabbat A. Mammadov

D.SC. (Econ.), Prof.

ORCID 0000-0002-5327-2507

Azerbaijan University of Architecture and Construction

Fidan A. Mammadova

PhD in Economics, Docent,

ORCID 0000-0003-0384-9395

Azerbaijan University of Architecture and Construction

Khanlar I. Ganiyev

PhD in Economics, Senior lecturer,

ORCID 0000-0003-2435-0833

Azerbaijan University of Architecture and Construction

Shukur I. Aliyev

Doctoral student,

ORCID 0000-0001-7272-3417

Azerbaijan University of Architecture and Construction

Key words: *production infrastructure, development, national economy, transformation, regions, investments*

Infrastructure is one of the important components of any economic system. Infrastructure as a component of the general economic life has a supporting and auxiliary character, serving the normal functioning of the economic sphere.

Certain specific features of the infrastructure production attract attention:

- profit obtained in the field of production is an integral part of the national income;
- due to the production infrastructure, the product is transformed into a new product in terms of quality content;
- the importance of the production infrastructure for the development of the national economy is no less than that of other economic areas;
- production infrastructure develops and operates according to the territorial principle, the material and technical base of the production infrastructure is placed in the spatial boundaries according to the certain specifications;
- production infrastructure is included in a special group of special fields due to the division of labor according to the territorial principle.

All this suggests that the production infrastructure is the embodiment of the process of formation of the active production-economic policy model, which provides the economy with socio-economic policy at the national and regional levels. Production

infrastructure is considered as one of the main types of infrastructure of the national and regional economy, together with the social and market infrastructures, which are other types of infrastructure. It is possible to make certain judgments about the level of development of the national and regional economy according to the level of development of production infrastructure. For this reason it is of special importance to prepare appropriate development strategies for the development of the production infrastructure, and to conduct research related to the problem of managing the mentioned sub-field as a whole.

The production infrastructure functions as an integral part and subsystem of the national and regional economy. The functions of the production infrastructure are directly related to the functions of the production sphere, it is a very complex subsystem, the dynamics of development are closely related to the dynamics of the development of the national and regional economy as a whole.

It is possible to evaluate the activity of the infrastructure and the development strategy by means of the indicator of the economic potential of the national economy and the regions of the country. With these goals, it is appropriate to use three groups of indicators. The first group includes direct resources (labour resources, fixed and circulating funds), which enable us to characterize economic opportunities at the national and regional levels [1; p.78]. The second group includes capacity development indicators. They affect all components of the national and regional economy at equal levels. The indicators included in the third group characterize the productivity potential of the national economy.

Various economic subjects earn income by using the existing potential. In general, economic resources can be divided into used and unused resources [2; p.246]. Economic resources also shape the economic potential used. It should be noted that in the structure of economic potential, infrastructure potential, especially production infrastructure potential, occupies a special place. It should be taken into account that the objects of the production infrastructure are closely related to each other. In order to form an efficient production infrastructure, investments should be made in areas suitable for the economic conditions of the country and individual regions through the investment system, and it is possible to expect positive effects from the investments. But all this is possible only in a thoughtful way, considering all the details in detail within the framework of developing and implementing a development strategy. It is a matter of paying special attention to the issue of infrastructure objects, including production infrastructure objects, mainly related to the territory, because their inappropriate placement is considered as a serious mistake, and the elimination of this mistake is an inefficient use of a large amount of funds. All this creates a number of additional obligations in the process of developing the production infrastructure, making the issue problematic.

A state program development strategy for the formation and development of the production infrastructure in Azerbaijan has been prepared in the direction of solving the mentioned problems, and the measures envisaged here are ensured to be implemented in accordance with the implementation period. It should mainly be directed to the elimination of negative factors and deviations. In such a context, it should be specially noted that the following factors should be taken into account in the

design of the creation of production infrastructure forces created for the production of industrial products.

Parallelism in the operation of production infrastructure facilities should be excluded, special commissions dealing with infrastructure provision issues should be established within the framework of local and central government bodies, and a new management organizational structure should be created, and its main purpose is to pay special attention to the issue of meeting the needs for the services of production infrastructure facilities of industrial complexes.

In general, developing a strategy on an innovative basis makes it possible to reduce the costs of inefficient resources involved in the management of the production infrastructure, as well as to make effective management decisions. Within the framework of the systematic approach to the preparation and implementation of the mentioned strategy, a management hierarchy should be created within the framework of management, divisions and structures, it is required not to create unjustified and inappropriate departments and structures, and a special department regulating interdepartmental relations should be created for the management of production infrastructure facilities.

At the same time, the basic principles related to the formation and development of the production infrastructure in the country and its separate economic regions should be defined, that is, the diversification of financing sources, the systematization of the use of budget funds, and the use of innovative technologies during the construction and restoration of infrastructure facilities. It is necessary to take into account not only the initial cost, but also the efficiency and ecological balance of the operating characteristics of energy costs.

In the process of formation of production infrastructure systems in Azerbaijan, the priority of the relevant international experience and the experience of the implemented works are used in the creation of private-state partnership and relations.

In addition to the above mentioned, it is necessary to consider that the implementation of technological, economic, legal and ecological expertise of all projects serving the realization of the development strategy of the production infrastructure is one of the important conditions. Thus, the use of private investments, technologies that enable energy and other resources to be saved makes it possible to achieve high economic effects, and those funds, in turn, can be directed to the implementation of other strategically important projects.

One of the important issues in conducting scientific observations is developing forecasts in the process of developing and implementing a strategy for the development and improvement of production infrastructure. That is, the problem identified in the research carried out at this time should be one of the main goals of evaluating the possibilities of applying forecasting methods for the development of production infrastructure at the national and regional economy levels from the possibilities of strategic planning. Thus, the application of forecasts during the solution of the issues of developing the infrastructure of all areas of the economy in the economic regions of Azerbaijan is of special importance in the provision of infrastructures to the general economy of these regions[4].

The creation of business activity areas and corresponding jobs in the country and its economic regions, as well as the increase of tax revenues to the state budget and the improvement of the living standard of the population depend on the development and level of development of production and utility infrastructure. The development of production and utility infrastructure has a direct and successful effect on the diversified development of the country's economy. The research conducted in this way shows that the wide use of forecasting methods is of particular importance in the preparation of the strategy for the development of production and utility infrastructure, and for this reason, the wide use of forecasting methods during the preparation of strategic programs in the country is relevant and necessary.

Literature used:

1. Livshits V.N., Tishchenko T.I., Frolova M.P. – About typical errors in assessing the effectiveness of large-scale measures in the sphere of production infrastructure. Materials of the V International Conference "Management of the Development of Large-Scale Systems", IPU, MLSD October 2011, p. 1. M.: p. 72-83.
2. Timchuk O.G. - The main directions of development of housing and communal services in the Russian Federation / O. G. Timchuk // Topical issues of economics and management: Sat. Art. - Moscow, 2011. - p. 245-248.
3. Azerbaijan 2030: NATIONAL PRIORITIES for socio-economic development. Baku 2021.
4. 2020 and 2021 report of the State Program for the socio-economic development of the regions of the Republic of Azerbaijan in 2019-2023. Ministry of Economy, Baku, 2020; 2021

Вплив COVID-19 на туризм Китаю

Гурова Дар'я Дмитрівна

к.геогр.н., доцент, доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національний університет «Запорізька політехніка»

Цвілий Сергій Миколайович

к.е.н., доцент, доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національний університет «Запорізька політехніка»

Журавльова Світлана Миколаївна

к.е.н., доцент, доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національний університет «Запорізька політехніка»

Кукліна Тетяна Сергіївна

к.е.н., доцент, доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національний університет «Запорізька політехніка»

Пандемія COVID-19 продовжує впливати на китайський туризм, особливо через політику «нульового ковіду», яку проводить країна. З'явилися нові тенденції, що спричинили сплеск внутрішнього туризму та зміну туристичних уподобань серед різних демографічних категорій. Завдяки суворій політиці «нульового ковіду» в Китаї світова туристична індустрія обійшлася без найбільшого у світі ринку виїзного туризму. З огляду на те, наскільки повільно країна послаблювала обмеження, туристичному бізнесу варто було б засвоїти уроки залежності від китайського ринку, навіть якщо він повністю відкриється у 2023 році.

Важливість Китаю для світової туристичної економіки неможливо переоцінити. До Covid китайські мандрівники, які виїжджали за кордон, займали перше місце у світі за витратами, витративши 255 мільярдів доларів у 2019 році, згідно з даними Всесвітньої туристичної організації. Китайський ринок виїзного туризму склав 166 мільйонів поїздок за кордон у 2019 році [1].

Оскільки все більше країн відкривають свої кордони для міжнародного туризму, відсутність китайських відвідувачів спричиняє не лише економічний біль. Від Пхукета до Парижа основні туристичні напрямки поклалися в середньому на 150 мільйонів китайських мандрівників. Зараз, через три роки після пандемії COVID-19, багато з цих destinations починають усвідомлювати, що до повернення китайських туристів пройде ще чимало часу. Аналітики вважають, що це може мати серйозні економічні наслідки для постраждалих країн.

Деякі країни починають адаптуватися до нових умов. Таїланд та інші країни Південно-Східної Азії, наприклад, націлилися на Індію як на свій новий основний ринок збуту. Індонезія впроваджує нову цифрову візову програму. Сінгапур реалізує стратегію, спрямовану на те, щоб стати найкращим місцем для проведення зустрічей, заохочувальних програм, конференцій та інших заходів.

Дані туристичного ринку Китаю в першому кварталі 2022 року показали значне падіння порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Дані Міністерства культури і туризму, наприклад, показали, що під час святкування Нового року 2022 та Свята весни 52 мільйони та 251 мільйон людей подорожували країною в період між двома святами, що свідчить про зниження на 5,3% та 2,0% у річному обчисленні, відповідно. Це, звичайно, можна пояснити відродженням Covid-19 з численними регіональними та глобальними спалахами, спричиненими більшою кількістю інфекційних варіантів. Однак з початком літнього сезону відпусток, схоже, уповільнення знову змінилося на протилежне, оскільки продажі квитків помітно зросли [2].

Згідно з даними китайського туристичного сайту, кількість бронювань на закордонні подорожі під час святкування Нового року 2023 за місячним календарем, що припадає на період з 21 по 27 січня цього року, зросла на 540% порівняно з минулим роком. Середні витрати на одне бронювання підскочили на 32%.

Також, через три роки Китай оголосив про відновлення туризму з 8 січня 2023 року. Пасажери можуть в'їжджати до Китаю без карантину. Все, що потрібно – негативний результат ПЛР протягом 48 годин до вильоту [3].

Пандемія спричинила зниження популярності напрямків, які раніше були відомі завдяки груповим подорожам, що були основною статтею доходу для туристичної індустрії. Натомість китайські мандрівники обирають різні плани залежно від потреб та вподобань, що призводить до збільшення кількості сімейних відпусток, оздоровчих турів та дослідницьких поїздок. Зокрема, у 2021 та 2022 роках набрав обертів «туризм з батьками та дітьми», а також стійке відродження національної туристичної індустрії.

Звіт про тенденції літнього туристичного ринку 2022 року, опублікований Strip (однією з провідних туристичних компаній Китаю), показав, що сімейні туристичні пакети досягли піку в літній період бронювання 2022 року. У липні 2022 року кількість проданих сімейних авіаквитків зросла на 804% порівняно з попереднім місяцем. Аналогічно, бронювання сімейних готелів зросло на 80% порівняно з аналогічним періодом 2021 року і на 20% порівняно з 2019 роком, причому більшість цих бронювань сконцентровано в чотири- і п'ятизіркових готелях [2].

Крім того, в липні кількість сімей, які подорожували з Шанхаю і Пекіна, а також з інших великих міст Китаю, значно зросла порівняно з попередніми святковими періодами, такими як День праці або Фестиваль човнів-драконів. Відставання попиту на подорожі з цих місць було в першу чергу пов'язано з впливом заходів реагування на епідемію в першій половині 2022 року, який поступово зменшився на початку літа [4].

Якщо говорити про бажані напрямки подорожей, то сім'ї з дітьми в початковій або молодшій школі віддають перевагу острівним турам до Сан'ї, Хайкоу, Циндао і Сямень, серед іншого, в основному через їхні послуги, орієнтовані на сім'ю. Ці дві групи мандрівників також звернули увагу на тури до північно-західних провінцій Цинхай, Ганьсу та Сіньцзян [5].

Дані про авіаквитки Strip також показали, що молодших мандрівників супроводжувала більша кількість членів сім'ї. Наприклад, учні початкових і молодших класів середньої школи подорожують з 3,5 і 3,2 людини під час літніх канікул відповідно. З іншого боку, студенти коледжів більш незалежні у своїх звичках подорожувати [2].

Згідно з даними Глобальної асоціації ділових подорожей (GBTA), у 2021 році Китай посів перше місце у світі за витратами на ділові поїздки. Дійсно, після 38-відсоткового падіння в цій же категорії за попередній рік, витрати на корпоративні подорожі в Китаї зросли на 31,7% в 2021 році, оскільки місцевий ринок відновився, що більш ніж удвічі перевищило загальносвітові темпи зростання.

Згідно з дослідженням, на 16,3% більше китайських компаній скористалися послугами туристичних агентств у 2021 році, ніж у 2020 році. У найбільших містах Китаю, включаючи Пекін, Шанхай і Гуанчжоу, ця цифра зросла на 24,6% [6].

Прогнозується, що до 2024 року індустрія ділових подорожей у Китаї відновиться і досягне допандемічного рівня, а загальні витрати на ділові поїздки перевищать 400 мільярдів доларів США.

З постійним розвитком відпочинкового туризму в останні роки модель туризму на короткі відстані здобула достатнє визнання та повагу на ринку. Багато людей у Китаї все ще занепокоєні ризиками для здоров'я, пов'язаними з подорожами на далекі відстані. Деякі початкові та середні школи все ще обмежують подорожі учнів під час тривалих канікул, що призводить до того, що сім'ї віддають перевагу подорожам на короткі відстані та вивченню місцевих визначних пам'яток. Стали популярними місцеві тури, які «заново відкривають для себе красу околиць». Це нова тенденція, оскільки мешканці отримують можливість побачити місце, де вони народилися і вирости. Покращення як туристичних об'єктів, так і послуг у сфері гостинності дозволило цьому виду туризму залучити більшу кількість клієнтів.

Місця відпочинку зазнали еволюції від села до міста і назад. На тлі відродження сільської місцевості уряд визначив низку напрямків «село +» для просування туризму. Дані Strip показують, що обсяг замовлень сільських готелів у 2021 році більш ніж подвоївся порівняно з попереднім роком, приваблюючи відвідувачів, переважно народжених між 1980-ми та 1970-ми роками [2].

У минулому відпочинок у сільській місцевості означав проведення часу серед гір, річок та безтурботних пейзажів, які пропонує сільська місцевість. Сьогоднішні пропозиції набагато різноманітніші, оскільки підприємства поєднують свої бізнес-моделі з цілями сталого розвитку та приваблюють туристів з вищою купівельною спроможністю.

Зі зростанням ентузіазму молоді до китайської культури, культурні туристичні пропозиції стали більш популярними. Наприклад, останнім часом різні музеї стали гарячою темою в списках пошукових запитів для загальнонаціональних напрямків. На початку 2022 року відкриття культурних реліквій на місці руїн Сансіндуй спричинило бум музейного туризму. Аналогічно, Музей Великого китайського каналу в Янчжоу (провінція Цзянсу)

став популярним місцем реєстрації туристів, настільки, що лише за період його пробної експлуатації щомісяця відвідували понад 250 тис. осіб.

У той же час, органічна інтеграція традиційної народної культури стала більш популярною, а такі заходи, як освячення храмів і знайомство з нематеріальною культурною спадщиною, користуються великою популярністю серед туристів. Наприклад, на сільському ринку в північній частині Аньхой влаштовуються чудові вистави, такі як барабан Хуайнань Шусянь, опера Сучжоу Сісянь Січжоу і ліхтар з левом Тайхе, серед інших, що приваблює багато туристів. У різних місцях Фуцзяня проводяться чудові тематичні заходи, присвячені культурі «Фу» [6].

Дані, зібрані Strip на початку 2022 року, показали, що природні заповідники та національні лісові парки увійшли до п'ятірки найпопулярніших мальовничих місць, про які заявили понад 22 міст на материку [2].

Варто зазначити, що китайські туристи сьогодні все більше взаємодіють з природними дестинаціями через різноманітні види діяльності, такі як фотографування, здобуття природничих знань, фізичні вправи тощо. Збільшення цього набору навичок стало важливим фактором у залученні мандрівників до вивчення мальовничих місць на відкритому повітрі; піші прогулянки та кемпінг стали популярними новими способами наблизитися до природи.

Згідно з останніми прогнозами, потужна хвиля виїзних подорожей з Китаю знову почнеться у 2023 році, а до 2024 року повернеться до допандемічного рівня. Такі прогнози підкріплюються планами, оголошеними авіаційним регулятором країни, який оприлюднив п'ятирічний план розвитку, що передбачає розширення внутрішніх рейсів і відновлення міжнародних авіаперевезень до 2025 року [3].

Інтерес китайських туристів до закордонних напрямків залишається привабливим, хоча до відновлення ще далеко. Азійсько-Тихоокеанський регіон залишається найпопулярнішим серед китайських туристів. Найбільш бажаними закордонними напрямками є Південно-Східна Азія, Європа, росія та Японія.

Зняття обмежень на міжнародному кордоні в Китаї та рівень захворюваності на COVID-19 у країні призначення є ключовими факторами, що впливають на прийняття китайцями рішень про виїзні подорожі. Моделі подорожей до таких напрямків, як Гонконг і Макао, демонструють, як випадки захворювання на COVID-19 і карантинні вимоги безпосередньо впливають на прийняття рішень мандрівниками.

Список літератури:

1. The most important tourism story in 2022. URL: <https://skift.com/2022/12/28/the-most-important-story-in-tourism-in-2022/> (дата звернення 05.02.2023).
2. Tourism in China: 2022 Trends and Investment Opportunities. URL: <https://www.china-briefing.com/news/chinese-tourism-2022-trends-and-opportunities/> (дата звернення 05.02.2023).
3. China travel restrictions & travel advisory. URL: <https://www.chinahighlights.com/travelguide/china-travel-reopen-restrictions.htm>

4. Gurova D.D., Lebid O.S. China's demographic policy: challenges of the XXI century. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність* : матеріали XIV Міжнар. наук. конф., 5 листопада 2020 р. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 278-281.

5 Звіт про тенденції ринку літнього туризму: подорожі батьків і дітей вступають у період пікового бронювання. URL: https://www.sohu.com/a/567399089_362042 (дата звернення 06.02.2023).

6. What the return of Chinese tourists means for the global economy. URL: <https://edition.cnn.com/2023/01/06/economy/china-tourist-boom-post-covid-impact-intl-hnk/index.html> (дата звернення 07.02.2023).

Володимир Корецький – фундатор порівняльного правознавства та міжнародного приватного права

Зінченко Олена Володимирівна

Доктор історичних наук, професор, доцент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків, Україна)

Корецький Володимир Михайлович – український юрист-міжнародник, спеціаліст в сфері міжнародного приватного права, порівняльного правознавства та загальної історії держави і права, академік Академії Наук УРСР (1948). Він народився 6 [18] лютого 1890 р. в Катеринославлі (зараз – Дніпро), помер 25 липня 1984 в м. Київ. У 1910 р. В.Корецький із золотою медаллю закінчив Катеринославську гімназію та вступив до Московського університету на юридичний факультет. У 1911 р. переїхав до Харкова за сімейними обставинами, де продовжив навчання в університеті на юридичному факультеті, закінчивши його у 1916 р. із дипломом першого ступеню. Для підготовки до професорського звання Корецького залишили на кафедрі цивільного права та судоустрою, де він склав магістерський іспит з історії та догми римського права у жовтні 1919 р. В січні 1919 р. Корецького було призначено лектором Народного університету з історії права [1, с. 59-60].

У липні 1920 р. за рішенням Уряду України на базі юридичного факультету Харківського університету був заснований Харківський інститут народного господарства (ХІНГ), в якому В.Корецький в цьому ж році зайняв посаду професора з історії права та міжнародного приватного права. У 20-ті рр. вийшли наукові роботи В.Корецького з міжнародного приватного права, в яких він розглядав різні питання міжнародного господарського права. У 1937 р. ХІНГ було перейменовано у Харківський юридичний інститут (зараз Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого), в якому вчений займав посади професора та керівника кафедри історії держави і права. Одночасно він працював завідувачем правового підрозділу Народного Комісаріату іноземних справ УРСР (1921-1922), завідувачем юридичного відділу Укоопсоюзу (1922-1924); завідувачем юридичного відділу Українбанку (1924-1930), старшим консультантом Держарбитражу при РНК УРСР (1930-1935) [1, с. 60-61].

У 1939 р. Володимир Михайлович отримав ступінь доктора юридичних наук, захистивши дисертацію «Найважливіші проблеми міжнародного приватного права в англо-американській судовій практиці із справ, що стосуються інтересів СРСР». На початку Великої Вітчизняної війни дослідника було евакуйовано до Узбекистану, де у Ташкентському юридичному інституті викладав всесвітню історію держави і права. Був нагороджений медаллю «За сумлінну працю у Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Після повернення до Харкова у 1944 р. В.Корецький став професором кафедри міжнародного права Харківського юридичного інституту, а в 1947 – завідувачем кафедри

міжнародного права. У 1948 р. він за рекомендацією Вченої Ради Харківського юридичного інституту був обраний академіком Академії Наук УРСР.

У 1949 р. В.Корецький виступив із ініціативою створення першої установи, яка б займалась дослідженнями проблем держави і права в УРСР. Такою установою став Сектор держави і права Академії Наук УРСР в м. Києві (з 1969 р. – Інститут), який очолював Володимир Михайлович з 1949 по 1974 рр. Основною метою Сектору (Інституту) держави і права АН УРСР була розробка наукового обґрунтування міжнародної правосуб'єктності УРСР. В 1990 р. Рада Міністрів УРСР присвоїла Інституту держави і права Академії Наук України ім'я В.М.Корецького [2].

В.Корецький не обмежувався у своїх дослідженнях чисто юридичним аналізом, здійснював його у тісному зв'язку із економічними та політичними процесами. Ці якості сприяли тому, що саме він став одним із засновників у середині 1920-х рр. міжнародного господарського права як наукової галузі, про що свідчить відомий в той час опублікований ним у 1927 р. підручник «Нариси міжнародного господарського права» [3; 4].

Ефективною була і практична діяльність Корецького зовнішньополітичного характеру. У 1946, 1947 и 1949 роках він входив до складу делегації УРСР на I, II и IV сесіях Генеральної Асамблеї ООН, у 1946 р. був радником Представника СРСР у Раді Безпеки ООН. У 1947-1949 рр. він був членом та першим заступником Голови Комісії з прав людини ООН, яка в ті часи розробляла проект Загальної декларації прав людини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р. 31 січня 1947 р. Корецького було обрано членом Комітету ООН з прогресивного розвитку міжнародного права. Корецький був першим членом Комісії, що представляв СРСР в Комісіях ООН з прав людини та міжнародного права серед радянських юристів-міжнародників. Під час роботи Першої сесії Комісії, що тривала з 12 квітня по 9 червня 1949 року, Корецький займав посаду першого віце-голови. Верхівкою його зовнішньополітичної практики було обрання у 1960 році на XV сесії Генеральної Асамблеї ООН і засіданні Ради Безпеки ООН членом Міжнародного Суду ООН в Гаазі терміном на 9 років – з 1961 по 1970 рік. З 1968 по 1970 рр. Корецький був віце-президентом Міжнародного Суду [2].

Корецький представляв Україну на різноманітних міжнародних конференціях та в міжнародних організаціях: у 1953 р. як радник делегації УРСР на Женевській міжнародній конференції з розробки додаткової конвенції про ліквідацію рабства та работоргівлі, у 1957 р. на конференції ЮНЕСКО з питань мирного співіснування у Мюнхені, у 1958 і 1960 рр. очолював делегацію УРСР на конференціях ООН з морського права. Вчений приймав участь в роботі 48-ї сесії Асоціації міжнародного права у Нью-Йорку 1958 р. та XIV сесії асамблеї Всесвітньої федерації асоціації сприяння ООН 1959 г. у якості представника радянських суспільних об'єднань. З 1957 р. вчений був членом радянської групи Постійної палати третейського суду в Гаазі. Володимир Михайлович отримав багато нагород: ордени Жовтневої Революції, Трудового Червоного Знамені, звання Героя Соціалістичного труду із орденом Леніна [2].

В.Корецький написав величезну кількість наукових робіт різного спрямування та обсягів, найважливіші з яких побачили світ у трьохтомній збірці його праць. Під його керівництвом було сформовано українську школу міжнародного права, міжнародного приватного права та порівняльного правознавства. В 30-ті роки ХХ ст. в умовах репресій вчений продовжував вивчати зарубіжне право, проводити порівняльні правові дослідження. Корецький досліджував проблеми взаємодії правових систем та передумови глобалізаційних процесів у праві, які і сьогодні є вкрай актуальними. Корецький вважав, що світове право не є єдиним правом, а є конгломератом діючих в світі правових систем. На думку Корецького, саме національні правові системи є основою сучасного світового правопорядку. Володимир Корецький одним із перших в українській юридичній науці розглянув питання про особливості використання порівняльно-правових досліджень у міжнародному приватному праві [3; 4].

Список літератури:

1. Денисов В.Н., Савчук К.О. Корецький Володимир Михайлович // Видатні компаративісти: Творчий шлях, ідеї, праці / Кресін В.О. (кер. авт. кол.). Київ: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Видавництво «Логос», 2007. Серія наукових видань «Енциклопедія порівняльного правознавства». Випуск 4. С. 58-64.
2. Корецький Володимир Михайлович // Професори Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого / редкол. В.Я.Тацій (голова) та інші. Харків: Право, 2014. С. 31.
3. Корецький В.М. Вибрані праці: в 2 книгах / АН УСРР. Інститут держави і права. Київ: Наукова думка, 1989. Книга 1. 1989. 344 с. Книга 2. 1989. 416 с.
4. Корецький В.М. Вибрані праці. Книга 3 / НАН України. Інститут держави і права імені В.М.Корецького. Київ: Юридична думка, 2015. 488 с.

Сучасний стан та значення державної системи спостережень (моніторингу) за змінами стану навколишнього природного середовища в умовах воєнного стану

Казанчук Ірина Дмитрівна,

член-кореспондент Академії АПН, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету №1
Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

Після початку широкомасштабного військового вторгнення РФ на територію України наша держава зіткнулася з величезними проблемами: зруйновані населені пункти, пошкоджені будівлі та об'єкти критичної інфраструктури, заміновані поля та ліси. Але головна трагедія – це людські втрати, загибель українців сім'ями, поколіннями. І на фоні цих втрат сучасне українське суспільство зіткнулося ще з однією проблемою – військові дії негативно вплинули на стан навколишнього природного середовища, завдавши непоправної великої шкоди лісовому фонду, тваринному світу та рослинному біорізноманіттю української державі на багато, багато років.

За статистичними даними, оприлюдненими Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, лише за 6 місяців воєнних дій збитки, що завдані природі України, вже перевищили 395 млрд грн., з них 176 мільярдів гривень – це збитки від забруднення повітря, 106 мільярдів – це збитки водним ресурсам, 8,8 мільярда гривень – це збитки ґрунтам нашої країни тощо [1]. Зокрема, ці показники вже можуть свідчити про факт того, що ті неконтрольовані викиди, які сьогодні походять від горіння лісів, нафтобаз, потрапляють у верхні верстви атмосфери та шкодять не лише Україні, а й усьому світу. Більш того, з моменту введення в Україні правового режиму воєнного стану [2] можна впевнено казати про нарастання тенденції до збільшення кількості протиправних діянь у сфері природокористування.

У такій ситуації в процесі розробки заходів, спрямованих на поліпшення екологічної ситуації, саме від наявності дієвого інформаційного механізму залежить ефективність управління природокористуванням та забезпечення екологічної безпеки в країні. При цьому велике значення надається застосуванню системи заходів державного контролю за сферою природокористування й природоохорони. У цьому аспекті важлива роль відводиться моніторингу, який є найефективнішим засобом (інструментом) забезпечення належного стану охорони, використання і відтворення природних ресурсів, попередження і припинення правопорушень у сфері природоохорони.

Термін «моніторинг» з'явився як доповнення до терміну «контроль стану навколишнього природного середовища». І в умовах сьогодення моніторинг навколишнього середовища розглядається як комплексна система спостережень за змінами стану навколишнього природного середовища під впливом

антропогенних факторів, що відбувається в просторі і часі, а також як комплекс методів екологічної оцінки і прогнозування. Слід зазначити, що система моніторингу є складовою частиною національної інформаційної інфраструктури, сумісної з аналогічними системами інших країн. Це визначено в основному нормативному акті – Положенні про державну систему моніторингу довкілля від 30.03.1998 р. № 391, яке затверджено Постановою Кабінету Міністрів України, і яким на сьогодні регламентовано функціонування державного моніторингу навколишнього середовища в Україні [3].

В практичній діяльності органів державної влади, і у першу чергу правоохоронних органів, достатньо давно застосовується метод спостереження, заснований на тривалому, цілеспрямованому і планомірному сприйнятті явищ навколишньої дійсності. У ст. 20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачено створення державної системи моніторингу довкілля та проведення спостережень за станом навколишнього природного середовища, рівнем його забруднення. Виконання цих функцій покладено на Мінприроди та інші центральні органи виконавчої влади, які є суб'єктами державної системи моніторингу довкілля, а також підприємства, установи та організації, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану довкілля. Отримані дані спостережень про стан природного середовища (так звана, екологічна інформація) частіше за все використовується в повсякденному житті людей, при веденні господарства, в будівництві, а також при плануванні та організації дій правоохоронних органів (зокрема, ДСНС України, Національної поліції) при надзвичайних обставинах для оповіщення населення про наближення небезпечних явищ природного характеру.

Сьогодні державна система моніторингу навколишнього середовища це система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки.

Втім, моніторинг об'єктів природного середовища у частині державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, стану поверхневих, підземних та морських вод, моніторингу земель, моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення здійснюється відповідними Положеннями, затвердженими Постановою Кабінетом Міністрів України.

Фактично, виходячи з аналізу наукових доктрин та нормативних актів, залежно від масштабу функціонування державного моніторингу навколишнього природного середовища здійснюється на трьох рівнях і за територіальним принципом поділяється на:

- 1) загальнодержавний (національний) рівень, що охоплює пріоритетні напрямки та завдання моніторингу в масштабах території всієї країни. В цілому такий моніторинг означає статистичну обробку та аналіз даних про забруднення навколишнього природного середовища від регіональних систем, зі штучних супутників землі та космічних орбітальних станцій;

- 2) локальний рівень, що охоплює пріоритетні напрямки та завдання моніторингу в масштабах окремих територій (об'єктів (підприємств), міст,

ділянках ландшафтів) з підвищеним антропогенним навантаженням;

3) регіональний рівень – в межах адміністративно-територіальних одиниць, на територіях економічних і природних регіонів, тобто охоплює пріоритетні напрямки та завдання в масштабах територіального регіону. На цьому рівні отримуються дані про забруднення атмосфери і водойм від міських і промислових контрольних станцій [4, с. 8-10].

У свою чергу, залежно від призначення та мети моніторинг навколишнього природного середовища здійснюється як:

1) загальний (стандартний) моніторинг навколишнього природного середовища – це оптимальні за кількістю параметрів спостереження в пунктах, об'єднаних в єдину інформаційно-технологічну мережу, які дозволяють на основі оцінки та прогнозування стану навколишнього середовища систематично приймати вірні управлінські рішення на всіх рівнях;

2) оперативний (кризовий) моніторинг – це інтенсивні спостереження за природними об'єктами, джерелами техногенного впливу, розташованими в районах екологічної напруженості, у зонах аварій та природних явищ із шкідливими екологічними наслідками, з метою забезпечення своєчасного реагування на кризові та надзвичайні екологічні ситуації і прийняття рішень щодо їх ліквідації, створення нормальних умов для життєдіяльності населення та господарювання;

3) фоновий (науковий) моніторинг навколишнього природного середовища – це спеціальні високоточні спостереження за всіма складовими навколишнього середовища, а також за характером, складом, колообігом та міграцією забруднювальних речовин, за реакцією організмів на забруднення на рівні окремих популяцій, екосистем і біосфери в цілому.

Відповідно, використання даних моніторингу навколишнього середовища:

- дозволяють виявити, чи екстремальна чи незвична надзвичайна ситуація виникає протягом певного періоду часу;

- простота застосування аналізу даних, що дозволяє знати наслідки події, яка впливає на певне середовище чи природні ресурси;

- демонструють якості вміння проектувати та прогнозувати систему заходів ліквідації наслідків природного характеру, що дозволяє передбачити, що може статися в якомусь середовищі чи ресурсі, за допомогою яких превентивні заходи можуть бути прийняті як необхідні і будуть найбільш ефективними.

Таким чином, ми можемо зробити певні висновки.

По-перше, розвиток державного екологічного моніторингу є ключовим для ефективного управління сферою раціонального природокористування та природоохорони, оскільки завдяки йому є дані, що дозволяють планувати здійснення дієвих організаційних та адміністративних заходів, що обмежують, пом'якшують або уникають погіршенню стану навколишнього природного середовища з урахуванням надзвичайних ситуацій і воєнних дій.

По-друге, на державному та регіональному рівні необхідно розробити відповідні програми щодо залучення міжнародних (екологічних) організацій, громадських інституцій, усього суспільства до участі (взаємодії разом з уповноваженими державними органами) у природоохоронній діяльності,

наданні корисної інформації для подальшого планування спільних природоохоронних заходів, проектів нормативно-правових актів та аналізу чинників навколишнього природного середовища у виробничих процесах, а також розробити Положення про порядок звітування про виконання програм та нормативних актів з реалізації заходів системи державного моніторингу.

По-третє, враховуючі суттєві зміни в національному законодавстві за умов їх адаптації до європейських норм і стандартів, а також складні вимоги часу постала необхідність в розробці і прийнятті єдиного законодавчого нормативного акту України «Про державний моніторинг навколишнього природного середовища в Україні», в якому слід визначити загальний порядок функціонування державної системи моніторингу, передбачити організаційні та правові засади його здійснення за різними рівнями, повноваження суб'єктів моніторингу, основні принципи, форми та методи здійснення моніторингу, відповідальність суб'єктів за неналежне виконання заходів моніторингу звітами щодо встановлення програм та нормативних актів урядом.

Список літератури:

1. У Мінприроди озвучили збитки для довкілля України за півроку війни. *Українська правда від 24.08.2022*. URL: <https://www-epravda-com-ua.translate.google.com/news/2022/08/24/> (дата звернення: 01.02.2023)
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля: Постанова Кабінету міністрів України від 30.03.1998 р. № 391. (в ред. від 08.09.2021) // *Офіційний сайт ВР України*. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-п#Text>
4. Поп С.С., Шароді І.С., Шароді В.В. Моніторинг навколишнього природного середовища. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ужгород: УжНУ, 2020. 82 с.

В чому полягають відмінності в компетенції державного бюро розслідувань України від органів прокуратури та національної поліції України?

Лісойван Ярослав Миколайович,

аспірант

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник:

Гусаров Сергій Миколайович,

заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук

України, доктор юридичних наук, професор

професор кафедри адміністративного права та процесу факультету №1

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

З 24 лютого 2022 р. в Україні відповідним указом Президента України в нашій державі було запроваджено воєнний стан, який регламентується Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [1]. Він суттєво вплинув на діяльність правоохоронних органів, значно розширивши їх повноваження у сфері забезпечення національної безпеки. В першу чергу це стосується Державного бюро розслідувань (ДБР України). Зважаючи на особливий правовий статус Державного бюро розслідувань, сьогодні в умовах військових дій в Україні та вказуючи на недосконалість чинного законодавства, не визначеними залишаються безліч питань, які стосуються компетенції ДБР. Адже створення Державного бюро розслідувань в системі правоохоронних органів України породило певні суперечки щодо його компетенції та визначило необхідність чіткого розмежування його повноважень від повноважень таких правоохоронних органів, як прокуратура та Національна поліція України.

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. № 794-VIII [2] Державне бюро розслідувань України вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, які вчиняються: 1) службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої - третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України (НАБ України); 2) службовими особами НАБ України, заступником Генерального прокурора - керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБ України; 3) військовими (військові злочини).

Відповідно до покладених на ДБР України завдань до його компетенції віднесено [2]: 1) участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері

протидії злочинності, внесення відповідних пропозицій на розгляд Кабінету Міністрів України; 2) здійснення інформаційно-аналітичних заходів щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції ДБР, вжиття заходів до їх усунення; 3) припинення і розкриття кримінальних правопорушень; 4) здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР, на підставах та в порядку, встановлених законом; 5) розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до підслідності ДБР; 6) використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріальне і моральне заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР; 7) розробка і затвердження методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень; 8) вжиття заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечення можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, у порядку, визначеному законодавством; 8⁻¹) вжиття заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості у порядку та в межах компетенції, визначених законодавством; 9) вжиття заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР; 10) виключно з метою здійснення своїх повноважень доступ як користувач до інформаційних систем органів державної влади, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, створення інформаційних систем та ведення оперативного обліку в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на ДБР, із дотриманням законодавства про захист персональних даних; 11) організація забезпечення особистої безпеки осіб рядового і начальницького складу, державних службовців ДБР та інших визначених законом осіб, а також захист осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, від протиправних посягань; 12) забезпечення роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників ДБР, участь у формуванні державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у відповідних сферах; 13) здійснення виконання запитів про надання правової допомоги, які надійшли від компетентних органів іноземних держав; 14) розробка пропозицій до проектів міжнародних договорів України та забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України; 15) співробітництво з поліцейськими і іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України; 16) забезпечення відповідно до законодавства додержання режиму захищеної законом таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, а також визначеного законом порядку оприлюднення та надання доступу до публічної інформації; 17) звітування про

свою діяльність та інформування суспільства про результати своєї роботи; 18) здійснення інших повноважень.

Задля порівняння компетенції Державного бюро розслідувань України та Національної поліції, слід звернутися до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII [3], в якій надано перелік основних повноважень поліції. Розгляд цих повноважень дає право нам зробити висновок про те, що Національна поліція здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності та здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону, як і ДБР України. Проте існує певна відмінність у компетенції цих правоохоронних органів. Як вірно зазначає В.Б. Деревянко, головна відмінність проявляється у здійсненні Національною поліцією досудового розслідування кримінальних правопорушень, скоєних різними особами, втім як Державне бюро розслідувань України розслідує злочини, які вчиняються вищими посадовими особами, службовими особами Національного антикорупційного бюро України чи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або військовими [4, с. 81].

Беручи до уваги діяльність Національної поліції, статистика доводить, що потенційна кількість справ, підслідних Державному бюро розслідувань України, є порівняно невеликою. Втім, стосовно «особливої» категорії потенційних підслідних, якими є службові особи вищих органів влади, правоохоронці, судді, військовослужбовці, то застосовується правило пріоритетності досудового розслідування цих злочинів детективами саме ДБР України [3, с. 80]. Іншими словами, компетенцію ДБР та Національної поліції законодавцем розмежовано на користь пріоритетності дій детективів Державного бюро розслідувань.

Таким чином, компетенції ДБР України та Національної поліції частково збігаються, проте обидва правоохоронні органи не конкурують один з одним у виконанні обов'язків у тих сферах, де їх компетенції перетинаються.

Співвідносячи компетенцію Державного бюро розслідувань України та органів прокуратури, зазначимо, що більшість повноважень саме від органів прокуратури перейшла безпосередньо до Державного бюро розслідувань. Отже, в даному аспекті напрошується висновок про те, що компетенція цих органів на сьогодні фактично не перетинається, адже органи прокуратури були позбавлені тих повноважень, які отримало Державне бюро розслідувань України. Проте варто звернути увагу на те, що органи прокуратури здійснюють нагляд за дотриманням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство [5, с. 192]. Але слід звернути увагу в цьому питанні на такий важливий аспект: якщо компетенції Державного бюро розслідувань України та органів прокуратури не перетинаються, але варто відзначити, що органи прокуратури здійснюють функції контролю щодо забезпечення принципу законності в діяльності Державного бюро розслідувань України, тобто під час здійснення його працівниками (детективами) досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності та оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону.

Аналізуючи групу повноважень, які стосуються участі Державного бюро розслідувань України в державній політиці у сфері протидії злочинності та

міжнародному співробітництві, та повноважень, пов'язаних з роботою із персоналом даного органу, слід визнати, що вони є аналогічними до повноважень, якими наділяються інші правоохоронні органи. А отже, у даному аспекті компетенція Державного бюро розслідувань України не відрізняється від компетенції Національної поліції та органів прокуратури України.

Таким чином, ми можемо зробити певні висновки:

1) основною особливістю компетенції ДБР України на відміну від компетенції органів Національної поліції та прокуратури є те, що працівники ДБР наділені повноваженнями щодо викриття і розслідування злочинів, учинених вищими посадовими особами (службовими особами) органів державної влади, судьями та працівниками правоохоронних органів, військовослужбовцями. До повноважень детективів ДБР належить також здійснення досудового розслідування справ за тяжкі та особливо тяжкі злочини, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями;

2) враховуючі особливий серед інших органів досудового розслідування правовий статус ДБР, що забезпечує широке коло його повноважень та високий рівень незалежності від інших правоохоронних органів та державних структур, забезпечується певна самостійність діяльності Державного бюро розслідувань.

Список літератури:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII // *Офіційний сайт ВР України*. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. стор. 1970, стаття 379.
4. Деревянко Б.В. Державне бюро розслідувань як новий державний орган зі спеціальною компетенцією. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2 (67). С. 78–84.
5. Судові, правоохоронні, контрольні-наглядні та правозахисні органи України. Підручник. / МВС України, Харків.нац.ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С.М. Гусарова ; [Гусаров С.М., Салманова О.Ю., Комзюк А.Т. та ін.]. Харків, 2020. 512 с.

Особливості репродуктивної системи жінки на тлі постковідного періоду

Бойчук О.Г.

Доктор медичних наук, професор
професор кафедри акушерства і гінекології
ORCID 0000-0003-4439-3099

Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Головчак І.С.

Кандидат медичних наук, доцент
Здобувач кафедри акушерства і гінекології
ORCID 0000-0002-8076-0506

Івано-Франківський національний медичний університет

Науковий керівник: Бойчук Олександра Григорівна

Доктор медичних наук, професор
професор кафедри акушерства і гінекології

Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Пандемія Covid-19 має абсолютно різні наслідки для чоловіків і жінок. Відмінності спостерігаються не лише в перебігу самої хвороби, а й у її довгострокових наслідках – для стану здоров'я. Коронавірусна хвороба може стати особливо небезпечною для жінок, які ще не виконали репродуктивну функцію. Вчені з університетського коледжу Лондона ведуть гендерну статистику захворюваності в країнах світу, намагаючись зрозуміти, чому така різниця. Причина наразі незрозуміла [1,2].

Згідно з однією з теорій, реакція жіночої імунної системи на вірус сильніша, розповідає професор імунології Оксфордського університету Філіп Гулдер.

«Імунна реакція на вакцини та інфекції взагалі агресивніша і ефективніша у жінок в порівнянні з чоловіками. Частково це тому, що у жінок - дві Х-хромосоми, а у чоловіків одна, що може бути важливим при зіткненні з коронавірусом» [3,4]

Але виражений стрес, обумовлений новою інфекцією, та невідомістю віддалених наслідків, надзвичайним становищем під час пандемії, може значно вплинути на репродуктивну функцію жінки. До головних проявів треба віднести: порушення гормонального характеру: порушення менструального циклу, випадіння волосся, прояви акне; головний біль; порушення неврологічного та психоемоційного статусу[5,6,7].

Метою нашої роботи було вивчити стан репродуктивної функції у жінок фертильного віку в постковідному періоді.

Матеріали і методи дослідження: Дослідження проводились на базі ДЗ Прикарпатський центр репродукції людини МОЗ України. Проведено аналіз

амбулаторних даних (основна група – 60 жінок), які хворіли Covid-19, так і пацієнти, які не хворіли та не були вакциновані (контрольна група – 60 жінки).

Результати дослідження Згідно отриманих даних за даним ретроспективного аналізу у жінок в постковідному періоді, а саме (від 2 до 4 місяців) після перенесеного захворювання менструальна функція мала порушення в 98,5%. Зміна характеру менструації була зафіксована в 70,4% випадків, зміна тривалості менструального циклу в 57,3%, затримку менструації, від 2 тижнів до 3 місяців, зафіксовано в 94,4 % випадків. В групі порівняння порушення менструальної функції відмічене тільки в 5,5%. В наших дослідженнях ми враховували, що порушення менструального циклу – це не обов'язковий наслідок або симптом вірусного впливу. Менструальна функція може бути порушена внаслідок стресу: нервового напруження, яке сприяє синтезу гормону стресу (кортизолу) і пригніченню функції естрогену; гіподинамії; гіперкоагуляції.

Порушення менструального циклу з'явилися одразу після перенесення COVID-19 у 18 (30%) жінок, упродовж 3 місяців після захворювання – у 24 (40%), 3-6 місяців – у 10 (16,7%) пацієток, більше 6 місяців – у 8 (13,3%). У жінок із COVID-19 в анамнезі тривалість менструального циклу складала: при важкому перебігу – 45-50 днів у 30 жінок (50%), середній перебіг – тривалість 41-43 дні у 10 (16,7%) пацієток, при легкому перебігу тривалість менструального циклу переважно становила 20-22 дні, спостерігалась олігоменорея – 14 (23,3%), аменорея – 6 (10%). Тривалість менструальної кровотечі становила 10-12 днів. Нерегулярний менструальний цикл був у 44 (73,3%) жінок. Міжменструальні кровотечі спостерігали у 16 (26,7%) пацієток. У 52 (86,7%) жінок було значне збільшення менструального об'єму і лише у 18 (30%) випадках спостерігалось зменшення. Альгодисменорея була присутня у 44 (73,3%) пацієток.

Менструальна функція може бути порушена в наслідок стресу: нервового напруження, яке сприяє синтезу гормону стресу (кортизолу) і пригніченню виробітки естрогену; гіподинамії; згущення крові. У жінок основної групи спостерігалось значне збільшення поганого настрою – 46 (76,7%), поганий апетит – 32 (53,3%), симптоми тривоги – 42 (70%), поганий сон – 38 (63,3%). Пацієнтки, які перенесли захворювання у середній і легкій формах, повідомляли про нормування менструального циклу протягом 3-4 місяців без лікування, ті, які перенесли важку форму COVID-19, потребували стаціонарного лікування з приводу аномальних маткових кровотеч, підбір гормональних препаратів для корекції менструального циклу.

Перспективи подальших досліджень. Великий відсоток жінок з порушеннями менструального циклу в постковідному періоді змушує припустити, що новий коронавірус вражає гранульозні клітини яєчників і знижує якість ооцитів, що може призвести до безпліддя та невиношування, що зумовлює актуальність наших досліджень в цьому напрямку.

Висновки. Частота порушень менструального циклу частіше спостерігалася через 2- 4 місяці після перенесеного захворювання COVID-19.

Необхідно більш детально вивчати вплив вірусу на репродуктивний потенціал жінок репродуктивного віку.

Ключові слова: репродуктивне здоров'я, COVID-19, порушення менструального циклу, стрес, гормональний гомеостаз.

Список літератури:

1. Браян Т. Нгуєн. Виявлення коливань овуляції та менструації під час пандемії COVID-19 за допомогою реальних даних мобільних додатків / Райна Д. Панг, Аніта Л. Нельсон, Джек Т. Пірсон, Елеонора Бенхар Ноччолі, Хана Р. Рейснер, Аніта Кракер фон Шварценфельд, Хуан Акуна // 20 жовтня 2021 року <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258314>
2. Гойло Ю.Б . Особливості менструального циклу у жінок асоційованих з COVID-19 / Боришкевич В.С, Юр'єва Л.М // Збірник наукових матеріалів LXXIV міжнародної науково-практичної інтернет – конференції «Сучасні виклики та проблеми науки». 2021. С. 187-192.
3. Royal College of Obstetricians and Gynecologists. Coronavirus (COVID-19) Infection in Pregnancy. Information for healthcare professionals. RCOG Clinical Guidelines, 14.10.2020. Version 12 (2020). Available from: [<https://www.rcog.org.uk/en/guidelines-research-services/guidelines/coronavirus-pregnancy>].
4. Durankuş, F., Erson, A. “Effects of the COVID-19 pandemic on anxiety and depressive symptoms in pregnant women: a preliminary study.” *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine* (2020). DOI: 10.1080/14767058.2020.1763946
5. Motrico, E., Bina, R., Domínguez-Salas, S., et al. “Impact of the Covid-19 pandemic on perinatal mental health (Riseup-PPDCOVID-19): protocol for an international prospective cohort study.” *BMC Public Health* 21.368 (2021). DOI: 10.1186/s12889-021-10330-w
6. Smith, V., Seo, D., Warty, R., et al. “Maternal and neonatal outcomes associated with COVID-19 infection: A systematic review.” *PLoS One* (2020). DOI: 10.1371/journal.pone.0234187
7. . Al-Aly Z., Xie, Y., Bowe, B. High-dimensional characterization of post-acute sequelae of COVID-19. *Nature* 594 (2021): 259–64. DOI: 10.1038/s41586-021-03553-9

Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів

Потапюк Лілія Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет

Ковальчук Василь Васильович,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
Луцький національний технічний університет

В освітній політиці України інклюзія на сучасному етапі стає пріоритетним напрямом. Зокрема впровадження інклюзії демонструє прагнення нашої держави орієнтуватися на міжнародні стандарти та загальні цінності з метою створення системи допомоги особам з особливими можливостями, забезпечення для них рівних прав і можливостей, визнання цінності кожної особистості на засадах взаєморозуміння, поваги та гуманності. Саме ці зміни констатують про те, що розширення розуміння поняття інклюзії на теренах освітнього простору свідчить про серйозні соціальні зрушення, а проблема інклюзивної освіти набуває все більшої актуальності [5, с. 119].

З огляду на це для успішного впровадження інклюзивної освіти необхідна розбудова інклюзивного суспільства, що дозволяє кожному, незалежно від віку й статі, етнічної належності, здібностей, наявності або відсутності особливостей у розвитку, брати активну участь у житті суспільства й робити свій внесок в його розвиток. Потрібно докласти максимум зусиль для того, щоб діти з особливими потребами мали можливість успішно інтегруватися у суспільство, стати його гідними членами. Однак, цей процес неможливий без фундаментальних змін процесу підготовки майбутніх педагогів.

А отже, позитивний результат даної реформи залежить в першу чергу від кадрового питання. Тому перед закладами вищої освіти України постає проблема підготовки майбутніх фахівців, які здатні здійснити перехід до інноваційної парадигми освіти; наповнення фахових освітніх програм інклюзивним змістом тощо.

У наш час дуже високі вимоги ставляться до педагогів, оскільки саме від них залежить результат реформи щодо впровадження інклюзії в суспільство та моделі формування інклюзивного освітнього середовища. Зокрема, інклюзивне навчання потребує від педагогів іншого рівня підготовки, високого професіоналізму, творчості, володіння не тільки знаннями в галузі інклюзивної освіти, але і здатністю застосовувати їх у нестандартних ситуаціях.

Готовність фахівців розглядається через два основні показники: «професійна придатність» і «професійна готовність».

Професійна придатність – це сукупність психологічних і психофізіологічних особливостей людини, які необхідні для досягнення успіху в обраній професії.

Професійна готовність – це психологічна, психофізіологічна, фізична готовність (професійна придатність), науково-теоретична і практична підготовка педагога.

Кожен із цих термінів складається із певних структурних компонентів. Так, структура професійної готовності включає в себе:

- інформаційну обізнаність про законодавство в галузі інклюзивної освіти; володіння педагогічними технологіями;
- знання основ психології та корекційної педагогіки;
- знання індивідуальних особливостей дітей;
- готовність педагогів моделювати урок, використовуючи різноваріантні диференційовані завдання;
- готовність до професійної взаємодії, самоосвіти;
- інклюзивну готовність

До структурних компонентів психологічної готовності відносимо:

- емоційне сприйняття дітей з різними типами порушень розвитку;
- готовність залучати цих дітей до діяльності (знання психолого-фізіологічних особливостей);
- задоволення від власної педагогічної діяльності.

Як бачимо, обидва ці показники вимагають особливої уваги до професійності педагогів, підготовка яких до реалізації завдань інклюзивного навчання ґрунтована на компетентнісних засадах. Усе це вкладається в розуміння поняття компетентності, що передбачає цілісний досвід рішення життєвих проблем. Найбільш змістовними поняттями, що відображають єдність освітнього процесу та його результатів, є поняття «компетентність» та «компетенція».

Отже, головне завдання педагога – бути компетентним. Бути компетентним означає уміти мобілізувати у даній ситуації набуті знання і досвід. Тобто не лише володіти необхідними знаннями, вміннями, але й реалізовувати їх в роботі, у своїй професійній діяльності.

Компетентність – індивідуально-психологічна особливість особистості педагога, яка обумовлює рівень відповідності певним вимогам; це сукупність компетенцій, тобто реалізована компетенція.

Компетенція – це потенціал, активність суб'єкта діяльності, готовність і прагнення до продуктивної діяльності з повним усвідомленням відповідальності за її результати. Професійна діяльність педагогів із дітьми з особливими потребами вимагає високого рівня професійної готовності. Вона є необхідним фундаментом для подальшого професійного розвитку, напрацювання власного стилю роботи, розвитку професійних та фахових компетенцій.

У процесі професійної підготовки майбутніх вчителів до організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти слід враховувати :

- психологічний (формування та розвиток певних моральних, психологічних якостей та можливостей майбутніх педагогів);

- методологічний (формування у студентів розуміння методологічних проблем спеціальної педагогіки);
- науково-теоретичний (забезпечення теоретичних фахових знань);
- спеціальний (оволодіння знаннями і вміннями спеціальної педагогіки);
- практичний (набуття вмінь професійно використовувати корекційно-педагогічні методи та прийоми);
- методичний (забезпечення необхідними знаннями сучасних та ефективних методик, технологій інклюзивного навчання) компоненти [2, с. 99].

У контексті розбудови інклюзивного суспільства та формування його моделі важливою умовою досягнення професіоналізму є формування інклюзивної компетентності, що дозволяє педагогам ефективно здійснювати власну професійну діяльність в умовах спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами та їх нормотипових ровесників.

Інклюзивна компетентність є відносно новим поняттям. Це рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; необхідний обсяг знань та вмінь, утілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби молоді з порушеннями здоров'я, та інтегрувати їх у середовище загальноосвітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку; інтегральна характеристика педагога, що впливає на здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного підходу до освітньої діяльності.

Структура інклюзивної компетентності педагога включає низку взаємозумовлених компонентів. Серед них виділимо:

- діагностичний;
- орієнтовно-прогностичний;
- конструктивно-проектувальний;
- організаційний.

Так, діагностична діяльність педагога спрямована на індивідуально-психічне вивчення та вихованість особистості учня, прояв виявлення та рівень визначення загальної освіти й духовності, навичок і умінь, необхідних для ефективної професійної та повсякденної діяльності. Для відмінного та ефективного результату вчитель повинен давати не тільки знання, але й вчити співчувати, піклуватися, вірити тощо.

Згідно означеного твердження вчитель має бездоганно володіти технікою щодо вивчення процедур індивідуально-психологічних особливостей учнів та досконало її застосовувати на практиці. Тоді він повинен бути вихователем, психологом-дослідником і, водночас, володіти відповідними навичками та вміннями. Така робота вимагає від педагога володіння високими духовними якостями.

Орієнтовно-прогностична діяльність полягає у тому, що вчитель спочатку визначає певні проблеми кожного учня, згодом і всього класу, і таким чином ставить конкретні орієнтири, щоб сформувати і розвинути особистість та увесь колектив. Для цього педагог повинен вміти визначати методику, зміст, конкретні цілі виховної діяльності, прогнозувати результати окремих учнів на основі знань рівня їхньої підготовленості.

Конструктивно-проектувальна діяльність полягає у конструюванні та проектуванні змістовності навчально-виховних заходів. Вона вимагає від педагога креативності та творчої діяльності, урахування потреб й інтересів учнів, планування системи діяльності з метою розвитку їх здібностей. Але в будь-якому випадку така діяльність потребує від вчителя психолого-педагогічного мислення, ініціативи, педагогічної спрямованості, творчості, володіння достатнім арсеналом організації виховних заходів і глибоких психолого-педагогічних знань.

Після цього обов'язковою є організаційна діяльність, від майстерного планування і визначення вмотивованих конкретних заходів щодо оптимальної реалізації якої залежить перебіг педагогічного процесу та його конкретні результати. Міцні знання з методики, педагогіки та психології є вагомим підґрунтям розвитку педагогічної досконалості. Надзвичайно важливим у цьому компоненті є досвід роботи самого педагога і його колег. Він потребує постійного аналізу, узагальнення, використання в педагогічній діяльності всього найкращого і прогресивного, постійного вдосконалення педагогічної техніки. Для успішного виконання функції викладання педагог повинен добре знати особливості учнів. Практична реалізація конкретних педагогічних заходів свідчить про наявність у фахівця навичок і вмінь їх проведення.

До основних критеріїв формування інклюзивної компетентності можна віднести такі:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- рефлексивний;
- операційний.

Кожен з означених компонентів має чотири рівні сформованості, під якими розуміється ступінь розвитку будь-якої властивості: від нульового (не сформованої взагалі), до високого (відображає максимальну ступінь сформованості властивості).

В якості мотиваційного критерію виступає сформованість сукупності мотивів, адекватних цілям і завданням інклюзивного навчання.

Показниками, в яких розкривається цей критерій, є:

- усвідомлення значимості проблеми інтеграції людей з обмеженими можливостями здоров'я у суспільство та можливості вибору ними способу отримання освіти;
- стійка спрямованість на здійснення інклюзивного навчання в умовах загальноосвітньої школи/закладу вищої освіти;
- сукупність мотивів різних груп, спрямованих на здійснення педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

Високий рівень сформованості мотиваційного компоненту має місце тоді, коли майбутній педагог чітко усвідомлює значимість інтеграції дітей з обмеженими можливостями здоров'я у соціум; визнає за ними право вибору способу отримання освіти. Інклюзивне навчання розглядається як найбільш прийнятне та ефективне для соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я; глибоко усвідомлюється його гуманістичний потенціал.

Мотиваційну компетенцію характеризуємо як глибоку особистісну зацікавленість вихователя, його позитивну спрямованість на провадження педагогічної діяльності в умовах включення дітей з особливими освітніми потребами в середовище однолітків [4].

Когнітивний критерій характеризується здатністю педагогічно мислити в умовах інклюзивного навчання. Наявність загальнонаукових і соціально-педагогічних знань, знання основ спеціальної педагогіки є обов'язковою характеристикою будь-якого висококваліфікованого педагога.

До основних показників, що розкривають когнітивний критерій, можна віднести:

- наявність системи спеціальних психолого-педагогічних, медико-соціальних і методичних знань та досвіду пізнавальної діяльності, необхідних для роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я в умовах інклюзивного навчання;

- знання і розуміння специфіки роботи, технологій і методик педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання;

- знання і розуміння проблем дітей з обмеженими можливостями здоров'я, які навчаються разом з однолітками, які нормально розвиваються.

Високий рівень когнітивного критерію характеризується повними, глибокими і систематизованими знаннями про специфіку роботи в умовах інклюзивного навчання, глибокими знаннями про психологічні та соціальні особливості і проблеми дітей з обмеженими можливостями здоров'я [3].

Щодо наступного – рефлексивного критерію інклюзивної компетентності, то він характеризується здатністю до рефлексії у пізнавальній і квазіпрофесійній діяльності в умовах підготовки до здійснення інклюзивного навчання, рефлексії у професійній діяльності в умовах інклюзивного навчання, «самоаналізу діяльності в умовах реалізації інклюзивної освіти» [1].

Основними показниками рефлексивного критерію є здатності:

- до аналізу досвіду реалізації ідей інклюзивного навчання, власний досвід пізнавальної та квазіпрофесійної діяльності й досвід інших студентів;

- адекватно оцінювати результати своєї пізнавальної та квазіпрофесійної діяльності, бачити власні помилки й прагнути їх виправити;

- задовольняти потреби у професійному й особистісному зростанні та підвищувати рівень своєї інклюзивної компетентності.

В якості операційного критерію виступає наявність засвоєних способів і досвіду виконання конкретних професійних дій у процесі інклюзивного навчання, що відпрацьовані у квазіпрофесійній діяльності та під час виробничої педагогічної практики [3].

Як бачимо, для ефективного забезпечення інклюзивного навчання постає необхідність створення відповідних умов для дитини.

Отже, інклюзивна компетентність є спеціальною професійною компетентністю педагога, яка включає відповідальність вчителя по відношенню до дітей і до себе як особистості. Інклюзивна компетентність – це інтегративне особистісне утворення, що зумовлює здатність педагога ефективно здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, враховуючи різноманітні

освітні потреби учнів і забезпечуючи, по-перше, включення дитини з обмеженими можливостями в середовище загальноосвітнього закладу і, по-друге, створення умов для її розвитку й саморозвитку.

Список літератури

1. Веремчук А. Компетентісний підхід у підготовці майбутнього педагога у ЗВО. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія. 2018. Вип. 28, т. II. С. 63–69.

2. Зобенько Н.А. До питання професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. Випуск 1 (50) С. 98-102.

3. Кальченко Л.В. Формування інклюзивної компетентності викладачів як чинник розвитку соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами. *Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації* : тези доповідей ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2016. С. 89- 97.

4. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / за ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2019. 112 с.

5. Потапук Л.М. Організація інклюзивної освіти у вітчизняному просторі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. № 2 (16). 2021. Дніпро. С. 119-126.*

Сучасні логопедичні технології розвитку лексико-граматичних компонентів та зв'язного мовлення дітей

Ревуцька Олена Володимирівна

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри прикладної психології та логопедії
Бердянський державний педагогічний університет

Пархоменко Марина Вікторівна

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри прикладної психології та логопедії
Бердянський державний педагогічний університет

Малуєва Тетяна Владиславівна

директорка
Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» БМР

Ушакова Людмила Володимирівна

здобувачка II рівня вищої освіти
Бердянський державний педагогічний університет

Мовленнєва діяльність займає особливе положення у системі психічних процесів людини, будучи фундаментом мислення та регулятором поведінки, виконує соціальну функцію, що забезпечує адаптацію людини у навколишньому середовищі. Порушення мовленнєвої діяльності можуть мати негативні наслідки, що виходять за межі психологічного чи соціального дискомфорту.

В останні роки проблема мовленнєвого розвитку дітей вивчалася на основі сучасних даних про мову, представлених у лінгвістиці, психолінгвістиці, що дозволило виявити особливості засвоєння дітьми всіх мовних закономірностей з виділенням лексико-граматичного аспекту як одного з провідних у оволодінні знаннями та вміннями, пов'язаними з мовною дійсністю. Вивчення лексико-граматичної складової мови пов'язується із загальною системою знань та уявлень дитини, із закономірностями фіксацій цих знань у мовному коді, а також з особливостями сприймання навколишньої дійсності та можливостями її пам'яті.

Формування лексичної семантики, з одного боку, виконує розвивальну функцію для пізнавальної діяльності, а з іншого, значення слова в процесі розвитку дитини вдосконалюється за своєю будовою щодо системи психічних процесів, що стоять за словом. На перший план виступатиме процесуальний аспект – розгляд лексичної семантики в динаміці тієї інтелектуальної діяльності, яка є основою мовленнєвої, і зокрема, комунікативної компетенції людини.

Для того, щоб найбільш правильно, повно і точно висловити свою думку, дитина повинна мати достатній лексичний запас, тому роботу треба починати з

уточнення, розширення та самовдосконалення словника. Знайомлячи дітей із поняттями «слово, що означає предмет» і «слово, що означає дію предмета», тим самим готуємо платформу для подальшої роботи над реченням. Даючи поняття «слово, що означає ознаку предмета», ми накопичуємо матеріал поширення речення визначеннями. Діти опановують поняття «живий і неживий» предмет, навчаються правильно ставити питання до слів, що позначають предмети, дії та ознаки предметів, зображати їх графічно. Графічні схеми допомагають дітям більш конкретно відчувати межі слів та їх роздільне написання. У цій роботі можна використовувати різні картинки та предмети [1].

Одним з ефективних та цікавих методів, який дозволяє активізувати пізнавальну діяльність і сприяє розвитку мовлення, є робота над створенням неримованого вірша, синквейна.

Інноваційність даної методики полягає в тому, що створюються умови для розвитку особистості, здатної критично мислити, виключати зайве і виділяти головне, узагальнювати, класифікувати. Синквейн використовується як метод розвитку образного мовлення, що дозволяє швидко отримати результат. Це не суперечить освітнім і корекційним програмам закладу освіти.

Актуальність і доцільність використання синквейна: відкриваються нові творчі інтелектуальні можливості; гармонійно вписується в роботу з розвитку лексико-граматичного рівня мовлення; сприяє збагаченню і актуалізації словника; є діагностичним інструментом; носить характер комплексного впливу (розвиває мовлення, пам'ять, увагу, мислення); використовується для закріплення вивченої теми; є ігровим прийомом.

При творчому використанні синквейна на заняттях він сприймається дітьми як захоплююча гра, проте необхідно складати синквейн тільки з тем, які добре відомі дітям і надавати зразок. Діти повинні мати достатній словниковий запас, володіти узагальненням, поняттями слово-предмет, слово-дії, слово-ознака, узгоджувати слова в реченні.

Основні правила складання синквейна: 1 рядок – одне ключове слово – назва, заголовок, тема, зазвичай іменник, що визначає зміст (назва предмета, теми, ім'я героя тощо); 2 рядок – два слова (прикметники, що описують ознаки предмета, його властивості, де слова можна з'єднувати сполучниками); 3 рядок – три слова (дієслова), де дії предмета відносяться до теми; 4 рядок – чотири слова – речення, фраза, яка показує ставлення автора до теми; 5 рядок – одне слово – слово-резюме, асоціація, синонім, який характеризує суть теми, узагальнення, що висловлює емоцію автора до теми в першому рядку, зазвичай іменник.

Скласти синквейн виходить у всіх, складання схоже на гру, адже складати весело, корисно і легко. Діти, які не вміють читати, усно складають синквейн з питальними словами. *Про кого, про що? Які, яка, яке? Що робив, що зробив?* За допомогою навідних запитань діти вчаться виділяти головну думку, відповідати на питання і за певним алгоритмом створюють свої усні римовані вірші.

Дидактичний синквейн доречно складати в кінці кожної лексичної теми, коли у дітей вже є достатній словниковий запас з даної теми. Спочатку планується при складанні синквейна робота з дітьми в парах, в малих групах і

тільки потім – індивідуально. Необхідно заохочувати синквейни, в яких міститься найбільш точна характеристика різних сторін теми або предмета [2].

Однією з новітніх технологій практики усних оповідань є технологія сторітеллінга – мистецтва складання і розповідання захопливих історій.

Завдання сторітеллінгу – за допомогою розповіді створити умови для мотивації дітей до навчання на занятті або під час навчальної ситуації, викликати симпатію до головного персонажа, що допоможе зацікавити вихованців і доступно донести до них потрібну інформацію.

При використанні техніки сторітеллінг можна досягти різних цілей: впливати на підсвідомість дітей; доносити потрібну інформацію з першого разу, не змушуючи мучитися питанням: *«Що ж хотів сказати автор тексту?»*; максимально швидко навчати загальноприйнятими в колективі правилами і обов'язкам; мінімізувати кількість конфліктів в колективі; стимулювати на досягнення нових цілей; підвищувати рівень довіри до педагога; показувати, що поради та правила, які даються дітям, працюють, тому що є конкретна людина, герой, який скористався ними і у нього все вийшло.

При використанні техніки сторітеллінг діти відчувають натхнення, уважно слухають історії. Після читання казки вихователь разом з дітьми може розіграти її, зробивши опору на ілюстрації, жести, рухи. Готуючись розповісти історії дітям, необхідно враховувати їх вікові особливості, інтелектуальний, емоційний, фізичний і духовний рівень розвитку.

У структурі техніки сторітеллінг є основні елементи.

1. Вступ, який як правило, має бути коротким, має важливу значимість, ставлячи питання або позначаючи проблему, яку необхідно вирішити. Здійснити це необхідно так, щоб викликати у слухача інтерес і захопити його, привернути увагу та утримувати її. Вступ до історії має бути пов'язаний з головною темою, зосереджує увагу дітей на питанні чи проблемі, якій вона присвячена і на що в завершенні історії буде отримана відповідь. Вступ має звертатися до реального досвіду дітей та не повинен включати в себе підказки до вирішення проблеми історії, що розповідається.

2. Розвиток події, де виявляються сюжетні напрями і звичай персонажів. Ця частина дає можливість ґрунтовніше проникнути в проблему або конфлікт, про який розповідається у вступі. Ця частина історії створює певну напругу.

3. Кульмінація, коли напруга доходить до апогею і обстановка починає виглядати нестерпною, з'являється розв'язка поставленої проблеми. Таємниця розкрита. В кінцевому підсумку знаходиться рішення, і ця відповідь, як правило, зовсім не та, якої ми очікували.

4. Висновок, що підсумовує розповідь одним реченням.

Переваги використання техніки сторітеллінг з дітьми дошкільного віку: сторітеллінг – гарний спосіб урізноманітнити заняття, щоб знайти підхід і зацікавити будь-яку дитину, не потребує витрат і може бути використаний в будь-якому місці і в будь-який час; техніка сторітеллінга має форму дискурсу, оскільки розповіді являють великий інтерес, розвивають фантазію, креативність, логіку і підвищують культурну освіту; дітям сторітеллінг допомагає навчитися розумовому сприйманню і переробці зовнішньої інформації, збагачує усне

мовлення, підсилює культурну самосвідомість, допомагає запам'ятати матеріал, розвиває грамотність; сторітеллінг може успішно використовуватися в проектній та спільній діяльності дітей; сприяє налагодженню добрих взаємин між вихованцями та педагогами, під час спілкування, допомоги персонажу відбувається обмін емоціями, формуються довіра та емпатія; знімає психологічне напруження [3].

В логопедичній роботі також доцільним буде використання мнемотехніки.

Мнемотехніка – техніка запам'ятовування, сукупність прийомів і способів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення штучних асоціацій, це система внутрішнього письма, що дозволяє послідовно записувати в мозок інформацію, перетворену в комбінації зорових образів.

Мнемотехніка використовує природні механізми пам'яті мозку і дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження і пригадування інформації, це система методів і прийомів, що забезпечують ефективно запам'ятовування, збереження й відтворення інформації, розвиток мовлення.

Мнемотехніка допомагає вирішити основні навчальні та виховні завдання: розширюються творчі можливості дитини, завдяки гармонійній роботі лівої (логіка) і правої (творчість, образне мислення) півкулі головного мозку; формується вміння ефективно і самостійно вчитися; підвищується самооцінка дитини завдяки результативності у навчанні; зменшуються стреси від навчання; збільшується навчальна мотивація, а з нею успіхи; звільняється час від запам'ятовування для продуктивної та творчої роботи; розвивається образна пам'ять, що допомагає сприймати навколишній світ у всій красі; людина стає більш самостійною в інтелектуальній та практичній роботі, що підвищує її адаптацію у соціумі.

Мета навчання мнемотехніки – розвиток пам'яті, мислення, уяви, уваги, всіх психічних процесів, які тісно пов'язані з повноцінним розвитком мовлення.

Прийоми мнемотехніки полегшують запам'ятовування дітьми нової інформації та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій. В роботі з дітьми використовуються мнемотехнічні прийоми: аналогія, трансформація, піктограми, фонетичні асоціації, цифрообрази, тлумачення, зв'язування, сюжет, логічні запитання, уособлення, небилиця, нумерація та інші.

Починаючи роботу з найпростіших мнемоквадратів, послідовно переходимо до мнемодоріжок, і пізніше до мнемотаблиць. У мнемотаблиці можна зображати практично все – тобто виробляється графічне або частково графічне зображення персонажів казки, явищ природи, деяких дій, можна намалювати те, що вважаєте за потрібне, проте зобразити так, щоб намальоване було зрозуміло дітям.

Крім комунікативної, розвивається планувальна функція мовлення, дитина вчиться послідовно й логічно вибудовувати свої дії, розповідати про це. Мнемотаблиці дають можливість дітям легше сприймати й переробляти зорову інформацію, зберігати й відтворювати її. Методика мнемотехніки допомагає в розвитку зв'язного мовлення, асоціативного мислення, зорової та слухової пам'яті, зорової та слухової уваги, уяви, прискорення процесу автоматизації та диференціації поставлених звуків.

Важливо, щоб дитина оволоділа прийомами групування, узагальнення, класифікації, смислового співвіднесення й копіювання. Копіювання служить переважно для запам'ятовування словесної інформації. Слова породжують у дитині образи, спочатку уявні, потім графічні. На етапі формування уявного образу дитина може «оживляти» його в графічній формі. Копіювання – це замальовка слів, накреслення, яке не обов'язково повинно бути красивим і схожим на реальний об'єкт, достатньо того, щоб зображення було зрозуміле самій дитині. За допомогою цього діти запам'ятовують скоромовки й чистомовки. Спочатку розглядаються готові сюжетні картинки, упорядковується їх послідовність і складається за ними розповідь. З часом яскраві друковані картинки замінюються схематичними (мнемотаблиці), але також за сюжетом [4].

Використання системи мнемотехніки дозволяє прискорити процес автоматизації й диференціації поставлених звуків, полегшити запам'ятовування та відтворення цілісного образу в римованій формі, у дітей із порушеннями мовлення відзначається позитивна динаміка в оволодінні правильною звуковимовою, прискоренням термінів автоматизації звуків, підвищується обсяг зорової й вербальної пам'яті, покращується розподіл і стійкість уваги, активізується розумова діяльність.

Отже, ця методика дозволяє підвищити інтерес дітей до логопедичних занять, а відповідно підвищується їх ефективність.

У роботі з дітьми пропонуємо використовувати технологію застосування відеосюжетів із мультфільмів як засіб навчання мови й розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників, для якої розроблено систему тематичного планування [5]. Найсприятливіша технологія роботи з мультфільмами передбачає формування у дітей таких умінь: організовано й усвідомлено сприймати інформацію; спостерігати, класифікувати, обирати; аналізувати й резюмувати отриману інформацію; усно висловлювати думки щодо побаченого.

Це зумовлено певними причинами. По-перше, тому що екранні засоби для сучасної дитини є звичайними й улюбленими, зустріч із ними приносить їй радість. По-друге, використання відео в навчанні мови та розвитку мовлення допомагає й дорослому розкривати свої творчі здібності. По-третє, використання екранних засобів дає змогу дорослому розширити варіативність ситуацій у межах відпрацьованої лексико-граматичної теми, привносячи щоразу щось нове, що викликає інтерес у дитини і дає імпульс для вербального висловлювання. А отже, дає змогу повніше здійснювати комунікативну спрямованість процесу навчання мови й розвитку мовлення.

Навчання мови та розвиток мовлення неможливі без опори на принцип наочності. Наочність є засобом навчання, що забезпечує оптимальне засвоєння освітнього матеріалу, виявляється ефективним прийомом розвитку пам'яті, утворює основу розвитку творчої уяви та мислення і є джерелом набуття знань. Мовна наочність охоплює мовленнєву діяльність дорослого й дитини, її можна застосовувати на кожному занятті незалежно від його етапу, цілей і завдань. Вона реалізує комунікативну спрямованість заняття, від ступеня її використання залежить показник щільності спілкування на занятті.

Мультиплікаційні й розвивальні фільми можуть використовуватись як частина або епізод заняття для ілюстрації матеріалу, який подається, а можуть бути основою заняття, його канвою, на якій воно базується. На таких заняттях використання мультфільмів і розвивальних фільмів становить ігрову ситуацію, у яку вводять дитину і яку вона сприймає як реальну. Це досягається, якщо задум опирається на конкретні потреби й нахили дітей, їхній досвід.

В усіх випадках задум реалізується на ігрових діях, які пропонують дитині. Ігрові дії завжди містять навчальне завдання, яке вимагає від дитини активних розумових і вольових зусиль. Відеоматеріал спонукає дитину до виконання завдань, має важливе значення для її емоційного розвитку.

Використання мультфільмів, розвивальних фільмів і програм дає змогу піднятися до вершин своїх можливостей, де розвиток здійснюється успішніше. Робота з використанням мультфільмів і розвивальних фільмів може бути різноманітною за своїм змістом, вона не сумісна з примусом і створює атмосферу вільної та радісної творчості. Під час такої роботи батьки та педагоги вчаться працювати разом із малюком, поважати особистість дитини, не заважати їй розмірковувати й приймати рішення самостійно, не виконувати за неї те, що вона може зробити сама [5].

Використання сучасних логопедичних технологій у процесі розвитку мовлення дітей дозволяє цікаво для дитини вирішувати різні за складністю завдання на будь-кому етапі корекції. Комплексно впливаючи на психічні процеси, від яких безпосередньо залежить розвиток мовлення дитини, описані технології дозволяють системно впливати на усі компоненти мовленнєвої системи.

Список літератури

1. Акименко В. М. Новые логопедические технологии. Ростов н/Д: Феникс, 2009. 105 с.
2. Ревуцька О. В. Інноваційні технології в спеціальній освіті. Бердянськ, 2018. 216 с.
3. Федорова С. В., Барчево А. А. Використання техніки сторітеллінг в роботі з дітьми дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2017. №16. С. 515-518.
4. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 152 с.
5. Крутій К. Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль : ТНПУ, 2013. № 3. С. 85–90.

Використання спеціальних вправ на суші і у воді для розвитку швидкості у плавців

Гета Алла Володимирівна

к.фіз.вих., доцент кафедри фізичної культури та спорту

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Остапов Андріан Васильович

старший викладач кафедри фізичної культури та спорту

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Плавці сучасності – це спортсмени, які мають винятково високий рівень фізичної підготовленості. Методика підготовки плавців характеризується нині високими навантаженнями. Для того, щоб успішно виконувати подібні навантаження та показувати результати, необхідно бути розвиненим спортсменом. Саме тому найважливішою складовою тренувальної програми плавців усіх вікових груп є фізична підготовка [2].

Разом із тим ефективність швидкісної підготовки та її вплив на техніку плавання багато в чому визначається підбором тренувальних засобів. При відборі засобів спеціальної фізичної підготовки керуються принципом динамічної відповідності, згідно з яким вони повинні бути адекватні вправі змагання за такими критеріями: груп м'язів, що залучаються до роботи; амплітуді та напрямку руху; величині зусилля та часу його розвитку; швидкості руху та режиму роботи м'язів [4].

Види швидкісних здатностей і засоби швидкісної підготовки. Під швидкісними здібностями плавця слід розуміти комплекс функціональних властивостей його організму, що забезпечує виконання рухових дій у мінімальний час. Розрізняють елементарні та комплексні форми прояву швидкісних здібностей [5].

Елементарні форми проявляються в латентному часі простих і складних рухових реакцій, швидкості виконання окремого руху при незначному зовнішньому опорі, частоті рухів. Ці форми в різних поєднаннях та в сукупності з іншими фізичними якостями та технічними навичками забезпечують комплексні прояви швидкісних здібностей у складних рухових актах, характерних для плавання. До комплексних проявів швидкісних здібностей відносяться: здатність до виконання старту та повороту в мінімальний час, рівень максимальної дистанційної швидкості плавання, швидкість просування плавця при переході від ковзання після старту або повороту до циклічної роботи [1].

Однією з основних передумов до швидкісної роботи є рухливість нервових процесів, що виражається у досконалості перебігу процесів гальмування та збудження у різних відділах нервової системи, а також рівень нервово-м'язової координації. На рівень швидкісних здібностей впливають і особливості м'язової тканини – співвідношення м'язових волокон різних типів, їх еластичність, розтяжність, рівень внутрішньом'язової та міжм'язової координації. Прояв

швидкісних здібностей плавців багато в чому залежить від рівня розвитку вибухової та максимальної сили, гнучкості та координаційних здібностей, досконалості спортивної техніки. Також велике значення потужності та ємності алактатних джерел енергозабезпечення роботи [5].

Слід враховувати, що різні види елементарних і комплексних швидкісних здібностей суворо специфічні і, зазвичай, незалежні один від одного. Так, показники часу реакції на стартовий сигнал не пов'язані з показниками швидкості рухів під час виконання старту; результативність старту чи повороту незалежна від рівня дистанційної швидкості. Це потребує диференційованого підходу до розвитку швидкісних здібностей. Такий підхід заснований на широкому застосуванні засобів і методів, спрямованих на вибіркоче вдосконалення як елементарних форм – часу реакції, швидкості виконання одиночних рухів, частоти рухів, так і комплексних – рівня дистанційної швидкості, здатності до швидкого відштовхування під час старту чи повороту та ін. [2].

У процесі швидкісної підготовки плавців слід враховувати те, що швидкісні можливості плавців у складних комплексних рухових діях (старт, поворот, циклічна робота) визначаються багатьма компонентами, які потребують спрямованого вдосконалення [4].

Швидкісні можливості при виконанні старту залежать від:

- часу реакції плавця на стартовий сигнал;
- швидкість виконання перших рухів;
- сили поштовху;
- траєкторії та дальності польоту;
- положення тіла при вході у воду;
- ефективність ковзання та виходу на поверхню води;
- своєчасності та інтенсивності виконання перших плавальних рухів [1].

Кожен із цих елементів багато в чому визначає ефективність цілісної рухової дії, істотно впливає на ефективність старту.

Швидкісні можливості при виконанні повороту визначаються:

- ефективністю реакції при пропливанні до поворотного щита;
- швидкістю та точністю виконання обертання;
- силою поштовху;
- траєкторією та кутом виходу з повороту;
- швидкістю ковзання;
- узгодженістю виконання перших плавальних рухів після ковзання [1].

Максимальна швидкість плавання залежить від:

- темпу та кроку гребкових рухів;
- рівня сили, що розвивається під час виконання окремих гребків;
- досконалості м'язової координації;
- техніки гребкових рухів та узгодженості їх з диханням та ін. [1].

Необхідно пам'ятати, що елементарні форми швидкісних здібностей значно детерміновані генетично та слабо піддаються вдосконаленню.

У плавців високої кваліфікації час простої реакції або час простого одиночного руху, зазвичай, дуже незначно відрізняється від показників, що

реєструються у неспортсменів. Що ж до комплексних форм прояву швидкісних якостей, то тут у результаті спеціального тренування можна досягти дуже великого прогресу. Це зумовлено тим, що комплексні прояви швидкісних здібностей залежать не тільки від рівня розвитку елементарних форм, а й від великої кількості факторів технічного, фізичного та психологічного характеру, які добре піддаються вдосконаленню [5].

Засобами швидкісної підготовки є різні вправи, що потребують швидкої реакції, високої швидкості виконання окремих рухів, максимальної частоти рухів. Для розвитку швидкісних здібностей широко використовуються гімнастичні вправи і, особливо, спортивні ігри, що висувають високі вимоги до прояву швидкісних якостей. Спеціально-підготовчі вправи можуть бути спрямовані як на розвиток окремих складових швидкісних здібностей, так і на їх комплексне вдосконалення в цілісних рухових діях. Ці вправи будуються відповідно до структури та особливостей прояву швидкісних якостей у змагальній діяльності і можуть бути спрямовані на вдосконалення швидкісних компонентів старту, повороту, роботи циклічного характеру. Такими вправами можуть бути:

- виконання старту з акцентом на максимальну швидкість чи силу рухів;
- виконання старту з акцентом на максимальну швидку реакцію на стартовий сигнал;
- виконання старту з акцентом на максимальний темп перших циклів рухів;
- швидкісне пропливання відрізків (5–15 м) з максимальною інтенсивністю;
- короткочасні прискорення (3–5 м) вибухового характеру і під час циклічної роботи тощо [3].

Комплексному вдосконаленню швидкісних здібностей допомагають вправи змагання, зокрема пропливання коротких відрізків (50 і 100 м) в умовах змагань. Цим вдається досягти таких показників швидкості виконання окремих компонентів діяльності, які, як правило, не вдається показати в процесі тренування.

Вправи, що застосовуються для розвитку швидкісних можливостей, можуть бути аналітичного та синтезуючого характеру. Аналітичні вправи спрямовані на вдосконалення щодо локальних компонентів швидкісних здібностей, таких як час реакції на стартовий сигнал, ефективність відштовхування при виконанні старту, довжина кроку гребка і т.п. Синтезуючі вправи передбачають сукупність простих рухів і процесів, у комплексі визначальних швидкісних здібностей при дистанційному плаванні, виконанні старту чи повороту [1].

Вправи швидкісного характеру можна також поділити на виконувані, на суші та у воді, з використанням додаткових засобів і без них.

Вправи на суші дуже різноманітні. Це спортивні та рухливі ігри з вираженими швидкісно-силовими елементами, що вимагають швидкості реагування, орієнтування у складних ситуаціях, частого перемикавання від одного виду рухових дій до інших. Гарний фундамент для вдосконалення старту та повороту дозволяють створити вправи стрибкового характеру з арсеналу легкої атлетики, акробатики та спортивних ігор. Такі вправи забезпечують розвиток

швидкісно-силових здібностей м'язів, удосконалюють внутрішньом'язову та міжм'язову координацію [3].

Широко застосовується робота з використанням різних тренажерних засобів, що сприяють поєднаному вдосконаленню швидкісних можливостей м'язів та вибухової сили. Наприклад, швидкісно-силові вправи на тренажерах, що імітують відштовхування при виконанні стартів або поворотів, розгинання ніг при плаванні брасом, сприяють підвищенню ефективності старту та поворотів, підвищенню дистанційної швидкості. Швидко-силові вправи на тренажерах, що дозволяють імітувати гребкові рухи, створюють міцний швидкісно-силовий фундамент підвищення дистанційної швидкості.

Вправи у воді циклічного характеру спрямовані як на окреме вдосконалення швидкісних якостей, так і їх об'єднання в цілісному дистанційному плаванні: це пропливання відрізків за елементами – за допомогою рук, ніг і координації, а також при різному поєднанні роботи рук, ніг та дихання [1].

Широко використовуються вправи із засобами полегшуючого впливу, що дозволяють перевищувати у звичайних умовах швидкість: плавання з лопатками, за допомогою буксирувальних пристроїв, з ластами, із застосуванням лідерів швидкості (світло- та звуколідери, що задають необхідний темп рухів та швидкість плавання), із затримкою дихання та і т.д. [5].

Для вдосконалення ковзання використовується ковзання зі старту або після повороту з різними положеннями рук, після старту з розбігу по борту басейну, де акцент робиться на швидкість і дальність ковзання. Застосовуються і додаткові технічні засоби: «протягування» плавця в найбільш обтічному положенні з використанням спеціального буксирувального пристрою з рівномірною швидкістю, уповільненням або прискоренням [2].

Удосконалюючи швидкість реакції плавця, тренеру необхідно використовувати вправи не стільки у воді, скільки на суші, включаючи елементи єдиноборств, рухливі та спортивні ігри (особливо волейбол) та ін. До основних методів виконання вправ відноситься повторний, змінний і повторно-змінний.

Більшість вправ, що вдосконалюють швидкість одиночних рухів на суші, виконується в повторному (стрибки, метання, спеціальні гімнастичні вправи), а у воді – в рівномірному або в змінному режимі (пропливання дистанцій всіма способами з акцентом уваги на силу відштовхування від повороту; те ж, але на спині з одночасним відштовхуванням рук і акцентом на силу закінчення кожного гребка, теж, але брасом за допомогою ніг з дошкою та акцентом на «кінець поштовху» та ін.).

На сьогодні основним засобом вдосконалення темпу рухів є вправи, виконувані у різному темпі. Найкращими їх режимами є повторний та змінний.

У повторному режимі (тривалість кожного повторення 6–10 с, відпочинок між ними – за самопочуттям плавця) вирізняють: виконання вправ з різною, але поступово (від повторення до повторення) зростаючою інтенсивністю, починаючи з 70 % і закінчуючи 95–98 % від максимальної; виконання вправ «на прискорення» (при кожному повторенні вправа виконується з малого темпу до граничного) і виконання вправ у граничному темпі й не так розвитку м'язів, скільки прояви досягнутого рівня швидкості [3].

У змінному методі побудови вправ як на суші, так і у воді залишається у принципі так само, як і у повторному режимі, лише відпочинок тут починає мати активний характер – його заповнюють навантаженням малої інтенсивності. Наприклад: пропливання в легкому темпі будь-якої дистанції із прискореннями тривалістю 6–8 с на кожний поворот.

Елементарні форми прояву швидкості, як і техніка плавання, є позитивними передумовами розвитку швидкісних можливостей спортсмена.

Сучасна методика підвищення швидкісних можливостей плавця загалом зводиться до таких положень:

- зі збільшенням швидкості плавання техніка зазнає значних змін (за характером, амплітудою, погодженням рухів тощо);
- основні труднощі у підвищенні швидкості у плаванні пов'язані з автоматизацією рухів у воді, що виникає при тривалих, багаторазових повтореннях вправ, що виконуються в одному темпі;
- з біохімічного здійснення швидкісної роботи, що регламентується рівнем анаеробної продуктивності спортсмена.

Не дивно, що між методикою розвитку швидкості та підвищенням швидкісних можливостей плавця давно вже не ставлять знак рівності. Остання задача тренування значно ширша, а її рішення пов'язане з комбінуванням різних режимів виконання вправ [5].

Отже, ефективність швидкісної підготовки багато в чому залежить від інтенсивності виконання вправ, здатності плавця при цьому максимально мобілізуватися. Саме вміння плавця в процесі тренувальних занять виконувати швидкісні вправи на граничному і біляграничному рівнях по можливості частіше перевищувати особисті рекорди в окремих вправах, служить основним стимулом підвищення його швидкісної підготовленості.

Рівень прояву швидкісних якостей при тренуванні плавців багато в чому залежить від підбору таких засобів і методичних прийомів, які б забезпечили їх граничний прояв. Ефективним тут є застосування різних засобів попередньої стимуляції працездатності як при ізольованому, і при комплексному їх застосуванні. Можлива велика кількість варіантів: засоби попередньої стимуляції можуть мати виборчий або комплексний; плануватись перед комплексом швидкісних вправ або вводитись окремими порціями між швидкісними вправами.

Список літератури:

1. Ганчар І. Методика викладання плавання: технологія навчання і вдосконалення. Т. II. Одеса: Друк, 2006. 696 с.
2. Глазирін І. Д. Плавання: навч. посібник. К.: Кондор, 2011. 502 с.
3. Крук М. З., Крук А. З. Навчання спортивним способам плавання. Навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 68 с.
4. Полатайко Ю. О. Плавання. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 259 с.
5. Шульга Л. М. Плавання: методика навчання. Навчальний посібник. К.: Олімп. література, 2019. 216 с.

Особливості впровадження моделі готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності

Жалій Руслан Васильович

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри фізичного виховання
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

У сучасних умовах вимоги до фахівців ІТ-сфери є досить високими через інтенсивність процесів цифровізації, гаджеталізації, гейміфікації різних галузей приватного й професійного життя. Наслідки для здоров'я від такої діяльності є вкрай невтішними. Тому предметом нашого дослідження є сутність і структура готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності.

Метою публікації визначаємо особливості впровадження розробленої моделі формування готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності.

Ця проблема знайшла своє відображення в публікаціях Є. Вишар, Л. Клеценко, Д. Вороніна [1-2]. Ми висвітлювали в науковому доробкові окремі аспекти заявленої проблеми [3-4]. Інформативними стали висновки А.Суценка, авторів колективної монографії за редакцією Л. Рибалко [5-6].

Пропонована модель базована на принципах педагогіки партнерства, комплексного підходу (поєднанні студентоцентрованого, компетентнісного, гуманістичного, аксіологічного, діяльнісного, системного аспектів) до освітнього процесу в сучасних закладах вищої освіти. Модель уміщує основні блоки: *цільовий* – фіксує мету й завдання формування готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності, *методологічний* – закріплює методологічні підходи, принципи реалізації поставлених завдань; *операційний* – охоплює зміст, форми, методи, прийоми, засоби формування готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності; *критеріальний* – визначає ступінь досягнення поставленої мети, містить засоби діагностики сформованої готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності на основі визначених критеріїв, показників, рівнів [3-4].

У процесі реалізації моделі виділено *пропедевтичний (початковий), основний і заключно-продовжений етапи*, на кожному з яких передбачено групові форми роботи, ділові та рольові ігри, квести, вікторини, використання активних та інтерактивних методів за допомогою ІКТ, освітніх онлайн-платформ та інших засобів. Така діяльність відповідає змістові професійно зорієнтованих

навчальних дисциплін, позааудиторної роботи, спецкурсів у межах освітньої траєкторії здобувача освіти.

Безумовно, є певні проблеми, пов'язані із упровадженням в освітній процес моделі формування готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності: недостатня робота відповідних органів державної влади, на які покладені відповідні повноваження, з уніфікації начальних програм, кількості годин у державних стандартах різних напрямів підготовки, спеціальностей, змістового наповнення навчальних програм; відсутність контролю за чітким дотриманням норм законодавства, що регулює організацію навчальних занять з фізичного виховання, що є, на нашу думку, недопустимим у зв'язку з погіршенням здоров'я молоді, необхідністю активного її залучення до рекреаційної діяльності, здорового способу життя, рухової активності [6].

Критеріями оцінювання досліджуваної готовності визначено: *інтелектуально-вольовий* (теоретичні знання про поняття та класифікацію здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності); *діяльнісно-технологічний* (методичні вміння з використання в професійній діяльності, організації рухової активності в руслі здоров'язбереження, популяризації здорового способу життя); *особистісно-емоційний* (сформованість якостей особистості, лідерських здібностей, навичок soft skills: уміння працювати в команді, корпоративізм, толерантність, наполегливість, гнучкість); *універсально-педагогічний* (педагогічна майстерність: володіння педагогічними технікою, тактом, мовленням); обрано й охарактеризовано рівні готовності майбутніх фахівців до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності: *комплексно-орієнтований, індивідуально-орієнтований, алгоритмічно-репродуктивний* [1; 4].

Отже, підбиваючи підсумок, укажемо, що мета і завдання розробленої методичної системи підпорядковуються сучасним *соціальним вимогам* до професійної компетентності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії. До складу методологічно-цільового блоку входить низка *методологічних підходів та принципів*. На цій підставі висвітлюється сутність і структура готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності. Обґрунтована й розроблена модель формування готовності майбутніх фахівців із комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій у професійній діяльності базована на принципах педагогіки партнерства, комплексного підходу (поєднанні студентоцентрованого, компетентнісного, гуманістичного, аксіологічного, діяльнісного, системного аспектів) до освітнього процесу в сучасних закладах вищої освіти.

Список літератури:

1. Вишар Є.В., Клеценко Л.В., Психолого-педагогічні аспекти формування мотивації здоров'я майбутніх фізичних терапевтів. *Сучасні технології в галузі фізичного виховання, спорту, фізичної терапії та ерготерапії. Збірник наукових праць за матеріалами XI Міжнародної науково-методичної*

конференції (4- 5 квітня 2021 р. Національна академія Національної гвардії України, кафедра фізичної підготовки та спорту. Харків, 2021. Вип. 11., С. 88-90.

2. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Д. Є. Воронін. Херсон, 2006. 20 с.
3. Жалій Р. В. Готовність до застосування здоров'язбережувальної компетентності в професійній діяльності майбутнього фахівця: теорія та практика сучасного технічного закладу вищої освіти. *Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку*. Мат. VI Міжнар. наук.-практ. конф. ГО «Інститут інноваційної освіти»; Наук.-навч. центр прикладної інформатики НАН України. Київ, ГО «Інститут інноваційної освіти». 2020. С. 18-21.
4. Жалій Р. В. Застосування здоров'язбережувальних інноваційних технологій в освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії. *Українська професійна освіта*. 2020. № 7. С. 88-96.
5. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія /за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.
6. Сущенко А.В. Перспективи спортивно-фізкультурної підготовки як інструменту самоосвіти фахівців гіподинамічних професій. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І.Сущенко (голов. пед.) та ін. Запоріжжя. 2016. Вип. 51 (104). С. 281-286.

Перспективи опанування бойових мистецтв у студентської молоді

Оніщук Лариса Миколаївна

к.пед.н., доцент, завідувач кафедри фізичної культури та спорту

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Шавиро Юрій Іванович

Заслужений тренер України,

старший викладач кафедри фізичної культури та спорту

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Аналіз ОПІ різних ЗВО в Україні показує, що питанню викладання освітніх компонентів, які стосуються єдиноборств приділяється недостатня увага. Це пов'язано з різними причинами, однією з яких є недостатнє кадрове забезпечення, відсутність викладачів відповідного фаху та спеціалізації. Разом з тим, розвиток на базах ДЮСШ різних видів спорту, які пов'язані з єдиноборствами є значною.

Бойові мистецтва або єдиноборства - це комплекс прийомів, що дозволяє здолати або завдати максимальної шкоди супротивнику, ґрунтуючись на майстерності володіння своїм тілом і концентрації духу. Єдиноборства - це не просто набір фізичних вправ і правил ведення бою. Найчастіше це філософія, справа всього життя, важка професійний обов'язок. Досягти успіху можна в будь-якому з видів єдиноборств, якщо є бажання. адже бойові мистецтва - це ті ж тренування, тільки з ударної або кидкової технікою. Різні напрямки єдиноборств розвивають різні якості і навіть групи м'язів. Деякі з них вчать використовувати енергію суперника, інші націлені на відпрацювання потужних ударів руками, треті - ногами, четверті розгойдають витривалість або розвинуть стрибучість.

У світі існують сотні єдиноборств — деяким з них багато століть, деякі були утворені в ХХ і ХХІ століттях. Деякі носять винятково прикладний, практичний характер, інші стали чисто спортивними. Відрізняються бойові мистецтва технікою і стилем, а також традиціями і країною походження. Багато єдиноборства мають спільні корені, тому прийоми у них часто одні і ті ж.

Умовно єдиноборства можна розділити на ударні (бокс, кікбоксинг, тайський бокс, карате, тхеквондо) і кидкові (дзюдо, греко-римська боротьба, сумо). Особливістю ударних єдиноборств є те, що у них дозволено використовувати тільки ударну техніку. У деяких видах бій ведеться за допомогою ударів руками і ногами, в інших можна битися колінами або ліктями. Спортсмени, які займаються ударними видами боротьби, уразливі перед тими, хто вивчає змішані єдиноборства, вони беззахисні перед бійцями змішаних стилів.

Взагалі, єдиноборства мають декілька класифікацій:

- По використовуваних прийомів: удари, зчеплення, із застосуванням спеціального зброї.

- За традиційності: сучасні стилі, історичні бойові мистецтва, змішані види боротьби.

- За призначенням (цілі): самооборона, демонстрація, бойовий спорт, медитація.

Можна виділити **3 класи єдиноборств: борцівські** (класична (греко-римська) боротьба, вільна боротьба) - в них практично відсутня необхідність нанесення ударів. Мета боротьби - за допомогою технічних прийомів укласти противника на лопатки, при цьому в класичній боротьбі свій арсенал прийомів, у вільній - свій, який трохи ширше, ніж у класичній боротьбі (дозволені захоплення ніг супротивника, підсічки); **ударні** (бокс, кікбоксинг) - контактні види єдиноборств, які передбачають нанесення ударів противнику як руками (бокс), так і ногами (кікбоксинг); **східні єдиноборства** - їх виділяють в окремий клас, оскільки це не просто спорт, це ціла філософія. Східні бойові мистецтва розвивають фізичні якості учнів, а також приділяють увагу їх духовному вихованню.

Тобто, можна зазначити, що є **багато підходів до класифікації бойових мистецтв**. Методів і прийомів ведення ближнього бою існує величезна кількість. Представники кожного народу, національності або окремої країни для захисту від численних ворогів прагнули створити свої унікальні виверти, удари і хитрощі. Можлива класифікація за національною ознакою:

1. Східні і азійські. Поділяються в свою чергу на:

- Японські: кобудо, дзюдо, сумо, карате, кудо, іайдо, кендо, айкідо;

- Китайські: традиційні кунг-фу, ушу;

- Корейські: тхеквондо, хапкідо;

- Тайські: муай-тай;

2. Європейські: фехтування, кікбоксинг, вільна боротьба, французький сават, англійське бартіцу, бокс, дзю-дзюцу, вільна боротьба;

3. Бразильські: джиу-джитсу, капоейра;

4. З часів Київської Русі: кулачний бій, слов'яно-горицкая боротьба, самбо, «стінка на стінку». Кавказські Шод сан лат (Інгушетія), куреш (Башкирія). З часів Радянського союзу широко представлені методики, розроблені для потреб армії: СЕБ (система ефективного бою), система самозахисту, рукопашний бій.

Є ще й менш відомі і поширені азербайджанський гюлеш, грузинське хрідолі, казахський казахша курес, грузинська чидаоби, ізраїльський крав-мага і інші.

Поширений поділ бойових мистецтв по використовуваних техніках:

- Кидкова - виключає нанесення ударів. Ставиться завдання за допомогою поштовхів, захоплень і утримань збити противника з ніг або витіснити за межі арени. Такі методи характерні для вільної або класичної боротьби, сумо, греплінг, джиу-джитсу.

- Ударна - різні види боксу, капоейри, тхеквондо, карате - нанесення ударів по супернику руками, ногами, а також за допомогою колін, ліктів, зап'ясть.

- Змішана - симбіоз різних стилів і шкіл. Є самим травмуючим, але при цьому, видовищним видом (бойове самбо, кудо, російський рукопашний бій).

Існує ще й поділ за призначенням:

- спортивні - фехтування, вільна боротьба, кікбоксинг, бокс, карате та інші. **відмінними рисами** є наявність строгих правил, суддів, обмеження в часі. Основне завдання - довести свою перевагу над спортсменом-суперником.
- бойові - різні техніки рукопашного бою, крав-мага, бартіцу. Завдання - самооборона і нейтралізація ворога (змагання не проводяться).
- змішані - єдиноборства, широко улюблені вуличними майстрами, обмежень і правил практично немає.

Таким чином, єдиної загальноприйнятої класифікації єдиноборств немає. Перелік бойових мистецтв великий, а техніки та прийоми різноманітні. Одні передбачають використання зброї (фехтування, кунг-фу, ушу), інші спрямовані на досягнення духовного просвітлення і ідеалу; в якихось упор робиться на боротьбу з декількома противниками, основою інших є бій один на один. Можна сказати, що східні єдиноборства спрямовані на внутрішній розвиток людини, досягнення гармонії. У той час, як європейські традиції основою вважають самооборону і агресивний захист людини.

Східні єдиноборства умовно поділяють на 3 види: китайські; японські; інші бойові мистецтва (наприклад, тайські, корейські, в'єтнамські). Кожен вид має свої особливості проведення боїв і пропагує різну філософію в залежності від країни (регіону) походження.

Більшість істориків вважають родоначальником всіх східних єдиноборств ушу, але в спростування цього є інші думки. Наприклад, найперше єдиноборство виникло в 648 році до нашої ери і називалося «грецький панкратіон». Тюркський народ, що жив на території сучасного Узбекистану, розробив єдиноборство «Керашев», яке і стало родоначальником сучасних бойових мистецтв. Індуси також практикували створення ефективних методів боротьби і, на думку багатьох істориків, саме вони поклали початок розвитку бойових шкіл в Китаї і решти Сходу. Велика кількість воєн за змелі, властиві цим країнам, підняло на новий рівень мистецтво бою, а на основі різних релігій і законів держав, було створено величезну кількість варіацій шкіл єдиноборств.

У 520 році до нашої ери в Китай приїжджає монах по імені Бодхидхарма з території сучасної Індії, який працював не над простим злиттям ушу і свого бойового мистецтва, він виконав величезну роботу, в ході якої Китай перейшов на буддизм, хоча раніше сповідував конфуціанство (в деяких місцях країни даоїзм). Але його найголовніше досягнення - це перетворення ушу в духовне мистецтво з елементами гімнастики і в той же час посилення бойової боку єдиноборства. Словом Кунг фу у Китаї називають все китайські єдиноборства в цілому. Цей термін споріднений з терміном- «рукопашний бій», який має на увазі будь-яку бойову підготовку людини. Дзюдо - єдиноборство було розроблено на основі джиу-джитсу, і зараз являє собою вид спортивної боротьби.

Після Китаю майстри ушу дійшли до острова Окінава (раніше не належав Японії, але який практикував джиу-джитсу), де вивчили японські стилі єдиноборств і розробили знамените карате. Першим в Японії є джиу-джитсу (його техніка схожа з техніками карате, дзюдо і айкідо), яке базувалася не на контакті з противником, а на тому, щоб піддатися йому і перемогти. З

єдиноборств Японії з використанням зброї можна виділити кендо, нунчаку-дзюцу, кобудзюцу і кабуді. Майстри кендо досконало володіють японською мечем - катаної. Нунчаку-дзюцу навчає прийомам з нунчаку - східне холодна зброя, що представляє із себе дві палиці, з'єднані ланцюгом або шнуром. А решта два види бойових мистецтв використовують у своїй практиці підручні предмети і спеціальне холодна зброя, призначене для захисту і нападу.

Тхеквондо - бойове мистецтво було створено в Кореї, в корейському спецназі, до сих пір використовується тхеквондо-кексуль - більш бойовий стиль, однак ним неможливо опанувати за межами цієї країни. Муай тай - вид бойового мистецтва, більш поширений в Таїланді, він дуже травмонебезпечний, тому що заснований на ударах колінами і ліктями.

На Сході єдиноборства мають зовсім інше призначення, ніж в Європі або Америці, тут все полягає не стільки в самообороні, скільки в духовному розвитку людини за допомогою виконання фізичних завдань, правильне подолання яких дозволяє вийти на наступний рівень душевної гармонії.

Кожна країна має свої єдиноборства, які розроблялися в стилі поведінки жителів або умов їх життя. Серйозний приклад розробки бойового мистецтва за стилем життя і погодних умов - це давньоруський стиль ведення бою любки. У старі часи готувало простих селян до самооборони навіть проти професійних солдатів, для чого воно винаходили на принципі місцевих погодних умов. Під час проведення Масляної селяни грали в популярну гру на льоду, де кілька рядів жителів (чоловіків) йшли один на одного і повинні були прорвати «стінку» супротивника, причому був дозволений фізичний контакт (за винятком особи і області паху).

Популярні бойові мистецтва існують не тільки у вигляді серйозних протиборчих технік, і в багатьох з них є стилі, які спочатку розроблялися як спортивні єдиноборства, але найпопулярніші - це бокс, карате, дзюдо, але поступово набирають популярність змішані види єдиноборств ММА і інші.

Види європейських єдиноборств: Бокс - найпопулярніший і старий вигляд європейського єдиноборства, метою якого є здатність завдати ударів, не пошкоджуючи при цьому кисть супротивнику, щоб він не зміг бачити або суддя зупинив бій через велику кількість крові (можна побачити на Олімпійському «ринзі»). Сават - вид єдиноборства ще називають французьким боксом. Особливість цієї техніки полягає в використанні ударів ногами в нижній рівень, підніжок і підсічок. Самбо - був розроблений на основі національної техніки боротьби і дзюдо в СРСР для використання в силових структурах і в спорті. Дзюдо і карате, на відміну від боксу, м'які, забороняють контакти в обличчя, через що цінуються не як а як єдиноборства. Спортивні змагання на кшталт боксу або змішаних боїв набирають популярність через контакт і проявляється агресії, що дає їм великі рейтинги. Стосовно європейських технік ведення бою, можна згадати Греко-римську боротьбу, яка вже досить давно входить в програму Олімпійських ігор, чемпіонату світу та Європи (зародилася в стародавній Греції і отримала сучасний розвиток у Франції). На відміну від греко-римської боротьби, де не використовуються ноги, сават або французький бокс збудований в основному на прийомах ударів ногами.

Крім цих основних видів бойових мистецтв, існують і такі, як капоейра, кікбоксинг, крав-мага, бойовий гопак та багато інших. Барітцу - змішане англійське єдиноборство, описане Артуром Конан Дойлем в книгах про Шерлока Холмса. Німецьке дзю-дзюцу навчає майстерності самооборони. Фехтування - витончений вид бойового мистецтва, з прийомів ручного володіння холодною зброєю.

В інших куточках світу самооборону також перетворювали в спорт і мистецтво. Капоейра - зачаровує бразильська боротьба-танець, де використані тільки прийоми ногами. Куреш - казахська бійка поясами, вона є невід'ємним елементом національного свята Сабантуя.

Зазначимо, що найбільш корисні бойові мистецтва для дітей. Це обумовлено тим, що діти в силу своєї природної допитливості і сильних здібностей до навчання схоплюють все буквально на льоту, їх не потрібно довго переконувати і переучувати. Однак і для студентів та дорослих користь бойових мистецтв незаперечна. Займаючись бойовими мистецтвами, людина: стає здоровіше фізично і духовно; розвиває координацію рухів і швидкість реакції; стає більш впевненим у собі і здатним постояти за себе; вчиться бути дисциплінованим і цілеспрямованим; вчиться поважати своїх вчителів, соратників і противників.

Про користь занять бойовими мистецтвами можна говорити нескінченно. У кожного бійця своя мотивація і цілі. Навчання бойовим мистецтвам необхідно для самозахисту, демонстрації сили, витривалості, спритності, досягнення внутрішньої гармонії. При цьому, перемога не завжди будується на фізичному перевагу над противником. Майстер бойового мистецтва використовує силу і зростання суперника проти нього самого, тим самим беручи гору в сутичці.

Однак, зазначимо, що є **обмеження щодо навчання бойовим мистецтвам, пов'язані зі здоров'ям**: вроджені травми опорно-рухового апарату; відставання в рості й розвитку; епілепсія, розлади нервової системи; захворювання і порушення в роботі внутрішніх органів; постійні вивихи суглобів при невеликих фізичних навантаженнях; наявні переломи хребта в минулому; вегетативні та вестибулярні порушення; хвороби ЛОР-органів; наявність інфекційних захворювань (гепатит, туберкульоз, лепра).

Незважаючи на те, що домогтися результатів у будь-якому з видів бойових мистецтв нелегко і доведеться пройти через безліч травм і прикрих невдач, заняття будь-яким єдиноборством дасть не тільки почуття впевненості в собі і своїх силах, а й підніме загальний соціальний статус, покращить процеси саморозвитку і самоконтролю.

Список літератури:

1. Волков В. Основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді. – к.: Знання України, 2014. – 82 с. – Бібліогр.: с. 76.
2. Каляндрук Т. Таємниці бойових мистецтв України. - Львів: Ла „Піраміда”, 2017. — 304 с.

3. Кухтій С. Я., Куц О. С. Принципові основи дослідження змісту і методики викладання боротьби дзюдо у ВНЗ фізкультурного профілю // Науково-методичний журнал «Теорія і практика фізичного виховання»: бюлетень Вак України. – № 6 / С. Я. Кухтій, О. С. Куц. – Донецьк : алекс, 2004. – 124 с.; 16-20 с.

4. Орлов О.І. Бойові мистецтва – курс Джиу-джитсу. Навчальний план та програма курсу для студентів вищих навчальних закладів з фКС.Бориспіль: ризографіка, 2005. – 36 с.

5. Jaskolski E., Wolkow L., Jagiello W. Biologiczne I pedagogiczne podstawy systemu szkolenia sportoweg/ Ewaryst Jaskolski, Leonid Wolkow, Wladyslaw Jagiello – Warszawa: Centralny osrodek.

Дистанційна форма проведення занять з фізичного виховання зі студентами СМГ

Хоміцька Валентина Миколаївна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання
Національний університет харчових технологій

Корж Євген Миколайович

старший викладач кафедри спорту та фітнесу
Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

Петрова Наталя Вікторівна

старший викладач кафедри спорту та фітнесу
Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

Практичні заняття у ЗВО в Україні за сучасних умов проходять переважно у дистанційній формі навчання. Рівень фізичної підготовленості у студентів у процесі навчання знижується, а недостатня кількість годин на дисципліну "Фізична культура" ще більше загострює і так неідеальні показники фізичного розвитку молоді.

Проблема фізичного розвитку студентів з відхиленням у стані здоров'я має велике державне, наукове і практичне значення. Фізична культура в цьому випадку є не тільки засобом виховання і поліпшення фізичної підготовки молоді, а дуже часто основним фактором відновлення та зміцнення здоров'я в період становлення і кінцевого формування організму, засобом ліквідації недоліків у фізичному розвитку, могутнім джерелом підвищення загальної і розумової працездатності [1].

Основне завдання занять фізичною культурою в спеціальній медичній групі - це усунення залишків після захворювань, набуті або вроджені дефекти опорно-рухового апарату, функціональні відхилення, недоліки фізичного розвитку, а також підвищення рівня фізичної підготовленості та розвитку необхідних умінь та навичок використання фізичних вправ для оздоровлення та реабілітації. Студенти, які належать до спеціальної медичної групи займаються за спеціальними програмами, які розробляються викладачем, а інколи за допомогою лікаря з урахуванням форм захворювань і характеру фізичних відхилень у конкретних студентів. Інколи заняття можуть проводитися згідно окремих розділів програми фізичного виховання та відділення спеціальної підготовки, а в окремих випадках можуть проводитися заняття лікувальною або корекційною гімнастикою [4].

Кожне конкретне захворювання позначається на стані всього організму, однак патологічним процесом порушені тільки певні органи та системи органів, інші ж перебувають у стані обмеженої фізичної активності через неможливість

як і раніше здійснювати свої функції в повному обсязі, тобто тренувати свої органи. Постільний режим і обмеження в русі істотно знижують енергетичні ресурси організму, послаблюють його імунну систему, знижують працездатність. У здійсненні процесу фізичного виховання студентів дуже важливо зрозуміти, які з функціональних систем або конкретних органів вимагають підтримки рухом для нормального життєзабезпечення. Супутні (поєднані) захворювання вносять додаткові корективи у вибір спрямованості, засобів, методів і форм організації занять фізичними вправами зі студентами спеціального відділення ЗВО. Дуже важливо виявити, яке захворювання насамперед чинить негативний вплив на стан всього організму, а потім визначити, які вправи рекомендувати для надання оздоровчого ефекту; які віднести до протипоказаних; в яких необхідно обмежити фізичне навантаження [2, 3].

На практичних заняттях повністю реалізуються індивідуальний та диференційований підхід до кожного студента СМГ. Студенти СМГ на практичних заняттях виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані. Основною формою організації навчальної діяльності студентів СМГ є індивідуальний підхід сумісний з груповим. Це завдання вирішується за рахунок диференціації методики (різні вихідні положення, ступені напруження, амплітуди рухів тощо). Основна форма занять для студентів СМГ – це лікувальна гімнастика, яка включає вправи для серцево-судинної, кістково м'язової та дихальної систем і т.д.

Реалізація дистанційної форми навчання, яка почалася ще у період самоізоляції, показала існування низки проблем і труднощів, серед яких:

- дуже незрозумілі умови, в яких займається студент, складно контролювати техніку виконання завдань, результативність вправ;
- при класичній системі проведення занять, у викладача є можливість взаємодіяти зі студентами – коригувати метод виконання вправ, навантаження, стежити за дотриманням техніки безпеки, змінювати швидкісні та амплітудні режими завдань;
- проблематичність розуміння техніки виконання тих чи інших вправ студентами, при класичній формі навчання є можливість демонстрації вправ, вирішення якихось проблем, пов'язаних із виконанням того чи іншого завдання «на місці», при дистанційній формі, студентам доводиться розраховувати на ті вміння та навички, які вони набули раніше;
- відсутність стабільного інтернет-підключення в деяких районах проживання студентів;
- стресові ситуації, що виникають у студентів в умовах самоізоляції.

При всіх плюсах та мінусах дистанційна форма організації та проведення занять з фізичної культури не може замінити класичну форму занять, під час якої викладач коригує навантаження та техніку виконання рухових дій, а студент отримує оптимізоване для нього фізичне навантаження, своєчасно коригуються

помилки в техніці, що в свою чергу сприяє формуванню фізичних якостей та необхідного обсягу умінь та навичок.

Основними засобами фізичного виховання студентів із послабленим здоров'ям є дозовані фізичні вправи, природні фактори та раціональний гігієнічний режим, що забезпечує оздоровчий вплив на організм. Виконання фізичних вправ сприяє посиленому функціонуванню усіх органів і систем людини, сприяє підвищенню фізичної та розумової працездатності, адаптації організму до несприятливих умов навколишнього середовища. Заняття фізичними вправами підвищують загальну тренуваність організму студентів з послабленим здоров'ям або за наявності у них певних патологічних порушень і сприяють усуненню чи компенсації цих порушень. Систематичні, методично правильно організовані самостійні та оздоровчі навчально-тренувальні заняття з фізичного виховання мають такий же позитивний вплив на студентів з відхиленнями у стані здоров'я, як і на здорову людину.

Навчальний процес з фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи має свої особливості, які відрізняються від занять основної групи. У класі СМГ чітко зберігається принцип всебічного та гармонійного розвитку особистості, комплексно вирішуються проблеми морального, естетичного, фізичного, розумового і трудового виховання. Використовуються засоби фізичної культури, необхідні для більш повного загального розвитку життєво важливих фізичних якостей, властивих людині, забезпечується єдність загальної та спеціальної фізичної підготовки студентів.

Список літератури:

1. Ляшенко В.М., М.М. Долиніна, О.П. Розпутній. Фізична культура і спорт: методичні рекомендації до самостійних занять здобувачів з послабленим здоров'ям для освітнього ступеня «бакалавр» спеціальної медичної групи усіх спеціальностей денної форми навчання. К. НУХТ, 2020. 66 с.
2. Раєвський Р.Т., Канішевський С.М., Домашенко А.В. Фізичне виховання студентської молоді України у ХХІ столітті. Збір. наук. статей і матер. Всеукраїнська конференція „Молодь і суспільство, присвячена 10-річчю незалежності України. Одеса, 2001. С. 20-27.
3. Павлишин О.Ф., Казак І.В., Савка І.В. Використання засобів фізичної культури для зміцнення здоров'я студентів спеціальних медичних груп і підвищення їх адаптаційних можливостей //Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. пр. Вип. 12. Т.1. Вінниця, 2011. С. 278-284
4. Mandic S., Wilson H., Clark-Grill M., O'Neill D. A. Physical activity learning module improves medical students' skills and confidence for advising patients about physical activity. Monten. J. Sports Sci. Med., 2018; 7(2018)1: 31-38

Досягнення особистої ефективності фахівців з фізичної реабілітації засобами тайм-менеджменту

Черменський Андрій Вячеславович

Викладач кафедри фізичного виховання

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Однією з ознак ефективної організації праці фахівців з фізичної реабілітації, як представників соціономічних професій, є вміння керувати особистою ефективністю. Управління особистою ефективністю дозволяє максимально використовувати власні можливості, долати негативні зовнішні обставини, виконувати роботу з меншими витратами, відповідно знизити рівень стресу, пов'язаного з професійною діяльністю у соціономічній сфері.

Під особистою ефективністю фахівця з фізичної реабілітації ми розуміємо результативне досягнення цілей професійної діяльності з меншими трудовитратами, специфічну здатність управляти власними емоціями та актуальним станом для підвищення продуктивності праці у сфері реабілітаційно-оздоровчих послуг.

Для досягнення особистої ефективності важливим є вміння керувати власним часом. Для фахівців з фізичної реабілітації це завдання є досить актуальним, ураховуючи специфіку їхньої праці, яка передбачає особливий тип взаємодії – «допомагаючу» поведінку в сфері «людина – людина» (К. Роджерс). Активна залученість у соціальну взаємодію вимагає наявності розвинутого вміння планувати свій час без шкоди для себе та своїх клієнтів/пацієнтів.

Тайм-менеджмент або управління часом – це наука про планування та організацію робочого часу, а також обстановки робочого місця, спілкування з колегами, інших чинників, що можуть вплинути на продуктивність робочого часу [3]. Тобто раціональний розподіл годин в добі так, щоб і все встигнути, і спати повноцінні 7-8 годин, і бути ефективним, і залишатися здоровим. Це навичка, яку варто прокачувати постійно. Ефективність тайм-менеджменту, перш за все, залежить від осмислення людиною значення часу як цінного ресурсу в професійній діяльності та особистому житті, оскільки час не повертається, його неможливо накопичити, примножити або передати.

Досвід показує, що успіх у професійній діяльності залежить не тільки від особистих даних, а й від вміння організувати та планувати час. Існує поділ людей на два типи: кар'єристи та балансери. Перші заціклені на роботі, успіху, кар'єрному зростанні та повністю відмовляються від особистого життя. Другі намагаються знайти баланс між успішною роботою та особистим часом. Обидва типи мають свої переваги та недоліки, тому сказати, який тип краще, неможливо. Кар'єристи та балансери можуть досягнути бажаних результатів, якщо правильно розподілять та організують свої ресурси як трудові, так і часові. Це пояснює необхідність оволодіння техніками тайм-менеджменту [3].

Зупинимося на характеристиці етапів управління робочим часом. Першим етапом процесу управління часом є самооцінка – своєрідна інвентаризація часу,

наприклад за день, з тим, щоб проаналізувати свій робочий стиль і визначити причини дефіциту часу. У кінці робочого дня потрібно проаналізувати виконання плану дня та визначити, що пройшло успішно, де виникли труднощі, де можна було прийняти компромісне рішення і т. п. У такому разі Л. Зайверт пропонує так званий метод «п'яти пальців»: М – мізинець – процес мислення (які знання і досвід сьогодні отримані); Б – безіменний палець – наближення до цілі (що зроблено до досягнення цілі); С – середній палець (стан душі, настрої); В – вказівний палець – допомога, послуга іншим людям; В – великий палець – власна фізична форма. Такий аналіз легко зробити дорогою додому [2].

Другим етапом процесу управління часом є постановка цілей. За словами М. Твена, якщо людина не знає, куди прямує, дуже здивується, попавши не туди. Потрібно диференціювати свої цілі за часовими критеріями на довгострокові, середньострокові, короткострокові.

Третім етапом є планування часу. Основним правилом планування часу є співвідношення 60 : 20 : 20, тобто 60% – запланований час, 20% – непередбачений час (резерв часу і незаплановані дії), 20% – спонтанна активність (творчість). Це співвідношення може змінюватися залежно від роду діяльності, витрат часу, «крадіїв» часу тощо. Планування має бути систематичним, послідовним, гнучким, реалістичним, з обов'язковим установленням часових норм і в письмовій формі. Для цього стануть у нагоді: блокноти, записні книжки, календарі, тайм-менеджери, портативні електронні засоби.

Наступним етапом ефективного управління часом є прийняття рішень. Прийняття рішень у системі тайм-менеджменту – це, перш за все, робота з пріоритетами. У цьому зв'язку корисним може бути застосування основних законів тайм-менеджменту.

1. Принцип Ейзенхауера – це техніка визначення пріоритетів, згідно якої виділяють 4 категорії справ за критеріями важливості й терміновості [1]. Справи мають тенденцію змінювати ступінь своєї терміновості та важливості, але на даний момент можна приблизно визначити ці показники для себе.

Задачі А – важливі, термінові, наприклад, критичні ситуації з невідкладними термінами. Задачі Б – важливі, нетермінові, для них необхідно встановлювати часові рамки. Задачі В – неважливі, нетермінові. Наприклад, спонтанні прохання або доручення, що не відносяться до прямих професійних обов'язків. Від них треба по можливості відмовитися. Задачі Г – неважливі, нетермінові. Це – «крадії часу», від них слід поступово відмовитися.

2. АВС-аналіз. У цій моделі справи поділяються на три типи: важливі, неважливі та інші. Коли плануємо день, ми повинні включити в нього обов'язково справу А, кілька справ В і намагаємося виключити справи С. Якщо ми будемо довго відкладати справу С, вона поступово може перейти в категорію В, а потім – А.

3. Принцип Парето, принцип 20/80, – емпіричне правило, встановлене соціологом Вільфредо Парето, формулюється так: "20% зусиль дають 80 % результату, а інші 80 % зусиль — лише 20 % результату". Тобто 20 % справ (і витрат часу) дають 80 % результатів; 80 % справ (і витрат часу) дають 20 %

результатів. Спочатку виділяємо ті 20% справ, які дають максимальний результат і починаємо саме з них [3].

Таким чином, особиста ефективність – одна з основних компетенцій фахівця з фізичної реабілітації як сучасного професіонала, що дозволяє успішно будувати кар'єру без шкоди для здоров'я. Опанування тайм-менеджменту дозволить фахівцю з фізичної реабілітації диференціювати актуальну та потенційну зону особистої самореалізації, збільшити час на самоосвіту й відпочинок. Тайм-менеджмент може не лише підвищити особисту ефективність професіонала, а й зробити саму роботу комфортнішою, приємнішою та ефективнішою. Тайм-менеджмент слід розглядати як комплексну систему управління особистістю власною діяльністю.

Список літератури:

1. Іваницька С. Б. Впровадження європейських методик тайм-менеджменту в Україні [Електронний ресурс] / С.Б. Іваницька, Т.О. Галайда, Р.М. Толочій // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – № 21. – С. 288–292. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-21-2018>.
2. Калініченко Л. Л. Особливості впровадження тайм-менеджменту на підприємстві / Калініченко Л.Л., Гаврилова А.О. // «Молодий вчений». –2017. – № 4.4 (44.4). – С. 60–63.
3. Прищак М. Д. Психологія управління в організації : навч. посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Вінниця, 2016. – 150 с

Особливості інформаційного впливу на особистість в умовах війни

П'янківська Людмила Володимирівна

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

Державний науково-дослідний інститут МВС України м. Київ, Україна

Війна в державі – це не тільки війна на полі бою, але й в інформаційному просторі. Вона виступає однією з базових і вкрай небезпечних видів зброї ворога. Великі обсяги різноманітних інформаційно-комунікативних потоків, потужний безперервний їх вплив призводять до інформаційного перевантаження, дезадаптації особистості та порушення її психічного здоров'я.

У сучасній науці питання особливостей інформаційного впливу на особистість є недостатньо вивченим, актуальності воно набуває в умовах війни та потребує більших досліджень проблематики.

Науковцями В. Остроуховим та В. Петрик поняття «інформаційний вплив» трактується як організоване і цілеспрямоване застосування спеціальних інформаційних засобів та технологій з метою зміни свідомості населення в інформаційно-технічну інфраструктуру об'єкта впливу або фізичний стан людини [1]. Дослідниця О. Зіменко вважає його новою формою глобального протистояння, яке провадиться на різних рівнях та покриває усі складові інформаційного простору [2]. Загалом інформаційний вплив в сучасних умовах є достатньо потужним і динамічним феноменом, який стрімко розвивається.

Спробуємо детальніше описати особливості впливу масмедіа на особистість в умовах війни. Наразі кожен громадянин нашої держави живе новинами: постійно переглядає сторінки у соціальних мережах, відкриває їх у браузері щоб перевірити або взнати більше інформації. Результати соціологічного дослідження Київського міжнародного інституту соціології засвідчують, що провідними джерелами інформації для 59 % українців від початку війни в державі є соціальні мережі, для 43 % – телемарафон «Єдині новини» [3]. Серед опитаних 72–82 % осіб зазначають, що основною метою користування джерелами інформації є отримання новин про реальну ситуацію в державі, 47 % громадян – володіння міжнародними новинами та 35 % – новинами свого міста чи села [4]. Тільки у перший тиждень війни кількість інформаційно-комунікативних потоків з України нараховувала понад 109 млн, було опубліковано більше, ніж 520 000 статей у ЗМІ [5]. Постійний перегляд «травматичного контенту» виснажує людину, здатний спровокувати порушення на фізичному та емоційному рівні та призвести до низки проблем зі здоров'ям.

В умовах війни людина і новина стають єдиним цілим. Споглядаючи новину людина стає незримим «учасником» описаних подій. Інтенсивний та неконтрольований їх перегляд призводить до втрати відчуття часу та реального сприйняття світу, зміни поведінкових реакцій, спрощення форм відображення дійсності та власних потреб. Усе це спричиняє також переживання деструктивних емоцій. Найбільш частими негативними емоційними проявами є:

пригніченість настрою, песимізм, безпорадність, невпевненість у собі та власних можливостях, дратівливість, різноманітні страхи, розпач, зниження самоконтролю, паніка, тривожність та депресивність тощо. Серед фізичних симптомів спостерігаються: підвищення частоти пульсу та артеріального тиску, задуха, надмірне збудження, розлади сну, втома і виснаження, деконцентрація уваги та ін.

Дослідження Київського міжнародного інституту соціології також дало змогу встановити, що найпопулярнішими соціальними мережами є Telegram, YouTube, Facebook. Громадяни України надають перевагу проведенню сумарного часу споживання новин у Telegram (41 %), на YouTube (37 %), на Facebook (12 %) та на Viber (6 %) [3]. Інтенсивне користування різноманітними соціальними мережами впливає на постійне прагнення перебувати під впливом інформаційно-комунікативних потоків та неможливість втамувати інформаційний голод [6]. Великий обсяг інформації, у тому числі новин, спричиняє неспроможність людини проводити когнітивне фільтрування повідомлень, яке пов'язане із фізіологічною здатністю декодувати їх тільки зі швидкістю 39 біт на секунду [7].

Детальніше зупинимось на особливостях впливу інформаційної війни на особистість в сучасних реаліях. Її характер проявляється не тільки у зміні свідомості людини, але і у знівеченні інформаційного простору задля послаблення переконань, дезорієнтації та залякування особистості. Вплив на людину загалом спрямований на віддалену перспективу. Саме застосування маніпулятивних технологій здатне призвести до реалізації поставлених деструктивних цілей із найменшими затратами. Вони часто спрямовані на створення хибних переконань і реальності з «порушеною» системою цінностей, на нехтування здатністю перевіряти отриману інформацію тощо.

Слід вказати, що емоційне наповнення поширеної інформації впливає на формування хибних переконань особистості. Зокрема фейк, який інтенсивно поширюється у соціальних мережах і спрямований на певні емоційні реакції посилює певні її переконання [8]. Також «емоційна» інформація краще зберігається у пам'яті та має інтенсивніший вплив на людину. Безпосередньо емоції переважають над раціональними судженнями, фейки створюють і підсилюють у неї емоційне сприйняття, викликають страх, відразу, здивування, підозрілість, гнів, а реальні історії – сум, довіру, радість [6].

Часте транслювання дезінформації формує віру в ілюзорну правду, яка здатна зберігатися місяцями після першої появи фейку, всупереч наявності правдивого джерела інформації чи точним попереднім знанням. Водночас дезінформація здатна призвести до неправильних суджень і прийняття рішень. Вона також справляє тривалий вплив на міркування людей після того, як її виправили, тобто з'являється ефект постійного впливу [9]. Можна стверджувати, що кінцевою метою інформаційного впливу на особистість в умовах війни є штучне переродження особистості на «маніпульовану» людину.

Отже, проведений аналіз наукових джерел засвідчує, що інформаційний вплив в умовах війни є досить динамічним феноменом. Він спонукає людину постійно перебувати у стані інформаційного голоду, зумовлює «розмитість»

реальності та часових меж. Інтенсивність та неконтрольованість впливу підсилює або створює додаткову її травматизацію, спричиняє шкоду фізичному та психічному здоров'ю.

Застосовані в умовах війни маніпулятивні технології породжують спрощення форм відображення дійсності особистості, зумовлюють формування хибних переконань та ілюзорної правди, спотвореної системи сприйняття себе та світу. Таким чином, особливості інформаційної війни проявляються цілеспрямованою дією саме на зміну свідомості людини та на формування з неї керованого «об'єкта» впливу.

Список літератури

1. Остроухов В., Петрик В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України. *Політичний менеджмент*. 2008. № 4(31). С. 135–141.
2. Зіменко О.Є. Інформаційний вплив: поняття та еволюція в сучасній науковій думці. *Вісник Харківської державної академії культури* : зб. наук. пр. / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. А.А. Соляник. Харків : ХДАК, 2021. Вип. 60. С. 24–35.
3. Інформаційний кошик під час широкомасштабної війни. *Uchoose.info*. 06.10.2022. URL: <https://uchoose.info/informatsijnyj-koshyk-pid-chas-shyrokomashtabnoyi-vijny/>
4. Демократія, права і свободи громадян та медіаспоживання в умовах війни. Київський міжнародний інститут соціології. 17.08.2022. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1132&page=1>
5. Спартак Суббота. Психологія стресу: як війна руйнує нашу психіку. І як витримати морально. *MIND*. 01.08.2022. URL: <https://mind.ua/openmind/20243779-psihologiya-stresu-yak-vijna-rujnue-nashu-psihiku>
6. Khmiliar O., Piankivska L., Krasnytska O., & Cherevychnyi S. Transformational Influence of Fake Messages on the Behavioral Activity of an Individual: Psycholinguistic Aspect. *Postmodern Openings*, 2021. 12(2), P. 133–148. <https://doi.org/10.18662/po/12.2/300>
7. Coupé C., Oh Y.M., Dediu D. & Pellegrino F. Different languages, similar encoding efficiency: Comparable information rates across the human communicative niche. *Science Advances*. 2019, 5(9). 1–10. doi: 10.1126/sciadv.aaw2594
8. Tannenbaum M.B. et al. Appealing to fear: a meta-analysis of fear appeal effectiveness and theories. *Psychol. Bull.* 2015. V. 141, p. 1178–1204.
9. Shtulman A. & Valcarcel J. Scientific knowledge suppresses but does not supplant earlier intuitions. *Cognition*. 2012. V. 124, p. 209–215.

Аналіз дисперсного складу кисломолочного десерту

Добробог Юрій Володимирович

здобувач

Національний університет харчових технологій

Науковий керівник:

Бандура Ульяна Геннадіївна

канд. техн. наук, доцент

Національний університет харчових технологій

Вступ. Кисломолочні продукти характеризуються коагуляційною структурою, яка обумовлена загальним вмістом сухих речовин, протеїнів, ліпідів, дисперсністю жирових кульок і міцел казеїну, ступенем їх гідратації та агрегації [1]. Кисломолочні десерти мають добрі споживчі властивості, високу поживну цінність. У їхньому виробництві використовують широкий спектр смакових добавок, наповнювачів, стабілізаторів, які регулюють процеси структуроутворення, попереджають осадження часточок наповнювача [2].

Тому дослідження компонентних складових кисломолочного десерту для створення його стабільної структури є актуальним в подальшій науковій роботі.

Матеріали та методи дослідження. Метою дослідження є вивчення дисперсного складу продукту. Це дасть можливість удосконалити технології кисломолочних продуктів.

Для дослідження обрано кисломолочний десерт, рецептура якого наведена в роботі [3]. Технологічний процес виробництва продукту здійснювали за технологічною схемою, наведеною в роботі [4].

Дисперсний аналіз визначали за допомогою лазерного аналізатора розміру частинок Zetasizer NANO S (Malvern Instruments, Великобританія). Діапазон вимірювання приладу від 0,3 нм до 10000 нм [5].

Результати дослідження. Кисломолочний десерт являє собою систему, яка складається з частинок різної дисперсності, що впливатимуть на його фізико-хімічні властивості (рис.). За його результатами можна зробити висновки про структурну характеристику продукту, деякі фізичні властивості, що буде важливим на етапах контролю технологічного процесу.

В процесі дослідження виявлено частинки різного розміру. Спостерігається незначне укрупнення сироваткових білків і перерозподіл між частинками в діапазоні 1–10 нм та 1–100 нм. Обумовлено це складовими компонентами такими, як білком молочної сироватки, амінокислотами, вуглеводами, вітамінними та мінеральними речовинами. Також виявлено, що важка фракція частинок фруктового наповнювача у вигляді порошку сублімаційного сушіння, що входить до складу продукту, осідає і відбувається поступове набухання. Як наслідок це призводить до збільшення розміру складових продукту в середньому до 6000–7000 нм.

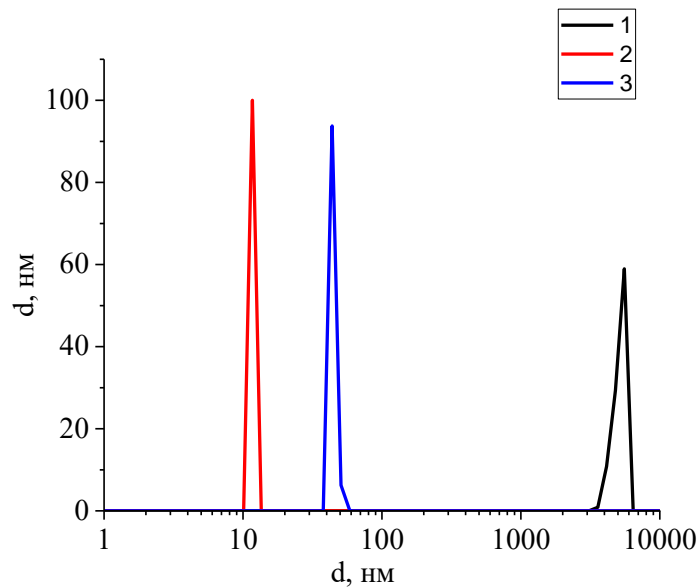

Рис. Дисперсний склад кисломолочного десерту

Отримані дані, наведені у статті, дають підстави стверджувати, що застосування функціонально-технологічних інгредієнтів сприятиме зменшенню вмісту вільної вологи та стабільної структури кисломолочних продуктів. Таким чином, результати проведених досліджень можуть бути використанні для удосконалення технології кисломолочних продуктів.

Висновки. Досліджено дисперсний аналіз продукту. Спостерігається незначне укрупнення сироваткових білків і перерозподіл між частинками в діапазоні 1–10 нм та 1–100 нм.

Список літератури

1. Dello Staffolo, Marina, Sato, Ana C. K., Cunha, Rosiane L. (2017). Utilization of Plant Dietary Fibers to Reinforce Low-Calorie Dairy Dessert Structure. *Food and Bioprocess Technology*, 10, 5, 914–925.
2. Kambulova, Y., Zviahintseva-Semenets, Y., Shevchenko, A., & Kokhan, O. (2020). Study of structural-mechanical characteristics of emulsion-foam systems of milk cream and hydrocolloids. *Annals of the University Dunarea De Jos of Galati, Fascicle VI: Food Technology*, 44(2), 85–103.
3. Kuzmyk, U., Marynin, A., Svyatnenko, R., Zheludenko, Y., Kurmach, M., Shvaiko, R. (2021). Prospects of use of vegetable raw materials in the technology of sour-milk dessert. *EUREKA: Life Sciences*, 3, 29–35.
4. Kuzmyk U., Marynin A., Svyatnenko R., Zheludenko Yu., Kurmach M. (2021). Determining the effect of apple and banana freeze-dried powders on the quality factors of sour milk dessert during storage. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 3/11, 28–35.
5. Markiewicz, Anna, Stromvall, Ann-Margret, Bjorklund, Karin, Eriksson, Eva (2019). Generation of nano- and micro-sized organic pollutant emulsions in simulated road runoff. *Environment International*, 133, 105140.

The influence of the speed of the flux cored wire on the penetration of the base metal and its share in the deposited metal

Lentiuhov Ivan Pavlovich

candidate of technical sciences, deputy head of the department

Ye.O.Paton Electric Welding Institute of National Academy of Sciences of Ukraine

One of the main characteristics of various surfacing methods is the amount of penetration of the base metal and, as a result, the share of the base metal in the surfacing metal (SBM). As a rule, during arc welding with electrode wires, the SBM ranges from 30 to 50%, as a result, in order to reach the specified chemical composition of the deposited metal, it is necessary to weld 4-5 layers. Thus, reducing the amount of penetration and SBM should improve the technical and economic indicators of the arc welding process, and the development of measures to reduce them remains an urgent task

It is known that the quality of the formation of the deposited metal, its composition and structure, as well as the depth of penetration of the base metal and SBM mainly depend on the deposition regimes [1, 2]. The main parameters of the surfacing mode include the amount of current (electrode wire feeding speed); polarity and type of current; arc voltage; surfacing speed; diameter (cross-section) of the electrode material; surfacing step; and when surfacing bodies of rotation - a shift from the zenith or nadir. Of them, when developing the technology of arc welding of specific parts, the value of the current and voltage, the speed of welding, and the diameter (cross section) of the electrode material are usually specified [1, 2].

Of the mentioned indicators of the modes of arc surfacing with an electrode wire, the surfacing current has the greatest influence on the depth of penetration of the base metal and SBM. An increase in current strength leads to a sharp increase in the penetration depth and the formation of high and narrow ridges (Fig. 1).

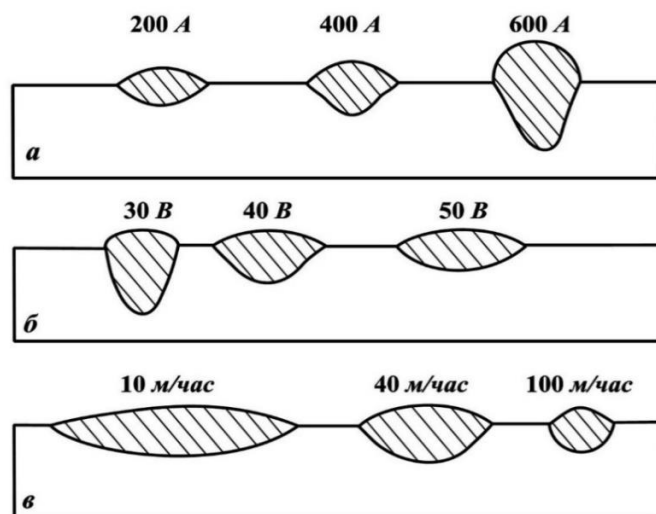

Fig. 1. The influence of the parameters of the arc welding mode on the shape of the roller: a – current; b – voltage; c – speed

The surfacing current is closely related to the feed rate of the electrode wire, and as the latter increases, the surfacing current also increases. At a constant deposition rate, this leads to an increase in the amount of deposited metal that falls on the surface to be deposited per unit of time, which should lead to a change in the geometric characteristics of the deposited rolls. In industrial practice, during arc welding of various parts, the feed speed of the electrode wire usually does not exceed 200 m/h, and the feeding mechanisms, most of the existing welding installations and machines are designed for this indicator, which does not exceed 450 m/h [2].

To study the influence of the wire feed speed on the depth of penetration of the base metal during arc welding, a series of experiments was conducted on the welding of single rollers with flux-cored wire with a diameter of 1.8 and 2.0 mm under flux. The feed speed was adjusted in the range from the minimum value, at which a stable arc process was possible for the given conditions, and to the maximum value 450 m/h, which was determined by the characteristics of the surfacing installation equipped with a power source. Welding with flux-cored wires was carried out at a constant speed of welding 27 m/h. The voltage also remained constant and was 26 V.

During the surfacing process, the values of the wire feed speed and the corresponding current were recorded. Transverse macroslides were made from the deposited blanks, on which measurements of the width and height of the deposited rolls, the depth of penetration, and also calculated the SBM were performed. The dependences of the influence of the speed of the electrode wire on the depth of penetration of the base metal (Fig. 2) and SBM (Fig. 3) were constructed.

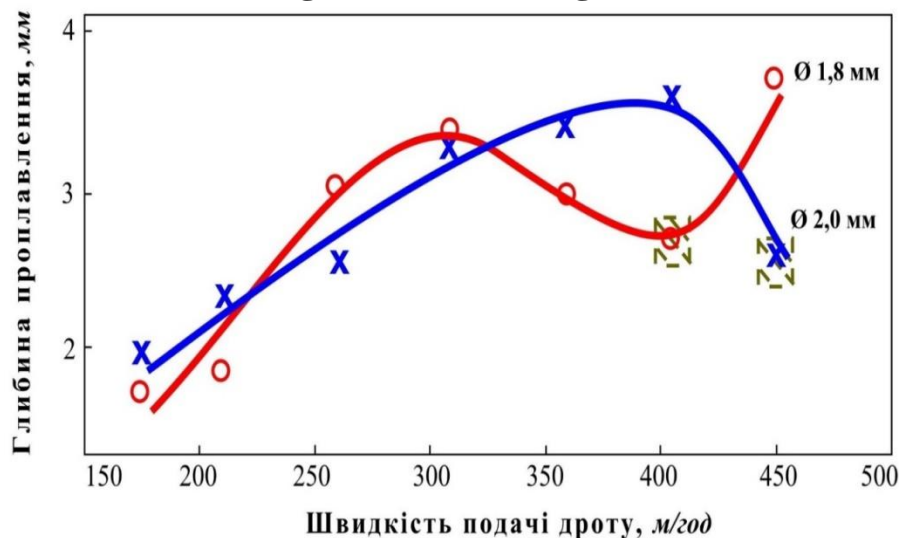

Fig. 2. The influence of the speed of feeding powder wire with a diameter of 1.8 and 2.0 mm on the penetration depth; the zone of decreasing penetration depth with increasing current is highlighted by hatching

It was established that with an increase in the feed rate of the electrode wire, the height of the deposited roll increases, the depth of penetration, and the width of the roll changes slightly (Fig. 2). At the same time, with an increase in the diameter of the powder-coated wire used, these dependencies are strengthened. So, for example, for a wire \varnothing 1.8 mm, an increase in the wire feed speed from 210 to 405 m/h leads to an increase in the roller height by 2.0 times, and for a wire \varnothing 2.0 mm, the same parameter

in the same range of feed speeds increases by 2.5 times, which is associated with a proportional increase in the amount of deposited metal per unit length of the roller.

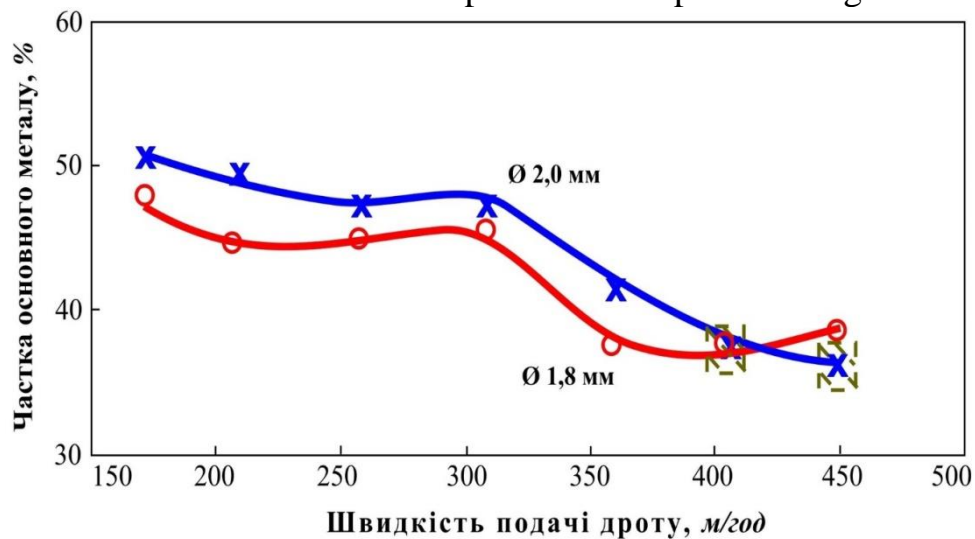

Fig. 3. The influence of the speed of feeding powder-coated wire with a diameter of 1.8 and 2.0 mm on the SBM

With a gradual increase in the wire feed speed, and, therefore, the value of the welding current - from the minimum possible value, at which a stable process is observed, to the maximum value, which is provided by the feed mechanism of the installation, a slight decrease in the SBM is noted (**Fig. 3**). This is explained by the fact that with an increase in current and wire feed speed at a constant deposition rate, the growth rate of the deposited metal area significantly exceeds the growth rate of the penetration area, and the deposited rolls acquire a "mushroom" shape.

At the same time, it was also established that when welding with a wire of each diameter, there is a certain range in which the proportionality of the influence of the wire feed speed on the penetration depth is violated. In this range, with an increase in the feed rate (at an increasing current), the penetration depth decreases (**Fig. 2**).

It was noted that the larger the diameter of the wire, the lower the depth of penetration is observed at a higher feed rate. For example, for wire Ø 1.8 mm, this effect is observed at a wire feed speed of 405 m/h; and for wire Ø 2.0 mm - at a feed speed of 450 m/h. However, at the same time, the value of the current density J , in which this phenomenon is observed, for both diameters of the electrode wire is in a rather narrow range: for Ø 1.8 mm, the current density $J = 142 \text{ A/mm}^2$, and for Ø 2.0 mm - $J = 143 \text{ A/mm}^2$. Obviously, in this case, a favorable thermal balance of the deposition process is established, in which the growth of the deposited metal area is higher than the increase in the area (depth) of penetration.

References:

1. Frumin I.I. Automatic electric arc surfacing. Kharkov: Metallurgizdat, 1961. 421 p.
2. Ryabtsev I.A., Senchenkov I.K. Theory and practice of plating works. Kyiv: Ecotechnology, 2013. 399 p.

Methodological principles of the use of synthesis gas in energy production

Viacheslav Morozov

PhD student

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Ivan Obodovskiy

PhD student

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Scientific Supervisor:

Bovsunovskii Anatoliy P.

Dr. Sc., Prof.

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

The analysis of the development of energy production market and industry in Ukraine over the past several decades has shown that the lack of energy and thermal capacities still seriously affects the development of the country's economy in general. In many regions, the construction of various industrial enterprises is being frozen because there is a huge lack of electricity, while electricity tariffs for industrial enterprises have significantly increased over the last few years. [1]

All this leads to various suggestions that new powerful power units should not only be introduced throughout Ukraine, but their construction should be as fast as possible, and the payback period should be as short as possible, too. [2]

Within the framework of the project, the certain task has been set which is to develop such type of the power plant, which will be able to satisfy shorter payback periods' demand, have an increased lifetime and a higher efficiency coefficient.

Also, in view of strategic plans for the purchase of cheap biofuel and technologies for its ecologically clean usage, it was decided on governmental level to use sewage effluents and sewage from large cities as the main energy source.[3]

The goal of the project is the development of a combined power plant capable of ensuring the independent functioning of its gas turbine and steam turbine parts, which operates on synthesis gas obtained during the gasification of biomass. The main object of the design is a steam turbine with a capacity of 880 MW. In order to reduce the cost, it was decided to design the installation on the basis of an operating LMZ K-800-240 turbine so that the peculiarity of such a scheme would be the ability to work in two different modes (with the gas turbine power plant either turned on or shut off) almost without reducing its efficiency.[4]

The following calculations were performed in order to calculate the whole project of the biogas power plant:

1. Selection of basic parameters
2. Preliminary thermodynamic calculation of the turbine
3. Calculation of mode No. 1 (independent work of steam powered turbine)
4. Calculation of gas turbine and gasification reactor parameters

5. Calculation of mode No. 2 (combined simultaneous work of gas powered and steam powered turbines)
6. Basic engineering design of both power turbines

As a result of the above mentioned design, thermal and strength calculations, a steam turbine that would satisfy the proposed requirements was created.

The turbine has 7 non-regulated steam outputs intended for heating the water supplied to the high pressure heater, heating the condensate appearing in the low pressure heater and also to heat the deaerating unit to the temperature of 274°C at the nominal load mode of the turbine. [5]

Besides using the steam for regenerative purposes, steam outputs are allowed without the reduction of nominal power for the purposes of heating water in hot water supply network and also for own needs of the power plant.

According to the modernized scheme, it is proposed to supply the steam from the central heating system for the needs of the gasifier – a unit that creates biogas from the supplied biomass and sewage. [6] Refer to fig.1 for the general scheme of designed biogas power plant.

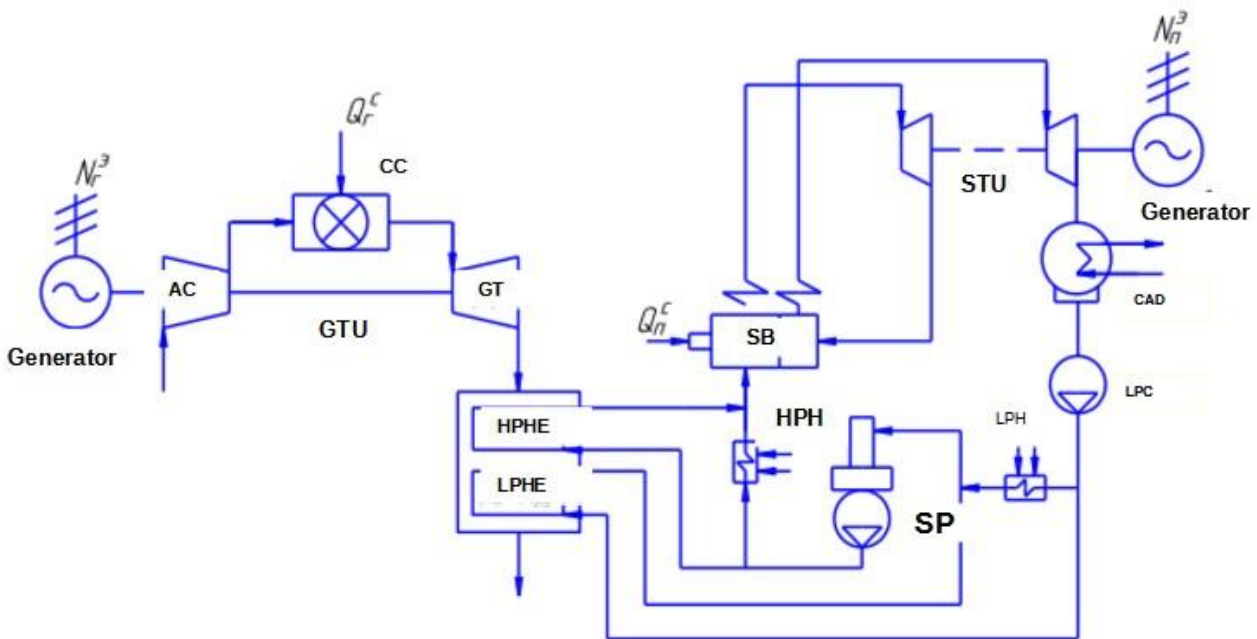

Fig. 1 Principal scheme of the designed combined biogas and steam power plant

The main results of economic calculations are presented in table 1. [7]

Table 1.
Main economic data of designed power system

Technical and economic parameters	Units	Design	
		Initial	New
Power	kWt	800000	1250000
Electric Efficiency	%	0.45	0.52
Price	USD	14218000	46720000
Price of 100 kWt of produced power	USD	100.41	57.91
Additional capital investments payback period	Years		0.37
Additional capital investments efficiency	%		2.6
Annual revenue	USD		79783000

Conclusions: both technical and economic analysis of the designed turbine and the basic construction of K-800-240 revealed that its production in comparison with analogue leads to a significant increase in capital expenditures, but leads to significant reduction of operating cost.

The designed turbine has greater efficiency in comparison with the conventional type turbine, relatively lower losses per cycle. The main advantage of the designed turbine is the usage of coal as the main fuel and also the useful resource increased by 50%, as well as lower cost of produced electricity, which allows considering the high efficiency of the implemented design and its economic benefits for the manufacturers and power plants.

The effectiveness of the structural changes made to the basic version of the product is obvious and the changes are completely justified.

References:

1. Khalatov A. Power production of Ukraine current state and nearest perspectives. Kyiv : Visnyk NANU, 2016. URL: http://www.visnyk-nanu.org.ua/sites/default/files/files/Visn.2016/6/Visn_6-2016+10_Halatov.pdf (date of access: 10.02.2023).
2. Rixon Carvalho, Eric Hittinger, Eric Williams, Payback of natural gas turbines: A retrospective analysis with implications for decarbonizing grids, *Utilities Policy*, Volume 73, 2021,101307, ISSN 0957-1787, <https://doi.org/10.1016/j.jup.2021.101307>. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0957178721001417>)
3. Morozov V., Obodovskiy I. COMBINED BIOMASS UTILIZATION SYSTEM. *Proceedings of the National Aviation University*. 2021. Vol. 88, no. 3. P. 36–40. URL: <https://doi.org/10.18372/2306-1472.88.16010> (date of access: 10.02.2023).

4. How Gas Turbine Power Plants Work. *Energy.gov*. URL: <https://www.energy.gov/fecm/how-gas-turbine-power-plants-work> (date of access: 10.02.2023).
5. Deaerator Purpose, Functions & Types - Kansas City Deaerator. *Kansas City Deaerator*. URL: <https://deaerator.com/deaerator-purpose-types-functions/> (date of access: 10.02.2023).
6. Morozov V. RELEVANCE AND PROSPECTS OF WASTE TECHNOLOGY DEVELOPMENT IN ENERGY PRODUCTION SYSTEMS. *MODERN PROBLEMS OF SCIENTIFIC PROVISION OF ENERGY TECHNOLOGIES*, Kyiv, 21 April 2021. Kyiv, 2021. P. 264.
7. Hong C.-S., Lee E.-B. Power Plant Economic Analysis: Maximizing Lifecycle Profitability by Simulating Preliminary Design Solutions of Steam-Cycle Conditions. *MDPI*. URL: <https://www.mdpi.com/1996-1073/11/9/2245> (date of access: 10.02.2023).

The preliminary project of pyrolysis gas powered tram

Ivan Obodovskiy

PhD student

National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Viacheslav Morozov

PhD student

National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Scientific Supervisor:

Bovsunovskii Anatoliy P.

Dr. Sc., Prof.

National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

The idea of the current thesis was developed during the martial law in Ukraine and attacks on Ukrainian power plants which caused severe problems with electricity supply in the whole Ukraine, including largest cities – Kyiv, Lviv, Kharkiv, Dnipro, Odesa, etc. [1]

The lack of power supply forced city governments to stop operating ground electric power transport even in Kyiv – the capital of Ukraine. Therefore, a higher demand for buses appeared throughout all the Ukraine. Some of them were provided from Kyiv to other cities of Ukraine, while Kyiv itself received several buses from European cities as an EU aid. However, more buses on streets caused traffic jams and still they are unable to fully substitute ground electric transportation means.

All these mentioned large cities and also smaller ones have a good developed system of electric powered public transport from the Soviet era. In most cases the electric public transportation cannot be fully substituted by buses due to the fact that many streets in Soviet cities have been initially re-built after World War II so that the electric trolleybuses, trams, subway and city trains would become main kind of public transport, while buses, taxi buses and taxis were considered as additional means of transportation. The proposed idea in the modification of existing technical trams that are in service at Ukrainian tram depots into pyrolysis-powered ones. [2]

The main advantage of proposed idea is that the pyrolysis power plant can be installed onto the technical tram without any complicated modifications and later removed if needed. Also, the fuel for such a tram can be actually found and even prepared at any tram station, which corresponds to authors’ main PhD thesis on trash-powered pyrolysis generator power plant systems. [3]

First of all, it is necessary to select a certain model of the technical tram that is used in any Ukrainian city and perform basic calculations based on its performance.

The selected model is technical tram Tatra T4SU which is currently used as sand sprinkler and emergency tram in the Lviv city tram system.(fig.1) Obviously, sand tank is removed from its “back” in this project. The main performances of this tram model are listed in table 1. This project is also useful for similar trams Tatra T3SU, used in tram systems of Kyiv and Kharkiv. [4]

Fig. 1 Technical tram based on Tatra TR4SU, city of Lviv

**Table 1.
Tatra TR4SU main performances**

Performance type	Performance value
Track width, mm	1435
Maximum length, mm	15104
Maximum width, mm	2200
Maximum height, mm	3100
Number of engines	4
Engine type	TE-22
Engine power, kWt	40
Maximum speed, kph (with land reducers)	72
Maximum speed, kph (with mountain reducers)	57
Empty weight, kgs	16500

The design starts with the selection of generator that will be able to produce the totally required 160 kWt of electric power for 4 TE-22 electric engines of the tram with the required tram voltage network of 550V. [5]

The calculations for this project are done on the basis of similar project of authors – the pyrolysis-powered river vessel. [6]

The assumed lowest burning heat capacity value is taken equal to (1) based on the mentioned previous calculations:

$$H_{lowest} = 12000 \left(\frac{kJ}{kg} \right) \quad (1)$$

The value of power of piston engine is calculated using formula (2):

$$N_E = \frac{V_h p_e n}{120} (kWt) \quad (2)$$

where:

- V_h – total engine volume;
- p_e – average effective pressure;
- n – engine RPM.

Taking into account data from previous calculations, it is easy to calculate that the required volume of engine that will give the output power of 35-40 kWt with RPM 1500 should be equal to (3):

$$V_h = \frac{120N_E}{p_e n} = \frac{120 \times 40}{0.07 \times 1500} \approx 45(\text{litres}) \quad (3)$$

The selected model of the gas-powered piston power generator is GXE550-BG by Powerlink Power Systems Company (United Kingdom, fig.2). Its main performances are listed in table 2. [7]

Fig. 2 GXE550-BG Gas-powered power generator

Table 2.
GXE550-BG main performances

Performance type	Performance value
Initial design required fuel type	Biogas (60% CH ₄ + 40% CO ₂)
Rated voltage, V	440
Rated current, A	902
Rated power, kW	550
Efficiency, %	38.4
Protection class	IP54
Weight, kg	4000
Length, mm	3745
Width, mm	1300
Height, mm	2050

The next step includes calculations of parameters of pyrolysis gas generator which will be able to supply the power generator with the required amount of flammable pyrolysis gas. The basic parameters of inverted type pyrolysis generator are taken based on experimental data, listed in table 3 and shown on fig. 3.[8]

Table 3.
Main design parameters of pyrolysis gas generator

Performance type	Performance value
Hopper diameter (Db), mm	770
Tuyere belt diameter (Dk), mm	465
Neck diameter (d2), mm	250
Chamber skirt diameter (D _{sk}), mm	540
Distance from tuyere to neck (h), mm	248
Active zone height (H3), mm	520
Tuyere belt height (a), mm	100
Upper cone height (b), mm	138
Chamber wall thickness, mm	2
Diameter & quantity of tuyeres, mm	10x10

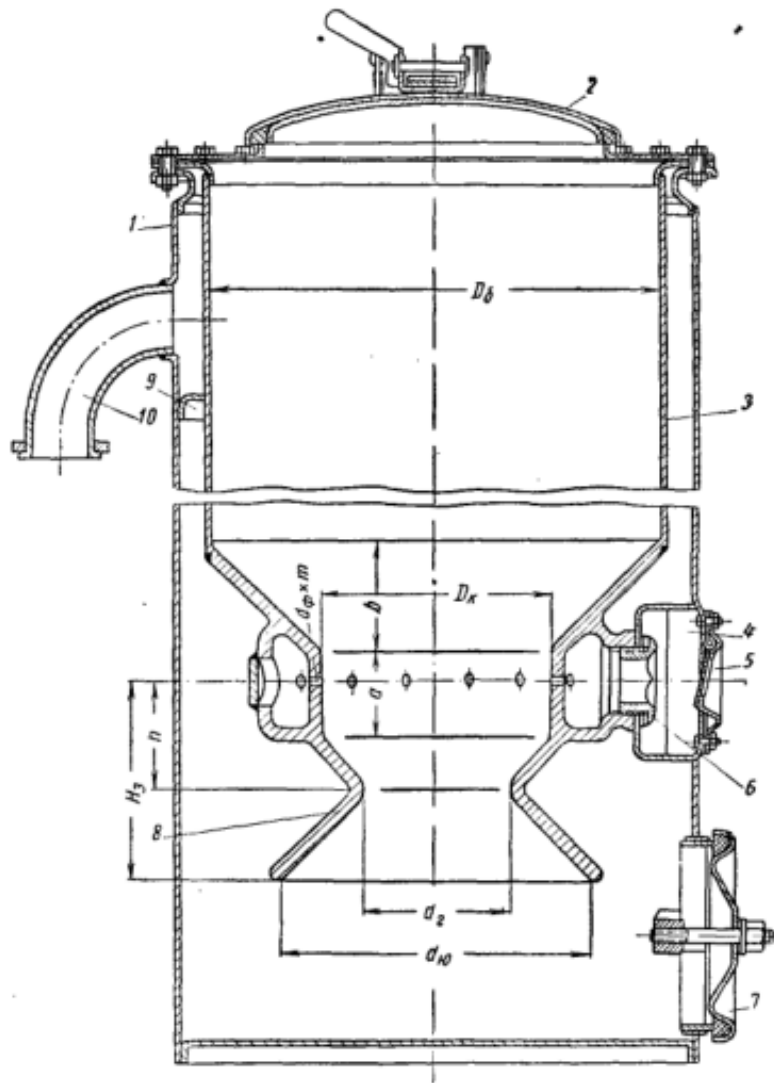

Fig. 3 General scheme of the inverted type pyrolysis gas generator

The result of the current thesis is the render of the preliminary pyrolysis-powered tram (fig. 4). [6] [9] [10]

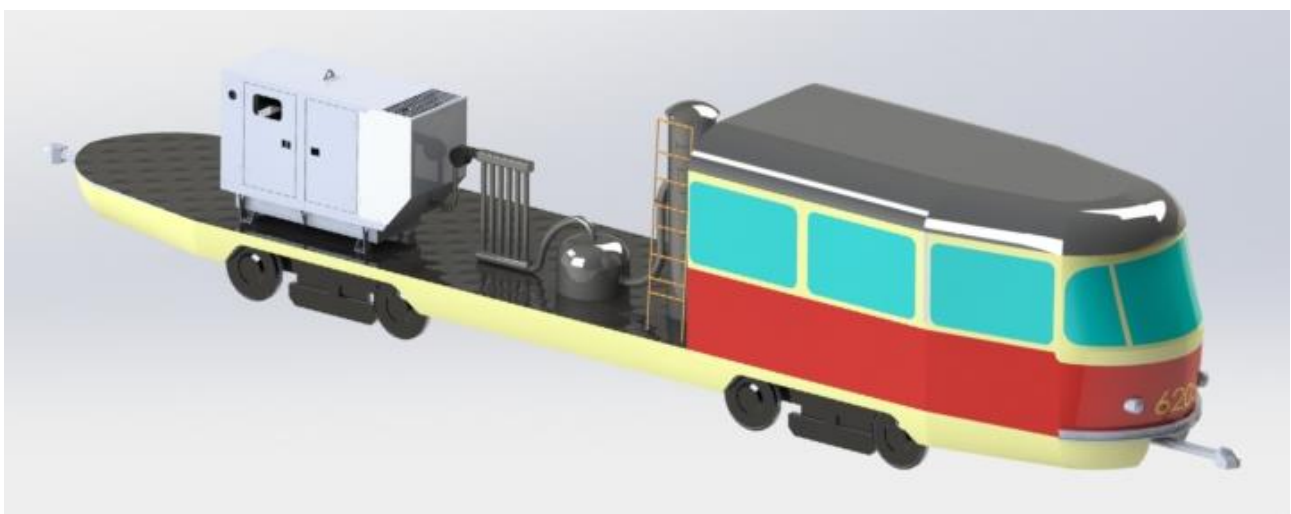

Fig. 4 The render of the pyrolysis gas powered Tatra TR4SU tram

References:

1. Gontar M. Trams and trolleybuses stop in Kyiv: what is the reason. *KLYMENKO TIME*. URL: <https://klymenko-time.com/en/novosti/v-kieve-bolshe-ne-budut-hodit-trollejbusy-i-tramvai-klichko-nazval-prichinu/> (date of access: 03.02.2023).
2. Лягушкін А., Янківський Д., Каукалов Ю. Із історії виробництва трамваїв в Україні. *Фотографії старого Львова*. URL: <https://photo-lviv.in.ua/iz-istorii-vyrobnytstva-tramvaiv-v-ukraini/> (дата звернення: 08.02.2023).
3. Ободовський І., Морозов В. ОГЛЯД ТА АНАЛІЗ ІСТОРИЧНИХ ТА СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА НАПРЯМКІВ ВИКОРИСТАННЯ ПІРОЛІЗНОГО ГАЗУ В ПОБУТІ ТА ПРОМИСЛОВОСТІ. *Problems of friction and wear*. 2021. Т. 2, № 91. С. 29–36.
4. Марков К., Бутковський А. Трамвай. Подвижной состав. Моторные грузовые платформы. *Харків транспортний*. URL: http://gortransport.kharkov.ua/ps_models/64/ (дата звернення: 08.02.2023).
5. Бутковський А. Трамвай Tatra-T3. Технічний опис. *Харків транспортний*. URL: http://gortransport.kharkov.ua/tram/ps/t3/technical_specification/index.html (дата звернення: 08.02.2023).
6. Obodovsky I., Morozov V. THE PRELIMINARY PROJECT OF THE RIVER TOW VESSEL POWERED BY A PYROLYSIS GAS GENERATOR POWER PLANT. *Problems of Friction and Wear*. 2022. No. 4(97). P. 61–66. URL: [https://doi.org/10.18372/0370-2197.4\(97\).16960](https://doi.org/10.18372/0370-2197.4(97).16960) (date of access: 08.02.2023).
7. Company P. U. GXE550-BG Biogas Genset. *PowerLink UK Generator Manufacturer*. URL: https://powerlinkworld.co.uk/wp-content/uploads/2020/11/1000030338_GXE550-BG_IN_A_S_E_W.pdf (date of access: 08.02.2023).
8. Ободовський І., Варламов Г. ВИБІР КОНСТРУКЦІЇ ПІРОЛІЗНОГО ГАЗОГЕНЕРАТОРА ДЛЯ ЖИВЛЕННЯ ГТУ ПІРОЛІЗНИМ ГАЗОМ. *СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИКИ*, м. Київ, 20 квіт. 2021 р. Київ, 2021. С. 266.
9. Alex A. Czech Tatra T2/T3 tram. *GrabCAD*. URL: <https://grabcad.com/library/czech-tatra-t2-t3-tram> (date of access: 08.02.2023).
10. Filipovic L. Diesel generator housing. *GrabCAD*. URL: <https://grabcad.com/library/diesel-generator-housing-1> (date of access: 08.02.2023).

Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference
Formation of ideas about the position and role of science
Naples, Italy
February 13 – 14, 2023

This collection is a set of abstracts of an international conference in which researchers in various fields took part. The materials are presented in the interpretation of the authors and are protected by copyright in accordance with the terms of the license Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License. Anyone can use these works in their research with the obligatory indication of authorship.

We recommend using the following quote:

Roman L.Y. (2023). Current environmental problems of the beech forests of the Carpathians. Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference : Formation of ideas about the position and role of science. Naples, Italy, 13–14 February. Pp. 9-10. URL: <https://intersci.eu/events/formation-of-ideas-about-the-position-and-role-of-science/>

All materials were examined for formal features (formatting, language style, citations and references).

The editorial office did not always agree with the position of authors.

Contacts of the editorial office:

«InterSci»

E-mail: info@intersci.eu

URL: <https://intersci.eu>